

Seksuele uitbuiting van jongens in Nederland

- EINDRAPPORT -

Auteurs

Paul van Gelder (SHOP Den Haag)

Willemijn Smit (Regioplan)

Leonie Bakker (Regioplan)

Katrien de Vaan (Regioplan)

Amsterdam, januari 2017

© 2017 Regioplan, in opdracht van het ministerie van VWS

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan. Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Voorwoord

Het voorliggende onderzoek bevat de resultaten van het onderzoek naar (binnenlandse) mensenhandel en vormen van seksuele uitbuiting van jongens in Nederland. De directe aanleiding voor het onderzoek vormde de constatering van de commissie-Azough dat mannelijke slachtoffers van loverboys/binnenlandse mensenhandel thans buiten beeld blijven. Het doel van het onderzoek was om meer inzicht te krijgen in het fenomeen van jongens die (mogelijk) slachtoffer worden van binnenlandse mensenhandel/ seksuele uitbuiting en wat dit betekent voor (mogelijkheden voor) signalering, zorg en begeleiding.

Het was geen gemakkelijk onderzoek. De problematiek van jongensslachtoffers van mensenhandel/seksuele uitbuiting laat zich moeilijk onderzoeken en blijft vaak onzichtbaar voor hulpverleningsinstellingen en organisaties. In het onderzoek is daarom beoogd om door de inzet van uiteenlopende bronnen en methoden alle beetjes kennis die beschikbaar zijn samen te brengen. Hoewel het onderzoek was gestart vanuit een focus op jongensslachtoffers van loverboys, zijn tijdens het onderzoek voornamelijk andersoortige casussen gevonden van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting of jongens die daar kwetsbaar voor zijn.

Dit onderzoek had niet kunnen plaatsvinden zonder de medewerking van uiteenlopende instellingen en organisaties en andere deskundigen. Wij danken de betrokken professionals en deskundigen van harte voor de tijd en moeite die zij in dit onderzoek hebben gestoken. Tot slot willen wij ook de leden van de klankbordgroep bedanken voor hun betrokkenheid en deskundigheid in de begeleiding van het onderzoek:

- Anke van den Dries (Humanitas PMW)
- Brechje Kuipers (Spirit)
- Carin Hoorn (Jeugdzorg Nederland)
- Frank Noteboom (CKM)
- Ibrahim Yerden
- Jacqueline Kleijer (Pretty Woman)
- Naima Azough
- Nicole Harms (Shop)
- Raoul Chocolaad (Spirit)
- René van der Drift (Hogeschool Leiden)
- Sanne Matzinger (Pretty Woman)
- Sjoerd van Bemmelen (NRM)
- Tessa Vermeeren (Kompaan en de Bocht)

Amsterdam, januari 2017

Katrien de Vaan,
projectleider

Inhoudsopgave

1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding van het onderzoek	1
1.2 Doel- en vraagstelling van het onderzoek	1
1.3 Methoden van onderzoek	2
1.4 Leeswijzer	6
2 Seksuele uitbuiting/mensenhandel bij jongens nader beschouwd	8
2.1 Seksuele uitbuiting/mensenhandel bij jongens: verandering in verschijnings-vormen	8
2.2 Jongensprostitutie: een korte introductie	11
2.3 Jongensprostitutie en stigma, 'coming out' en eer	15
3 Profielen van jongensslachtoffers	20
3.1 Introductie	20
3.2 Profiel 'klassiek'	20
3.3 Profiel 'overlevingsmodus'	27
3.4 Profiel 'eer/stigma-gerelateerd bij coming out'	31
3.5 Gerelateerde casuïstiek met vrouwelijke plegers	35
4 Signalering, zorg en begeleiding	44
4.1 Signalering, bespreekbaarheid en kwetsbaarheidskenmerken	44
4.2 Zorg, opvang en begeleiding	46
5 Samenvatting en conclusie	54
BIJLAGEN	60
BIJLAGE 1	60
Overzicht instellingen en organisaties	60
BIJLAGE 2	61
Checklist dossieronderzoek/casusbeschrijvingen	61
BIJLAGE 3	65
Overzicht herkomst casuïstiek	65
BIJLAGE 4	66
Vragenlijst interviews met jongens(slachtoffers)	66
Vragen bij jongens met paydates	69
BIJLAGE 5	70
Literatuurverwijzing	70

Inleiding

1

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Eind 2015 stond het Actieplan 'Hun verleden is niet hun toekomst', over de aanpak meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd, geagendeerd in een algemeen overleg in de Tweede Kamer. In het Actieplan wijst de commissie-Azough erop dat mannelijke, minderjarige slachtoffers buiten beeld blijven. Een belangrijke reden voor de beperkte kennis over jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel is dat deze problematiek zich lastig laat onderzoeken en vaak onzichtbaar blijft voor hulpverleningsinstellingen en organisaties. Ook in het algemeen overleg is de opmerking gemaakt dat er nog weinig bekend is over jongensslachtoffers. In het overleg is daarom door staatssecretaris Van Rijn de toezegging gedaan een kwalitatief onderzoek te laten uitvoeren naar jongensslachtoffers van loverboys/binnenlandse mensenhandel. De voorliggende rapportage is daarvan het resultaat.

1.2 Doel- en vraagstelling van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is om meer inzicht te krijgen in het fenomeen van jongens die (mogelijk) slachtoffer worden van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel, en wat dit betekent voor (mogelijkheden voor) signalering, zorg en begeleiding.

De hoofdvraag voor het onderzoek luidt als volgt:

Wat zijn onderscheidende kenmerken van jongens die (mogelijk) slachtoffer worden van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel en wat betekent dit voor (mogelijkheden voor) signalering, zorg en begeleiding?

De hoofdvraag is uiteengelegd in acht deelvragen:

1. Wat is de (geschatte) omvang van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel?
2. Wat zijn onderscheidende kenmerken van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel? Is daarbij onderscheid te maken tussen profielen van jongensslachtoffers?
3. Zijn er kwetsbare groepen jongens die meer/verhoogd risico lopen om slachtoffer te worden van de gehanteerde werkwijze (modus operandi) met het oogmerk van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel?
4. Hoe komen jongensslachtoffers in contact met mensenhandelaren? Wat is de rol van internet en de sociale media in de werving?
5. Hebben jongensslachtoffers behalve met seksuele uitbuiting ook te maken met andere vormen van uitbuiting, in combinatie met seksuele uitbuiting? In hoeverre is bij betrokken jongens sprake van herhaald slachtofferschap?
6. Hoe beleven de in het onderzoek betrokken jongens het slachtofferschap? In hoeverre ontwikkelen zij hun eigen strategische manieren om hiermee om te gaan?
7. Hoe kunnen jongensslachtoffers worden gesignaleerd? Wat zijn goede praktijken bij (het komen tot) signalering?
8. Wat voor zorg en begeleiding krijgen jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel? In hoeverre sluit de bestaande zorg en begeleiding aan bij hun behoefte?

1.2.1 Afbakening van het onderzoek

Leeftijdsafbakening

Het onderzoek is gericht op jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel. Bij de start van het onderzoek is ervoor gekozen om de doelgroep niet te beperken tot minderjarige jongens (jonger dan 18 jaar), maar te verbreden naar jongvolwassenen tot circa 23 jaar. Deze verbreding is in lijn met de bovengrens die wordt gehanteerd in de jeugdhulpverlening.

Seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel

Onder 'seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel' wordt verstaan het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen of huisvesten van een persoon, met gebruik van dwang en met het doel die persoon (seksueel) uit te buiten. Binnen de deelvragen van het onderzoek is daarbij een onderscheid gemaakt tussen de *wijze van werving* en de *wijze van uitbuiting* door betrokken mensenhandelaren. Onder de strikte definitie van 'binnenlandse mensenhandel' wordt verstaan dat slachtoffers in Nederland zelf zijn geworven en zijn uitgebuit. Dit betekent echter dat jongensslachtoffers die grensoverschrijdend door mensenhandelaren zijn geworven, buiten het onderzoek zouden vallen. Gedurende het onderzoek is geconstateerd dat, althans bij de werving, het maken van een onderscheid tussen binnenland en buitenland niet altijd aansluit bij de praktijk van toenemende globalisering. In het onderzoek is daarom als hoofdcriterium gehanteerd dat de seksuele uitbuiting in Nederland zelf heeft plaatsgevonden. Daarbij is ook meegenomen dat 'seksuele uitbuiting' een van de drie onderscheiden verschijningsvormen is van mensenhandel, naast 'arbeidsuitbuiting' en 'overige uitbuiting'. In aansluiting op het Actieplan voor meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandel van de commissie-Azough, is het onderhavige onderzoek primair gericht op seksuele uitbuiting maar dan specifiek van jongensslachtoffers.

Kwetsbare groepen

In het Plan van Aanpak van de commissie-Azough wordt voor de meisjes een onderscheid aangehouden tussen 'feitelijke' slachtoffers, en degenen die 'vermoedelijk' of 'potentieel' slachtoffer zijn. Bij de meisjes blijkt het voor de instellingen lastig om de doelgroep af te bakenen, zowel voorafgaand als gedurende de behandeling (Mein et al, 2014). De Nationaal Rapporteur (2013) wijt dit aan het gebrek aan kennis van de risicofactoren en de profielen van de problematiek in de jeugdhulpverlening. Dit leidt ertoe dat meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandel niet altijd worden opgemerkt en daarmee ook niet de zorg krijgen waaraan zij behoefte hebben. Omdat het onderscheid tussen 'vermoedelijke' en 'potentiële' slachtoffers bij meisjes al lastig te maken is, is gedurende het onderzoek naar jongens de keuze gemaakt om deze twee termen samen te voegen in één enkele benaming, namelijk: 'kwetsbaar'. Het zicht op de doelgroep jongensslachtoffers is dermate beperkt, dat het niet mogelijk is om het onderscheid tussen 'vermoedelijk' en 'potentieel' te maken. In dit onderzoek is dus onderscheid gemaakt tussen de 'feitelijke' jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel en jongens die 'kwetsbaar' hiervoor zijn.

'Loverboy'

Het onderzoek was gericht op jongens die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel, waaronder tevens wordt begrepen jongensslachtoffers van de loverboy-methode. Met de benaming 'loverboy' wordt bedoeld op de werving en werkwijze van een veelal jonge mannelijke mensenhandelaar die met verleidingstechnieken een meisje aan zich bindt om haar daarna via manipulatie, chantage en/of geweld in de prostitutie (of een andere sector) aan het werk te zetten (zie o.a. Bovenkerk et al, 2006). Volgens de klassieke 'loverboy'-methode wordt het meisje eerst verleid en ingepalmd om haar vervolgens seksueel uit te buiten. De klassieke loverboy-methode is de laatste jaren wel veranderd; niet langer wordt geïnvesteerd in een relatie met presentjes, maar er wordt sneller overgegaan tot het chanteren van meisjes met filmpjes of foto's. De voorgaande omschrijving van de 'loverboy'-methode is genderspecifiek, want deze wordt geassocieerd met meisjesslachtoffers en mannelijke plegers. Ook zijn de werving en de werkwijzen van mensenhandelaren onophoudelijk aan verandering onderhevig. Daarom is deze benaming niet overgenomen in dit onderzoek naar jongensslachtoffers. Hoewel het onderzoek is gestart vanuit een focus op jongensslachtoffers van loverboys, zijn tijdens het onderzoek voornamelijk andersoortige casussen gevonden van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting of jongens die daar kwetsbaar voor zijn. Vanaf het begin is er bovendien rekening mee gehouden dat er ook jongensslachtoffers van *vrouwelijke* plegers zijn.

1.3 Methoden van onderzoek

Over de aard en omvang van (minderjarige) jongens die slachtoffer zijn of worden van seksuele uitbuiting/mensenhandel is in Nederland nog weinig bekend. Daarom is gekozen voor een sensitief onderzoek met gebruikmaking van uiteenlopende methoden en databronnen. Hieronder worden de gebruikte methoden en databronnen toegelicht.

1.3.1 Oriëntatiefase

Het slachtofferschap van jongens is geen geïsoleerd sociaal fenomeen, maar ingebed in een maatschappelijke context met bijvoorbeeld instrumentele en grensoverschrijdende seks onder tieners (o.a. De Graaf et al, 2007 en 2012), kinderporno (o.a. Gurp & Timman 1998) en discriminatie en geweldpleging tegen homo's (o.a. Keuzenkamp 2010; Peumans 2011). Bij de uitvoering van het onderzoek zijn daarom niet enkel het Prostitutie Maatschappelijk Werk en de opvanginstellingen benaderd, waarvan op voorhand bekend is dat zij hulp en ondersteuning bieden aan slachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel. Er is breed contact gezocht met een waaier van andere instellingen en organisaties, waaronder reguliere zorginstellingen, het jongerenwerk, het straathoekwerk en zelforganisaties.

Omdat termen als 'seksuele uitbuiting/mensenhandel' direct associaties bleken op te roepen met meisjesslachtoffers zijn deze zo veel mogelijk vermeden bij het benaderen van uiteenlopende professionals. De eerste inzet was om de reeds aanwezige kennis en ervaring te verzamelen, ook al leken deze gegevens niet altijd aan te sluiten bij de doelgroep van het onderzoek. Bij het direct stellen van de vraag: 'Bent u bekend met of heeft u kennis van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting?' volgden vooral ontkennende reacties. Tijdens de oriëntatiefase is deze vraag daarom verbreed naar: jongens die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting dan wel van seksueel misbruikssituaties buiten de familie.

Onze doelgroep was met name bekend bij instellingen en organisaties die zich specifiek richten op mannelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting en seksueel geweld. Dat waren meestal ook de instellingen en organisaties bij wie we in een latere onderzoeksfase zijn langsgeslagen voor het voeren van een interviewgesprek, mede in het kader van het verzamelen van casuïstiek. Tijdens het onderzoek gaven veel van de professionals, met wie de onderzoekers contact hadden, blijk van een grote betrokkenheid bij het onderwerp. Soms deden zij dat met de mededeling: "We hebben er af en toe mee te maken." Enkel namen daarna het initiatief om bij collega's rond te vragen of zij deze doelgroep mogelijk in hun reguliere caseload tegenkwamen. Maar die interne rondvraag heeft daarna nauwelijks of niet geresulteerd in nieuwe informatie. Oftewel: ondanks dat zij aangaven de doelgroep wel degelijk te herkennen, konden zij niet of nauwelijks concrete casuïstiek aandragen. Als een belangrijke reden werd daarbij genoemd dat het onderzoek is beperkt tot jongens tot circa 23 jaar en de mannelijke cliënten die bij de instelling komen meestal ouder waren.

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de instellingen- en organisaties met wie wij in deze voorbereidende fase contact hebben gehad.

In de oriëntatiefase zijn, tot slot, vraaggesprekken gevoerd met collega-onderzoekers en met deskundigen op het gebied van slachtofferschap bij jongens van de beoogde leeftijdsgroep. Bij het benaderen van deze informanten is vooral ook gekeken naar hun expertise rond thema's als mannenprostitutie; homo/biseksualiteit en 'coming out', genderverschillen en etnisch/culturele diversiteit. Bij elkaar gaat het om 22 onderzoekers en deskundigen, verspreid over Nederland.

1.3.2 Dossierstudie en casuïstiek

In de tweede onderzoeksfase is overgestapt op het bestuderen van dossiers en het verzamelen van casuïstiek door middel van interviews betreffende jongensslachtoffers. Voor dossierstudie en het verzamelen van casuïstiek door middel van interviews is gebruikgemaakt van een checklist die is bijgevoegd in bijlage 2. Oorspronkelijk was het plan om dossiers te selecteren en in te zien bij instellingen en organisaties die zorg bieden aan deze jongens. Uiteindelijk is slechts bij één instelling toestemming gekregen voor het bestuderen van dossiers. Het eerste beletsel waren privacyredenen. Zo is bij nogal wat instellingen de toestemming van de betrokken cliënt vereist. Dat lukt vaak niet meer als jongens geen cliënt meer zijn. De tweede hindernis betreft praktische oorzaken, waaronder de tussentijdse verandering van registratiesystemen, het verhuizen van instellingen en het vernietigen van afgesloten dossiers na vijf jaar.

Naast dossierstudie is daarom gekozen voor het verzamelen van casuïstiek van jongensslachtoffers door middel van interviews. Deze alternatieve onderzoekstrategie bleek veel effectiever. In interviewge-

sprekken bij instellingen en organisaties die zich specifiek richten op mannelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting en seksueel geweld is uiteindelijk de meeste casuïstiek verzameld. Daarnaast zijn er ook professionals geweest die schriftelijk casusbeschrijvingen van individuele jongens hebben doorgegeven.

Het verzamelen van casuïstiek van jongensslachtoffers is in de tijd beperkt tot de voorafgaande vijf jaar (2010-2015). Aan deze grenslijn is echter niet strikt vastgehouden. Dit geldt ook voor de rechtbankuitspraken en persberichten van het Openbaar Ministerie (zie hieronder). Daar waar oudere casuïstiek is meegenomen in het onderzoek, is als extra criterium gehanteerd dat zij aanvullend waren op de reeds verzamelde casuïstiek.

In het onderzoek zijn 25 casussen verzameld van jongens die slachtoffer zijn geworden van seksuele uitbuiting en tien casussen van jongens die daar kwetsbaar voor zijn. Deze casussen zijn gebruikt voor het opstellen van profielen van jongens die feitelijk slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting of hiervoor kwetsbaar zijn. Daarnaast zijn zeven gerelateerde casussen verzameld met vrouwelijke plegers. In bijlage 3 is een overzicht opgenomen waarin wordt gepresenteerd bij welke instellingen en organisaties casuïstiek is uitgevraagd, dan wel casuïstiek is bestudeerd in dossiers.

Om te komen tot een zo breed mogelijk overzicht van de beschikbare casuïstiek van feitelijke jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting is op de website <https://uitspraken.rechtspraak.nl> een search uitgevoerd naar rechtszaken die zich hebben voorgedaan vanaf het jaar 2010. Deze search heeft bij elkaar tien uitspraken opgeleverd, waarbij zowel minderjarige als meerderjarige jongensslachtoffers uit de doelgroep betrokken waren. Gelet op het verkennende karakter van het onderzoek is ervan afgezien om daarbij de dossiers van rechtszaken te bestuderen, hoewel daar ongetwijfeld meer waardevolle gegevens te vinden zijn.

Aanvullend op het verzamelen van casuïstiek is een analyse gemaakt van het uitgebreide onderzoeksmateriaal dat in de jaren 1992 tot 2001 is verzameld bij opeenvolgende veldonderzoeken onder jongens in de prostitutie (zie o.a. Van Gelder, 1995 en 1998). Ten behoeve van het onderhavige onderzoek is een aparte steekproef samengesteld van dertig jongens tot circa 23 jaar met wie in die vroegere periode vraaggesprekken zijn gevoerd. Een aantal van deze jongens was betrokken bij de zogenoemde H.I.K-zaak (Handel In Kinderen) die zich medio jaren negentig in Rotterdam heeft voorgedaan.

1.3.3 Online en offline veldwerk

Als derde onderzoeksmethode is gekozen voor online en offline veldwerk. De ervaring leert dat het offline veldwerk het meest arbeidsintensief is (Van Gelder, 1998) en daar was binnen de reikwijdte van het onderzoek beperkt ruimte voor. Daarom is prioriteit gegeven aan het online veldwerk. Bij de uitvoering kon worden voortgebouwd op de expertise die hiermee is opgegaan bij een van de samenwerkingspartners (Van Gelder & Van Lier, 2011; Van Gelder, 2014).

Online veldwerk

Het online veldwerk is gericht op:

- mogelijke signalen van onvrijwilligheid en seksuele uitbuiting bij profielen en advertenties van escortjongens;
- de leeftijden en leeftijdsgrenzen, mede gelet op de (aanstaande) invoering van een minimum leeftijd van 21 jaar volgens de Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden (Wrp);¹
- het gebruik van sociale media (zoals chatboxen, facebook en apps) bij de mogelijke werving van kwetsbare jongens;

¹ Met (toekomstige) invoering van de Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden (Wrp) wordt de minimum leeftijdsgrens voor het werken in de prostitutie verhoogd van 18 naar 21 jaar. In grote steden als Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, is deze leeftijdsverhoging reeds opgenomen in de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV) als het gaat om sekswork (in bedrijven) met een vergunning. Zolang de Wrp nog in behandeling is in de beide Kamers is de minimum leeftijdsgrens nog niet overal van kracht.

- d. mogelijke werkwijzen bij seksuele uitbuiting, zoals (het chanteren met) het plaatsen van seksfilmpjes bij kwetsbare jongens.

De focus van het online veldwerk lag op jongens in de leeftijd tot circa 23 jaar. In de beginfase is op uiteenlopende manieren geprobeerd om contact te zoeken met kwetsbaar overkomende escortjongens. Op basis van een intensieve internetsearch binnen de regio Den Haag in de periode 2009-2012 (Van Gelder, 2014), zijn hiervoor enkele profiel- en advertentiesites van escortjongens uitgekozen. Bij een veel bezochte profielsite met escortboys zijn verspreid over het land verschillende jongens bij wijze van proef benaderd door een e-mail te sturen met de vraag om een gesprek (geen seks). Daarbij is een vergoeding 25 euro aangeboden. Op deze e-mails is geen enkele respons gekomen. Bij wijze van proef is ook op een seksdatingsite gereageerd op de advertentie van een jongen die zijn seksuele diensten tegen betaling aanbood in verband met schulden. Om hem over te halen is een vergoeding van 30 euro aangeboden. Daarop stuurde de sitebeheerder als reactie dat het aanbod niet viel binnen de regels zoals die werden gehanteerd op deze seksdatingsite.

Een algemene waarneming bij het online veldwerk is dat de toegankelijkheid van websites verder is afgenomen, vergeleken met de periode 2009-2012. Bij het oproepen van profielen van escortboys op een veel bezochte website is het voorgekomen dat profielen na herhaald, gericht zoeken werden afgeschermd. Van een bekende chatbox als www.bullchat.nl is bekend dat daarop veel fakers actief zijn en daarom is niet altijd vast te stellen wie zich online presenteert. Dat was reden om de aandacht bij het chatten primair te richten op hoe jongere (escort)jongens tot 23 jaar zich presenteren aan klanten en hoe met hen contact wordt gezocht door seksklanten.

Offline veldwerk

In de oorspronkelijke opzet was voorzien in een beperkt offline veldonderzoek gericht op ontmoetingsplaatsen, waarvan bekend is dat er mogelijk jongens komen die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting of hiervoor kwetsbaar zijn. Om het offline veldonderzoek te beperken, was daarbij gekozen voor de regio Amsterdam, waar de mannenprostitutie vanouds het meest uitgebreid is. Bij de uitvoering van het offline onderzoek was het eerst zoeken naar een geschikte werkwijze. Daarbij was er vooraf bovendien een beperking opgelegd in de tijd. Uiteindelijk is voorrang gegeven aan een netwerkende benadering. Het netwerken bestond praktisch uit het deelnemen aan bijeenkomsten, expertmeetings, forumdiscussies, presentaties van films en boeken inzake homoseksualiteit, en ook borrels, voor het leggen van contacten, het uitwisselen van naamkaartjes, het voeren van informele gesprekken en het maken van een afspraak. In dat kader is ook deelgenomen aan de landelijke ontmoetingsdag die het Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha) jaarlijks organiseert voor de slachtoffers van mensenhandel.

Bij het offline veldwerk is daarnaast meegelopen met outreachend werkende professionals van Lumens. In het kader van een veldbezoek aan een aantal ontmoetingsplaatsen (bossen en parkeerplaatsen) in Eindhoven is een beroep gedaan op de kennis en ervaringen van deze zorgcoördinatoren mensenhandel. Tijdens dit veldbezoek zijn korte gesprekken gevoerd met mannen. In de Randstad is voorts met een Marokkaanse professional een ronde gemaakt langs verschillende shisha-lounges om een actueel beeld te krijgen van het uitgaansleven bij Marokkaanse jongeren en mogelijke 'loverboy'-praktijken met meisjes.

In het kader van het offline onderzoek zijn, met medewerking van een straathoekwerker, ook twee vraaggesprekken georganiseerd waaraan telkens twee Marokkaanse jongens van circa twintig jaar hebben deelgenomen (geen slachtoffers). Als centraal thema van deze dubbelgesprekken is neutraal gekozen voor 'sociale risico's en kansen in de vrije tijd'. Via deze gesprekken is geprobeerd een actueel beeld te krijgen van de mannelijkheidsbeleving bij de jongens. Ook zijn aan hen vragen gesteld over hoe zij omgaan met eer/stigma, en het genderonderscheid tussen dader- en slachtofferschap. Bij het organiseren van deze dubbelgesprekken kon worden voortgebouwd op eerder gehouden groeps gesprekken met Marokkaanse en Turkse jongemannen met wisselende sekscontacten (Van Gelder, 2002).

1.3.4 Vraaggesprekken met jongens

Volgens plan zijn in een later stadium van het onderzoek ook vraaggesprekken gevoerd met jongens die feitelijk slachtoffer waren van seksuele uitbuiting. Voor deze vraaggesprekken met jongensslachtoffers is een aparte vragenlijst ontwikkeld. Zie bijlage 4.

Oorspronkelijk was het plan om dertig jongens te interviewen: vijftien feitelijke slachtoffers en vijftien kwetsbare jongens. In de loop van het onderzoek is geconstateerd dat dit voornemen veel te ambitieus was. Bij het online veldwerk is reeds aangegeven dat langs die weg geen kwetsbare jongens bereid zijn gevonden om hieraan hun medewerking te verlenen. De meest geschikte strategie om met feitelijke jongensslachtoffers in gesprek te komen, was via de bemiddeling van zorgprofessionals die met deze cliënten werken. Op deze manier is met vier feitelijke jongensslachtoffers een vraaggesprek gevoerd. Met twee van hen is ook nog een vervolgesprek gehouden. Zowel de zorginstellingen en -organisaties als de individuele professionals waren desgevraagd meestal niet bereid om te bemiddelen naar een jongensslachtoffer. Behalve dat het bemiddelen extra begeleiding vraagt, speelt ook mee dat jongens soms pas net als cliënt waren binnengekomen. Bij de al wat oudere jongensslachtoffers is het bemiddelen vaak eenvoudiger omdat zij meer afstand hebben kunnen nemen van wat hen is overgekomen. Bij het voeren van vraaggesprekken met de slachtoffers is daarom als criterium aangehouden dat een jongen beneden de 23 jaar was toen hij seksueel werd uitgebuit.

Aanvullend op de vraaggesprekken met jongensslachtoffers is ook nog een interview gehouden met een professionele escortjongen in de leeftijd van de onderzoeksgroep. Bij dat gesprek is doorgevraagd over kwetsbaarheid en grensvervaging/grensverlegging bij jongens in hun contactlegging met klanten.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bestaat uit een theoretisch en sociaalhistorisch interpretatiekader met een focus op seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel bij jongens. Gelet op de bredere maatschappelijke context van het fenomeen 'seksuele uitbuiting' wordt in dit hoofdstuk ook ingegaan op jongensprostitutie, mannelijkheid, eer/stigma en 'coming out'. In hoofdstuk 3 worden drie verschillende profielen van jongensslachtoffers uitgewerkt aan de hand van de verzamelde casuïstiek, aangevuld met ander onderzoeksmateriaal. Hierbij gaat het zowel om feitelijke jongensslachtoffers als om kwetsbare jongens. Dit hoofdstuk begint met een beschrijving van een geruchtmakende, historische casus, te weten: de Rotterdamse H.I.K-zaak (Handel In Kinderen). Dit hoofdstuk wordt besloten met een paragraaf over gerelateerde casuïstiek met vrouwelijke plegers. In hoofdstuk 4 komt aan de orde hoe deze jongens gesignaleerd (kunnen) worden en waar zij terecht kunnen voor zorg en begeleiding. In hoofdstuk 5 wordt besloten met de conclusie en de samenvatting van het onderzoek.

Seksuele uitbui- ting/mensenhandel bij jongens nader beschouwd

2

2 Seksuele uitbuiting/mensenhandel bij jongens nader beschouwd

In dit hoofdstuk wordt een nadere beschouwing van seksuele uitbuiting/mensenhandel bij jongens gegeven. Paragraaf 2.1. gaat meer in het algemeen in op het fenomeen seksuele uitbuiting/mensenhandel en de veranderende verschijningsvormen bij jongens. Hierbij wordt ook een onderscheid aangebracht tussen de wijze van werving en de wijze van uitbuiting.

Seksuele uitbuiting is geen op zichzelf staand fenomeen, maar gebeurt in een bredere maatschappelijke context. Om zicht te geven op deze bredere context volgt in paragraaf 2.2 een bespreking van jongensprostitutie. 'Jongens'² in de prostitutie hebben in het algemeen te maken met een dubbel stigma op zowel prostitutie als homo-/biseksualiteit. Dat is reden om in paragraaf 2.3 te besluiten met het thema homo-/biseksualiteit en het taboe op 'coming out' in een eer/stigma-gerelateerde context.

2.1 Seksuele uitbuiting/mensenhandel bij jongens: verandering in verschijningsvormen

In de aanloop naar de casuïstiekbespreking in hoofdstuk 3 volgt nu een algemene uitleg van seksuele uitbuiting/mensenhandel. Daarna wordt kort ingegaan op eerder onderzoek dat in Nederland is verricht naar seksuele uitbuiting bij jongens. Besloten wordt met een beschrijving van mogelijke uitingen van geweldpleging in de jongensprostitutie en daarbuiten.

Mensenhandel

Mensenhandel is uitbuiting (excessief misbruik) onder toepassing van een dwangmiddel en is strafbaar gesteld in art. 273f Sr. De strafbaarstelling van mensenhandel bestaat sinds 1 januari 2005. Tot die tijd was mensenhandel verbonden aan seks tegen betaling. Met de invoering van het wetsartikel kan het bij uitbuiting ook gaan om andere vormen van arbeid en om overige uitbuiting. Daarbij was er ook altijd al aandacht voor minderjarigen. Bij minderjarigen wordt eerder gesproken van strafrechtelijke mensenhandel. Dwang is niet noodzakelijk; bemiddeling of hulp is al voldoende om veroordeeld te kunnen worden (art. 273f, sub 5 Sr).

Mensenhandel is een complex delict. Een van de factoren is de onderlinge verhouding tussen slachtoffer en verdachte, wat tot gevolg heeft dat slachtoffers vaak geen aangifte willen doen. Menschenhandel is ambtshalve vervolgbaar en wordt een 'haal-delict' genoemd (Goderie & Boutellier, 2009). Dit wil zeggen dat een slachtoffer zelf geen aangifte hoeft te doen van mensenhandel. Als wordt vastgesteld dat iemand onvrijwillig werkt of gedwongen wordt de verdiensten af te staan, dan zou dit al kunnen leiden tot het oppakken van de pleger (Goderie, 2016). Door de politie en het Openbaar Ministerie wordt het doen van een aangifte wel als wenselijk ervaren, maar dat is niet noodzakelijk (Werson, 2012).

Mensenhandel is een slachtofferdelict. Dat betekent dat er altijd twee partijen betrokken zijn bij het onderzoek: een verdachte en een potentieel slachtoffer. Bij een slachtofferdelict wordt het initiatief tot een onderzoek naar de pleger genomen als het slachtoffer zich als zodanig bekend heeft gemaakt, bijvoorbeeld door het doen van een aangifte. De aangifte vormt meestal de start van het onderzoek, maar het doen van ambtshalve onderzoek (zonder aangifte) naar mensenhandel is echter ook mogelijk (en vindt ook plaats). De verdediging van de verdachte zal dan proberen om de onbetrouwbaarheid van de verklaringen van het slachtoffer aan te tonen. Daarbij wordt in de rechtsspraak het volgende basisprincipe gehanteerd: één getuige is geen getuige.

In het wetsartikel 273f Sr. wordt gesproken van 'gedragingen' van de kant van de verdachte. Daarbij gaat het om de toegepaste middelen en de teweegebrachte omstandigheden met het oogmerk om een of meer slachtoffers in een uitbuitingssituatie te brengen. Seksuele uitbuiting betekent daarbij zo veel als: 'Opzettelijk voordeel trekken uit seksuele handelingen van of voor een derde tegen betaling'.

² Binnen de mannenprostitutie is het gebruikelijk om bij de aanbieders van seksuele diensten te spreken van 'jongens' (boys) en bij de afnemers van deze diensten van 'mannen' (klanten). Gaat het om 'jongens' in de prostitutie dan staat het woord tussen aanhalingstekens. Gaat het om jongens die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting dan is geen gebruikgemaakt van aanhalingstekens.

Eerder onderzoek naar jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting

In Nederland is eerder onderzoek verricht naar seksuele uitbuiting bij jongens. Het betreft hoofdzakelijk onderzoek met een focus op minderjarige jongens. Van Horn et al (2001) deden een verkennend onderzoek naar de aard en omvang van seksueel misbruik en prostitutie onder minderjarige allochtone jongens. Hun conclusie was dat het bijzonder lastig is om een schatting te maken van de omvang van prostitutie bij minderjarige jongens. Bij het maken van een schatting werd meer in het bijzonder het aandeel van Marokkaanse jongens genoemd. Acht jaar later kwam het onderzoeksteam van Korf et al (2009) tot de conclusie dat er over het aantal minderjarige jongens in de prostitutie in Nederland geen betrouwbare cijfers zijn te geven. Voor de vele signalen over minderjarige jongens die in de media rondgaan, gaven zij als verklaring dat jongens zichzelf jonger zouden voordoen omdat dit beter in de markt ligt. Daarnaast kon de etnisch-culturele voorkeur van klanten volgens hen hebben bijgedragen aan de beeldvorming dat Marokkaanse jongens oververtegenwoordigd zijn binnen de jongensprostitutie. De vraag of dit feitelijk ook zo was, kon niet worden bevestigd door de onderzoekers.

Het onderzoek naar het vóórkomen van seksuele uitbuiting bij jongens is in Nederland al twintig jaar eveneens gefocust op minderjarige jongens. Behalve door Van Horn et al (2001) en Korf et al (2009) is hiernaar eerder door Tjoelker (1996), Borne & Kloosterboer (2005) en Repetur & Veenstra (2010) onderzoek gedaan. Het gevolg van deze focus op minderjarigheid is dat verschijningsvormen van seksuele uitbuiting bij jongens in de adolescentieleeftijd van 18 jaar-23 jaar onderbelicht zijn gebleven. Een uitzondering is het onderzoek naar jongensprostitutie door recherchekundige Los (2014). In het kader van zijn studie heeft hij voor de periode 2010 tot 2013 een aantal rechtbankzaken geanalyseerd waarin jongensprostitutie een rol speelde. Het betreft acht omvangrijke dossiers, waarbij vervolging is ingesteld, zes kleinere dossiers die zijn geseponeerd of waar geen zaak van is gemaakt, en vijf signalen die niet verder zijn onderzocht of die nog in behandeling waren. In deze bestudeerde zaken was er sprake van minderjarige jongens bij vijf van de acht grote strafzaken, bij drie van de zes dossiers, en bij drie van de vijf signalen. De overige jongensslachtoffers waren 18 jaar of ouder (Los, 2014: 17-18). Jongensslachtoffers in de adolescentieleeftijd zijn, zoals gezegd, wel meegenomen in het onderhavige onderzoek.

Uitingen van geweldpleging in de jongensprostitutie

Onder geweld wordt hier algemeen verstaan: elke sociale interactie ten gevolge waarvan tegen de wil van de ander inbreuk wordt gemaakt op zijn/haar fysieke integriteit en/of hem/haar pijn of letsel wordt toegebracht (Yerden, 2008). Om het dynamisch karakter van geweld te belichten, ligt de nadruk hier niet enkel op de gepleegde geweldshandelingen maar ook de geweldsinteractie. Net als in de bredere samenleving is een geweldsinteractie binnen de prostitutie niet los te zien van machtsverhoudingen.

Seksuele uitbuiting is een mogelijke vorm van geweldpleging in de jongensprostitutie. Direct-gerelateerd aan de prostitutie-interactie of het prostitutiemilieu kunnen ook nog de volgende vormen van geweldpleging worden onderscheiden:

1. dwang of geweld door een klant naar een 'jongen';
2. dwang of geweld door een 'jongen' naar een klant;
3. dwang of geweld tussen jongens onderling;
4. dwang of geweld tegen jongens/klanten door buitenstaanders.

Hiervan zijn de vormen 1) en 2) opgenomen in het verloop van prostitutie-interacties. Bij deze beide vormen is er sprake van een geweldpleging binnen een interactie die met een seksueel oogmerk is aangegaan (Van Gelder, 1995). De derde vorm 3) van dwanguitoefening of geweldpleging is niet-seksueel maar kan gerelateerd zijn aan mensenhandel. Een bekende vorm is een 'jongen' die een onwetende nieuweling meeneemt naar een pooier en daarvoor geld krijgt (Van Gelder, 1998). De vierde vorm 4) van dwanguitoefening en geweldpleging bestaat voornamelijk uit antihomoseksueel geweld, waaronder naropen en 'potenrammen' (zie o.a. Van San & De Boom, 2006). Bij de gesprekken met deskundigen is ook een casus gemeld van een getrouwde man van in de veertig die bij zijn bezoek aan een homo-cruisegebied door een paar jongens is afgeperst door hem te dreigen dat publiekelijk bekend te maken. Internationaal gezien zijn ook 'jongens' hiervan nogal eens het slachtoffer of anders wordt hen geld

afhandig gemaakt. Zo meldt de Chinese onderzoeker Kong (2011) dat ‘moneyboys’ in China een lage status hebben en nogal eens het slachtoffer worden van afpersing door overheidsambtenaren, triades en klanten.

Culturele uitingen van geweldpleging

In culturele verklaringen van geweldpleging onder Marokkanen en Turken is er veel aandacht voor notities als ‘eer’, ‘schande’ en ‘schaamte’. Daarin gaat de aandacht allereerst uit naar het meisje. Een ongehuwd meisje dient idealiter haar maagdelijkheid tot aan de huwelijksnacht te bewaren. Pas dan wordt zij ontmaagd door haar echtgenoot. Met haar maagdelijkheid stelt ze de eer van haar familie veilig, vooral van de mannelijke leden ervan. Bij een voortijdig verlies van haar maagdelijkheid geniet ze een lage status op de huwelijksmarkt. Hierin past ook niet dat jongens uitkomen voor hun homoseksuele geaardheid. Dit culturele denken contrasteert met de dominante opvattingen onder autochtone Nederlanders. In Nederland wordt de adolescentie over het algemeen gezien als een levensfase waarin jongeren zichzelf ontdekken, ook op het seksuele vlak (Yerden, 2008). Opgroeivende Marokkaanse, Turkse en andere migrantenkinderen krijgen met deze dominante opvattingen te maken, wat hen aanzet tot het (her)definiëren van hun eigen positie. Dat botst nogal eens met de opvattingen van hun ouders en die binnen hun eigen gemeenschap, wat kan leiden tot dwanguitoefening en geweldpleging door ouders en/of familieleden. Binnen de Marokkaanse, Turkse en diverse andere migrantengemeenschappen zijn lichamelijke en seksualiteit traditioneel met taboes omgeven. Sociale controle speelt een grote rol om ervoor te zorgen dat afzonderlijke familieleden zich (zo veel mogelijk) gedragen conform de groepsnorm (Yerden, 2008). In dit verband is het wel van belang om moslimjongens niet allemaal over één kam te scheren maar hen telkens met een open mind te benaderen. Ten eerste is een onderscheid te maken tussen hoger en lagere opgeleide jongens. Ten tweede blijken Marokkaanse en Turkse moslimjongens zich ook in mannelijkheid te onderscheiden van elkaar. Een Marokkaanse professional wees erop dat Marokkaanse jongens (van de derde generatie) ook niet meer vanzelfsprekend voor elkaar opkomen, zoals vroeger veel gebeurde. Bij de tweegesprekken met de Marokkaanse jongens is hen gevraagd om zestien kaartjes met mannelijkheidseigenschappen te rangschikken naar belangrijkheid. De uitkomst kwam overeen met een eerder afgenomen steekproef onder Marokkaanse en Turkse jongens. Bij Marokkaanse jongens scoort: ‘Een goed moslim zijn’ het hoogst, bij Turkse jongens ‘Altijd opkomen voor je familie’.

In een onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP, 2010) worden, behalve moslimjongeren met homoseksuele gevoelens, religieuze jongeren in het algemeen als extra kwetsbaar bestempeld aangezien homoseksualiteit vaak gevoelig ligt binnen hun sociale omgeving en de acceptatie bepaald niet vanzelfsprekend is (Nationaal Rapporteur, 2016). Deze sociale gevoeligheid is direct van invloed op de bespreekbaarheid van slachtofferschap van seksueel misbruik en uitbuiting bij jongens. Een professional bij een islamitische zelforganisatie merkte hierover op: “Het onderwerp seksueel misbruik en het slachtofferschap bij jongens is heel gevoelig. Dat heeft te maken met de cultuur en het geloof. Het uitgangspunt is dat je je houdt aan hoe het hoort. Dat je je houdt aan de gedragsregels die normaal zijn in de islam.”

Wijzen van werving: ‘grooming’ en ronselen

Karakteristieke elementen in de wijze van werving door een loverboy zijn ‘grooming’ en ronselen met het doel om het slachtoffer uit te buiten in de prostitutie of anderszins. In het onderzoek naar loverboys en hun meisjesslachtoffers concluderen Verwijs et al (2011) dat ‘grooming’ en ronselen in de openbare ruimte plaatsvindt en in toenemende mate via het internet. Bij meisjes gebeurt dat bijvoorbeeld door middel van aandacht en affectie, en door het opwekken van gevoelens van sympathie, medelijden of verliefdheid. Het beoogde slachtoffer wordt langzaam maar zeker geïsoleerd van haar sociale omgeving en steeds afhankelijker gemaakt, tot er bij wijze van spreken geen weg terug meer is (Verwijs et al, 2011). In vergelijking met meisjes vindt het proces van ‘grooming’ bij jongens eerder plaats door het lokken met het geven van geld en het vertellen van verhalen over het gemakkelijk verdienen van geld. Van dat laatste was sprake in de Rotterdamse H.I.K-zaak (Handel In Kinderen), waarvan in paragraaf 3.2.1 een casusbeschrijving volgt. In andere beproefde manier van ronselen is het overhalen van jongens met verhalen over werk in de horeca of anderszins.

Onderscheid tussen de 'wijze van werving' en 'wijze van uitbuiting'

In het onderzoek van Verwijs et al (2011) naar meisjesslachtoffers van loverboys wordt voor de 'wijze van werving' en de 'wijze van uitbuiting' een en dezelfde term gebruikt, namelijk: 'werkwijze'. In de literatuur wordt 'werkwijze' ook wel omschreven als 'loverboy'-methode (Bovenkerk et al, 2006). In dit onderzoek is bewust een onderscheid aangebracht tussen de 'wijze van werving' en de 'wijze van uitbuiting'. Een belangrijke reden hiervoor is dat bij de werving en bij de uitbuiting meestal niet op dezelfde wijze gebruik wordt gemaakt van het internet en de sociale media. Door het maken van een onderscheid kan worden voorkomen dat deze wijzen van communiceren door elkaar worden gehaald.

Uit de gesprekken met jongensslachtoffers voor dit onderzoek komt naar voren dat bij de 'grooming' en het ronselen (wijze van werving) bijvoorbeeld media als www.gayromeo.com en Grindr worden ingezet. Voor de seksuele uitbuiting wordt daarna overgestapt op andere media, zoals een profielsite voor escortboys, die gericht zijn op het werven van klanten voor seks tegen betaling. Wat betreft de contactlegging via het internet maakte een geïnterviewde zedenrechercheur een globale driedeling tussen de volgende stappen:

1. het online winnen van vertrouwen door de dader bij het slachtoffer ('grooming');
2. het online normaliseren van seksuele handelingen;
3. het werken aan een afspraak voor fysiek seksueel contact (offline).

Bij deze drie stappen dient te worden meegenomen dat het verspreiden en organiseren, en het in bezit hebben van seksueel beeldmateriaal van kinderen tot 18 jaar strafbaar is, met een gevangenisstraf van maximaal 4 jaar.

Seksuele uitbuiting: individueel en georganiseerd

Volgens onderzoek kunnen meisjes het slachtoffer worden van individuele loverboys maar kan het ook zijn dat zij worden uitgebuit door loverboys die opereren in groepsverband (Bovenkerk et al, 2006). Een belangrijke reden voor groepsvorming is de meerwaarde van een dergelijk verband bij het opsporen van nieuwe, kwetsbare slachtoffers voor 'grooming' of anderszins. Het opereren in groepsverband biedt ook mogelijkheden voor het delen van informatie en versiersvaardigheden. Van Marokkaanse loverboys is bekend dat zij voor een belangrijk deel via de route van de drugshandel begonnen zijn met het pooieren van meisjes (Van Gelder, 2005). Er zijn geen aanwijzingen dat jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting ook met deze ontwikkeling te maken hebben. In dit onderzoek zijn wel enkele casussen verzameld waarin jongens werden ingeschakeld bij de productie van illegale drugs. Van het gay-uitgaanscircuit is daarnaast bekend dat er volop wordt geëxperimenteerd met de meest uiteenlopende drugs, die in gay-kringen 'chems' worden genoemd. Op een bekende profielsite kunnen escortboys apart aangegeven of zij 'chems friendly' zijn of niet. De vermelding dat zij dat niet zijn, betekent niet meteen dat jongens zich daar strikt aan houden. Het komt geregeld voor dat jongens dan alsnog 'chems' gebruiken, bijvoorbeeld als zij extra betaald worden.

Een andere hoofdroute waarop loverboys/mensenhandelaren niet alleen meisjes maar ook jongens werven is internationaal. De 'wijze van werving' gebeurt hierbij grensoverschrijdend door, in dit geval: de jongen via het internet of sociale media over te halen om naar Nederland te komen of door hen in het land van herkomst te ronselen, meestal voor ander werk en ook wel voor 'massage' (geen seks). Eenmaal in Nederland volgt daarna als 'wijze van uitbuiting' dat de jongen gechanteerd of gedwongen wordt om seksklanten te bedienen.

2.2 Jongensprostitutie: een korte introductie

Seksuele uitbuiting is de gewelddadige keerzijde van de wettelijk toegestane prostitutie. Om het verschil te verduidelijken volgt nu een korte bespreking van prostitutie, met speciale aandacht voor jongens van 18 tot 23 jaar. Daarna wordt apart ingegaan op het dubbele stigma. Volgens de Nederlandse wetgever wordt in algemene zin onder 'prostitutie' verstaan: 'Het zich beschikbaar stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met een ander tegen betaling.'³ Deze definitie is ook gebruikt in dit onderzoek.

³ Zie tekst van (aanstaande) *Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche (Wrp)*.

Het zinsdeel 'zich beschikbaar stellen tot' is bedoeld om een zekere regelmaat of gewoonte uit te drukken. In plaats van 'betaling' is in de prostitutieliteratuur ook de algemenere term 'vergoeding' gangbaar. Bij een 'vergoeding' gaat het niet alleen om geld, maar kan het bijvoorbeeld ook om onderdak gaan of een tegenprestatie in natura. In de praktijk blijken 'jongens' zelf meestal niet te spreken van 'prostitutie' maar van 'paydates', 'bijverdienen' of '(seks)werk'. Bij de mannen is deze nadruk op 'werk', ook internationaal, een gangbare manier om weerstand te bieden aan het stigma (Koken & Bimbi 2014). De term 'homoprostitutie' is sterk verouderd en vaak ook niet van toepassing. In hun seksuele oriëntatie zijn veel 'jongens' biseksueel of anders heteroseksueel; zij doen het voor de verdiensten.

Prostitutievormen

De verschijningsvormen van seksuele uitbuiting van jongensslachtoffers zijn niet los te zien van de veranderingen die zich hebben voorgedaan in de jongensprostitutie. Vóór de opkomst van het internet en de sociale media bestonden de vindplaatsen van 'jongens' en klanten gewoonlijk uit:

- openbare ontmoetingsplaatsen, zoals stations, bossen, parken en parkeerplaatsen;
- half-openbare ontmoetingsplaatsen waaronder de homohoreca, seksbioscopen en sekssauna's;
- besloten ontmoetingsplaatsen, zoals clubs en privéhuisen.

Naast de contactlegging op ontmoetingsplaatsen waren er escortbureaus die bemiddelden tussen 'jongens' en klanten. Tegenwoordig komt het merendeel van de contactlegging tussen 'jongens' en klanten tot stand via internet en sociale media. Uit een onderzoek in de regio Den Haag is naar voren gekomen dat rond driekwart van de 'jongens' voor de contactlegging van het internet gebruik maakt (Van Gelder, 2011). Bij deze ontwikkeling speelt ook mee dat de mogelijkheden voor offline contactlegging op ontmoetingsplaatsen sterk zijn afgenomen. In grote steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag geldt tegenwoordig een tippelverbod (Van Gelder, 2008). De boysclubs en privéhuisen die er tot eind jaren negentig verspreid over Nederland waren, zijn er bijna allemaal mee opgehouden.

Tot aan het eind van de jaren negentig kon bij jongensprostitutie worden gesproken van een circuit met een eigensoortige subcultuur (Van Gelder, 1998). Op zoek naar klanten bezochten 'jongens' bepaalde ontmoetingsplekken die hierom bekend stonden, zoals een bisnisbar of een boysclub. Of anders hingen zij op bepaalde plekken buiten rond, zoals bij een station of in een cruise-gebied. Sinds die tijd heeft zich onder 'jongens' een sterke mate van individualisering voorgedaan. Het internet en de sociale media zijn instant beschikbaar. Startende escortjongens hoeven niet meer een schemerachtig circuit in te duiken om aan klanten te komen. Daarbij hebben het internet en de sociale media een lage drempel om incidenteel wat bij te verdienen met paydates.

Van de mannelijke escorts op het internet blijkt de leeftijdsgroep van 18 tot 23 jaar het meest mobiel. Bij een meerjarige telling in de regio Den Haag werd 83 procent van deze jonge escorts niet meer dan één jaar gesignaleerd (Van Gelder 2014). Online houdt de contactlegging tussen mannelijke escorts en klanten zich ook steeds minder aan landsgrenzen. Een onbekend deel van de mannelijke escorts komt tijdelijk over of maakt een rondreis langs Europese steden. Binnen Nederland verplaatsen escortboys zich van stad naar stad, waar zij nieuw zijn en ook minder gemakkelijk zijn op te sporen. Via een virtueel medium als een webcam of Skype is de 'eigenlijke seks' met online-klanten bovendien steeds authentieker mogelijk, zowel binnen als buiten Nederland. Op een verzamelsite als www.rentmen.com komen de escortboys niet alleen online in beeld maar ook zichtbaar op bed liggend.

Contactmomenten tussen 'jongen' en klant

Een betaald sekscontact tussen een 'jongen' en een klant vertoont een interactieverloop. Prostitutie bestaat uit meer dan het aanmaken van een profiel. In het interactieverloop zijn normaal vier opeenvolgende contactmomenten te onderscheiden, namelijk:

1. de toenadering;
2. de onderhandeling;
3. de eigenlijke seks;
4. de afloop.

De 'toenadering' is het allereerste contact dat een 'jongen' en een klant met elkaar leggen. De 'jongen' zet bijvoorbeeld een profiel op een escortsite of hij zoekt contact via een chatbox. De klant reageert daarop of plaatst een oproep voor een bepaald type 'jongen' in een chatbox of een advertentiesite.

Komt het tot een ‘onderhandeling’ dan worden door de ‘jongen’ (of in voorkomende situaties door zijn bemiddelaar) met de klant afspraken gemaakt over zaken als:

- de seksuele handelingen;
- de plaats, het tijdstip en de tijdsduur van de seksuele handelingen;
- de vergoeding die de klant daarvoor zal betalen.

Tijdens de ‘eigenlijke seks’ vinden de seksuele handelingen tussen de ‘jongen’ en de klant plaats. De ‘afloop’ bestaat bijvoorbeeld uit douchen, terugbrengen, het plaatsen van een recensie door de klant en, in het ongunstigste geval, uit een soa of een geweldsincident.

Bij internetescorts vertoont het normale contactverloop een breuk tussen het tweede en het derde contactmoment. De ‘toenadering’ en de ‘onderhandeling’ gebeuren gewoonlijk online of via sociale media. Nadat een betaald sekscontact is overeengekomen vinden de ‘eigenlijke seks’ en de ‘afloop’ offline plaats. Vindt de ‘eigenlijke seks’ privé bij de escort plaats, dan is in het Engels sprake van ‘incalls’. Bij ‘outcalls’ is het de ‘jongen’ die naar de klant reist.

De leeftijdscategorie van het onderzoek: ‘jongens’ tot ±23 jaar

Het onderhavige onderzoek is gericht op ‘jongens’ in de leeftijd tot circa 23 jaar. Binnen deze doelgroep is onderscheid te maken tussen de volgende drie subcategorieën:

1. minderjarige jongens van 12 tot en met 17 jaar;
2. ‘jongens’ van 18 tot en met 20 jaar;
3. ‘jongens’ van 21 tot en met 23 jaar;

De (aanstaande) verhoging van de minimale leeftijdsgrens voor het verrichten van seksuele handelingen tegen betaling naar 21 jaar betekent dat ‘jongens’ van 18 tot en met 20 jaar (in subcategorie 2) als minderjarig zullen worden aangemerkt. Voor zolang als de Wet regulering prostitutie en de bestrijding van misdaden in de seksindustrie (Wrp) nog in behandeling is in het Nederlandse parlement, zijn er verspreid over het land sterk wisselende aantallen te vinden van 18-20-jarige escortjongens. Om meer zicht te krijgen op deze regionale verschillen is een actuele telling gehouden op een veel bezochte website waarop escortboys (vanaf 18 jaar) zich beschikbaar stellen voor klanten. In deze landelijke steekproef is een onderscheid gemaakt tussen: a. escortboys van 18-20 jaar; en b. escortboys van 21-23 jaar. In tabel 1 zijn de aantallen escortboys met de bijhorende percentages weergegeven. Verspreid over Nederland gaat het bij elkaar om 212 escortboys in de leeftijd van 18-23 jaar. Dit totaal lijkt heel gering. Het gaat echter om een opname op één dag op één specifieke website.

Tabel 1 Internet-steekproef escortboys (18-23 jaar) naar leeftijdscategorie en naar regio

Regio	Onderverdeling tussen leeftijdscategorieën		Totaal	
	18 - 20 jaar	21 - 23 jaar	18 - 23 jaar	
Amsterdam	15 (27%)	41 (73%)	56 (100%)	
Regio Amsterdam	2 (33%)	4 (67%)	6 (100%)	
Noord-Holland	3 (43%)	4 (57%)	7 (100%)	
Regio Utrecht	10 (56%)	8 (44%)	18 (100%)	
Regio Den Haag	7 (41%)	10 (59%)	17 (100%)	
Regio Rotterdam	8 (31%)	18 (69%)	26 (100%)	
Midden Nederland	2 (40%)	3 (60%)	5 (100%)	
Zuid Nederland	19 (44%)	24 (56%)	43 (100%)	
Oost Nederland	10 (42%)	14 (58%)	24 (100%)	
Noord Nederland	3 (33%)	6 (67%)	9 (100%)	
Blanco	0	1	1	
Som	79 (37%)	133 (63%)	212 (100%)	
Vergelijking totalen:				
Amsterdam	15 (27%)	41 (73%)	59 (100%)	(28%)
Overig NL	64 (42%)	92 (58%)	153 (100%)	(72%)

Bron: website www.boys4u.nl meting dd. 24-06-2016.

Onderaan tabel 1 is de verhouding tussen het aantal escortboys in de leeftijd van 18-20 jaar en 21-23 jaar berekend. In Amsterdam is de verhouding tussen de beide categorieën 27% versus 73%. In overig Nederland is deze leeftijdsverhouding 42% versus 58%. Dit betekent dat het verschil tussen beide leeftijdscategorieën in de hoofdstad veel groter is dan erbuiten. Mogelijk speelt mee dat het Amsterdamse gemeentebestuur de leeftijdsverhoging naar 21 jaar al wel heeft opgenomen in de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV), terwijl dit elders nog niet overal is doorgevoerd.

Het meest valide zou een steekproeftelling op jaarbasis zijn, maar dat was niet mogelijk binnen het tijdsbestek van dit onderzoek. Om deze tekortkoming te ondervangen, wordt als check op tabel 1 teruggegrepen op een eerdere data-analyse van escortboys die wel op jaarbasis is gemeten. Het betreft een vierjarige steekproef die is uitgevoerd onder mannelijke internetescorts in de regio Den Haag (Van Gelder, 2014). De percentages die deze eerdere steekproef heeft opgeleverd, zijn vermeld in tabel 2.

Tabel 2 Leeftijdscategorieën bij escortboys op het internet in 2009-2012, regio Den Haag

Leeftijdscategorie	Totalen (%)	Aantal Nederlands	Aantal Anders
18 - 20 jaar	109 (50%)	63 (58%)	46 (43%)
21 - 23 jaar	107 (50%)	45 (42%)	62 (57%)
Totaal	216 (100%)	108 (100%)	108 (100%)

Bron: data-analyse op basis van Van Gelder (2014).

In tabel 2 blijken de totalen van de escortboys in de leeftijdscategorieën 18-20 jaar en 21-23 jaar bijna overeen te komen. Het verschil hiertussen is eerder etnisch/nationaal. In de jongere leeftijden (18-20 jaar) zijn de Nederlandse escortboys in de meerderheid, in de oudere leeftijden (21-23 jaar) zijn de andere escortboys in de meerderheid. Een mogelijke verklaring is dat de migranten onder de escortboys, bijvoorbeeld uit Centraal-Europa, vaak pas op latere leeftijd overkomen naar Nederland.

'Twink'

Op een bekende chatbox als www.bullchat.nl zijn de gangbare benamingen voor jonge escorts: 'jong', 'jonger', 'jongen' in onderscheid met 'ouder', 'daddy' of 'senior'. Op Engelstalige profielsites en nog meer op pornosites worden jonge escortboys daarnaast als een aparte leeftijdsgroep aangeduid: 'twink'. Deze Amerikaanse term begint ook in zwang te raken bij Nederlandstalige profielsites en chatboxen. Een professionele, Nederlandse escortboy (geen slachtoffer) gaf desgevraagd de volgende omschrijving van een 'twink': "Een jonge jongen, onbehaard, meestal blank en blond, met een slank en strak lichaam, in de leeftijd van 18 jaar tot 25 jaar." Gelet op het onbehaard zijn en het hebben van een slank en strak lichaam is de term 'twink' oorspronkelijk afkomstig uit de kringen van pornofilm-producenten. In Nederland waren 'twinks' vanouds te vinden binnen het circuit van de boysclubs (clubs en privéhuizen), die door een bepaalde categorie klanten werd bezocht of anderszins belden zij daarheen voor een jonge escortboy. Met het verdwijnen van de meeste boysclubs is de interesse voor 'twinks' nog wel zichtbaar aanwezig op het internet. Er wordt wel eens gedacht dat met het verhogen van de wettelijk toegestane leeftijdsgrens naar 21 jaar de vraag naar 'jongens' in deze leeftijdsgroep vanzelf zal verdwijnen. Hiervoor is echter geen enkel bewijs gevonden in eerder verricht onderzoek (o.a. Van Gelder, 1998; Van Gelder & Van Lier, 2011). Vanuit een bepaalde categorie klanten is er vraag naar deze 'jongens', zoals ook al blijkt uit de aparte benaming 'twink'.

In de jaren negentig werd bij jongens met een getinte huidskleur ook wel gesproken van 'tropische snoepjes'. Vooral (Noord-)Afrikaanse 'jongens' scoorden hoog bij autochtone homoseksuele klanten vanwege hun mannelijke kwaliteiten (o.a. Kooistra, 2006). Vanuit Zuid-Amerika hebben Braziliaanse 'jongens' ook die naam (Chin Phua, 2008). Als het gaat om mannelijkheid worden Aziatische 'jongens' in de westerse gay-scene vrouwelijk gevonden, wat bijvoorbeeld te merken is aan hun geringe zichtbaarheid (Winter Han, 2015). Als travestiet zijn Aziatische jongens wel populair maar dan bij bepaalde klanten, onder wie getrouwde biseksuele mannen (Van Gelder, 2011).

In de jaren negentig vormden Roemeense en Bulgaarse 'jongens' nog de nieuwkomers in de jongensprostitutie (Korf et al, 1996). Bij deze Centraal-Europese 'jongens' ging het toen vaak om gelukszoekers die uit nood met homomannen meegingen en een slechte reputatie hadden. Uit de vraaggesprekken

met Roemeense escortjongens voor dit onderzoek valt op te maken dat sindsdien het aantal homo's/ gays onder hen is toegenomen. Daarbij valt op dat Roemeense escortjongens hun herkomst bijna nooit vermelden in het profiel dat zij op een website aanmaken. Bij navraag zouden Roemeense escortjongens dat niet doen uit schaamteoverwegingen. Gewoonlijk zijn zij wel met hun gezicht herkenbaar op geplaatste foto's. Marokkaanse escortjongens vermelden hun herkomst juist wel om aantrekkelijker te zijn voor klanten. Om herkenning te voorkomen zorgen zij bij het plaatsen van foto's dat hun gezicht is afgedekt (Van Gelder & Van Lier, 2011).

2.3 Jongensprostitutie en stigma, 'coming out' en eer

Rond de Tweede Wereldoorlog rustte er in Nederland nog een zwaar stigma op zowel prostitutie als op homoseksualiteit. In 1971 is de minimale leeftijdsgrens voor homoseksueel contact verlaagd van 21 jaar naar 16 jaar. Met de opheffing van het 'bordeelverbod' in het jaar 2000 is het prostitutiebedrijf legaal geworden. In de jaren daarvoor was echter al sprake van een gedoogsituatie, waarin niet meer werd opgetreden tegen het faciliteren van prostitutie als zodanig. Met de legalisering van het prostitutiebedrijf en de opkomst van het internet, hebben 'jongens' nog steeds te maken met een dubbel stigma (Van Gelder, 2011; Koken et al, 2004). Op profielsites geven escortboys gewoonlijk wel aan of zij homoseksueel zijn of niet. Daarvan volgt in deze paragraaf een steekproeftelling van de seksuele oriëntatie bij escortjongens in de onderzochte leeftijdscategorie.

Stigma

In zijn studie *Stigma* maakt socioloog Erving Goffman (1990) een waardevol onderscheid tussen 'identiteitsmanagement' en 'informatiemanagement'. Dit onderscheid is ook bruikbaar bij de jongens die centraal staan in dit onderzoek. Jongens die hun homoseksuele gevoelens of anders hun paydates voor hun naaste omgeving verborgen willen houden, zullen eerder geneigd zijn tot 'identiteitsmanagement'. Dat geldt zeker ook voor de slachtoffers onder deze jongens. Wanneer jongens weten dat hun naaste omgeving al op de hoogte is, zullen zij zich eerder toeleggen op 'informatiemanagement.' Wat voor hun naasten sociaal taboe is, zullen zij zo gewoon en normaal mogelijk proberen voor te stellen of anders bagatelliseren (Van Gelder, 2000).

Naast het dubbele stigma op prostitutie en homoseksualiteit hebben de jongens in de leeftijdscategorie van deze studie te maken met meer stigma's. Een heel ander stigma is dat jongens eerder voor een dader worden gehouden dan voor een slachtoffer. In de bredere samenleving wordt slachtofferschap bij seksuele uitbuiting primair met meisjes geassocieerd en ouderschap met jongens. Binnen de Nederlandse context komt daarbij dat ouderschap al gauw wordt geassocieerd met Marokkaanse jongens (Lahlah 2013). Binnen de westerse publieke opinie roepen vooral ook mannelijke gedragsuitingen van moslimmannen negatieve associaties op (Pratt Ewing, 2008).

In het straatcircuit zet het onderlinge machogedrag tussen jongens vanouds de toon. In een onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag bij Marokkaanse jongens doet antropoloog De Jong in dit verband de volgende waarneming: "De 'naam' die een jongen krijgt, ontwikkelt zich door hoe er op straat over hem wordt gepraat door andere jongens. Het collectieve oordeel dat over een jongen wordt geveld, is gebaseerd op wat de andere jongens zelf kunnen waarnemen op straat, maar ook op de anekdotes en verhalen die over een jongen de ronde doen in de buurt (De Jong, 2007: 168)." Onder straatjongens is er de vrees om door anderen voor 'flikker', 'zamel', 'ibne', 'boeler', of nog anders te worden uitgemaakt. Als jongens zich al inlaten met betaalde mannenseks zijn zij geneigd om die informatie verborgen te houden voor anderen, zoals door een schuilnaam te gebruiken. Een andere strategie bij Marokkaanse straatjongens is afstand houden om te voorkomen met een vreemde, oudere man gezien worden (Van Gelder, 2000).

'Coming out'

In bepaalde migrantenkringen rust er een zwaar taboe op homo-/biseksualiteit. De afgelopen jaren zijn er in die richting wel uiteenlopende initiatieven genomen om homo-/biseksualiteit bespreekbaar te maken (zie o.a. Hira, 2011; Nanhoe & Omlo 2016). Er is meer aandacht voor dit thema na een reeks

geweldsincidenten tegen homo's door migrantenjongeren en als reactie op controversiële uitspraken door imams in de media. Niet alleen in moslimgemeenschappen maar ook in diverse Aziatische en Afrikaanse gemeenschappen is de taal en de cultuurbotsing nog steeds groot als het gaat om het openlijk bespreken van seksuele voorkeur of gedrag (Nahas, 2001). Onder Turkse en Marokkaanse Nederlanders blijkt de tolerantie een stuk lager dan bij Nederlanders, Antillianen en Surinamers (Keuzenkamp & Kuiper, 2013). Zo blijkt uit een studie van Huijnk (2014) dat de helft van de Marokkaanse en Turkse Nederlanders van mening is dat homoseksualiteit (altijd) verkeerd is, tegen een op de tien autochtone Nederlanders. In de verschillende onderzoeken naar acceptatie wordt overigens nooit meegenomen hoe het is gesteld met de tolerantie voor homo-/biseksuele jongens die werkzaam zijn in de seksindustrie.

Vermeldenswaardig is voorts dat er meer aandacht is gekomen voor migrantenjongeren die worstelen met hun seksuele geaardheid of genderidentiteit (o.a. Langeslag, 2016). Binnen dit onderzoek is het belangrijk om erop te wijzen dat 'coming out' bij homoseksualiteit en genderidentiteit vergezeld gaat van een persoonlijke ontwikkeling van de betrokken jongere. Daarbij hangt het er maar van af hoe ouders en verwanten hierop reageren. Over de problemen die zich kunnen voordoen bij 'coming out' is inmiddels een uitgebreide bekentenisliteratuur voorhanden (o.a. Dibi, 2015).

Homoseksualiteit bij escortjongens

Bij de profielen van jongens op een escortsite staan, naast de leeftijd, gewoonlijk ook nog allerlei andere kenmerken ('stats')⁴, zodat klanten voor zichzelf een keuze kunnen maken. De seksuele oriëntatie van de jongen hoort daar meestal ook bij. Om een beeld te krijgen van de homo-/biseksuele oriëntatie van escortjongens in de leeftijd van 18 tot en met 23 jaar zijn hierover afzonderlijke aantallen verzameld uit de profielen van individuele jongens op een bekende escortsite. Van deze data staat in tabel 3 een overzicht. Hierin blijken escortjongens in Amsterdam merendeels (57%) aan te geven dat ze 'homoseksueel' zijn terwijl de overige 43% zich 'biseksueel' noemt. Buiten de hoofdstad is deze verhouding omgekeerd: 55% is 'biseksueel' en 45% is 'homoseksueel'.

Tabel 3 Homoseksualiteit en biseksualiteit bij escortjongens (18-23 jaar) naar regio

Regio	Seksuele oriëntatie naar leeftijdscategorie		Totaal
	Homoseksueel	Biseksueel	Homo/Biseksueel
Amsterdam	28 (57%)	21 (43%)	49 (100%)
Overig NL	70 (45%)	84 (55%)	154 (100%)
Totaal:	98 (48%)	105 (52%)	203 (100%)

Bron: Website www.boys4u.nl, meting dd. 01-08-2016.

Over (betaalde) seks en grenzen

Bij 'het zich beschikbaar stellen' voor sekswerk komt het in het algemeen aan op het bewaken van de eigen grenzen. In de kern gaat het daarbij om 'positiemanagement' van de 'jongen' als een sekswerker die de regie weet te houden (Van Gelder, 2000). Hiervan gaf een professionele escortboy (geen slachtoffer) desgevraagd de volgende omschrijving: "Bij een paydayte bewaak je je eigen grenzen door af te spreken voor een uur of voor een nacht en daarna is het afgelopen. Bij grensbewaking is de regel: Ik geef jou dit en jij geeft er dat voor terug." Bij jongens die zelf het initiatief nemen om contact te zoeken met seksklanten, komt het dan ook aan op een goede voorbereiding. Op een jonge leeftijd lopen jongens meer risico om over hun eigen grenzen heen te gaan, omdat zij een foute inschatting maken.

In dit verband is door geïnterviewde professionals de aandacht gevestigd op een bepaalde categorie van homoseksuele migrantenjongens die helemaal losgaan. Ze zijn toch al verstoten door hun familie of hebben niets meer te verbergen. Door hun eigen grenzen steeds verder te verleggen, maken zij zich echter ook kwetsbaar voor seksuele uitbuiting.

⁴ De afkorting 'stats' betekent 'statistics'.

Naast het experimenteel verleggen van grenzen is er ook sprake van ‘grensvervaging’ bij de jongens in de leeftijdscategorie van het onderzoek. Op basis van de gevoerde gesprekken met professionals en jongens volgt tot besluit een aantal omgevingsfactoren uit de dagelijkse praktijk:

1. Een eerste omgevingsfactor bestaat uit het inwonen bij een man die hiervoor seks van de jongen terugverwacht of anders van hem verwacht dat hij vanachter de computer op zoek gaat naar pay-dates met klanten om hem met het verdiende geld terug te betalen.
2. Het verslaafd raken aan drugs of gokken is een tweede omgevingsfactor waardoor jongens kwetsbaar kunnen worden voor grensvervaging (vgl. Gwendolien, 2009). Bij drugverslaving maken zij zich op twee manieren kwetsbaarder. Ten eerste zijn zij minder goed in staat om ervoor te zorgen dat de seks safe gebeurt, te weten met een condoom. Ten tweede zijn zij eerder geneigd om over eigen seksuele grenzen te gaan en steeds meer dingen te gaan doen die de klanten van hen verwachten. Daarnaast komt het voor dat jongens (al dan niet heimelijk) drugs toegediend krijgen en daarna seksueel worden misbruikt.
3. Een derde omgevingsfactor die van invloed is op de kwetsbaarheid van jongens, is het hebben van grote schulden. Zij staan meer onder druk om over hun eigen grenzen heen te gaan.
4. Een vierde factor die jongens kwetsbaar maakt, is een verstandelijke beperking, psychiatrische problemen dan wel een problematische opvoedingsachtergrond (opgroeien in een gebroken gezin).
5. Een vijfde factor die jongens kwetsbaar maakt voor grensoverschrijding, is een seksverslaving. Het is bekend dat homo-/biseksuele jongens vaker dan heteroseksuele jongens seksueel getint contact of seks hebben via het internet. Zij sturen ook vaker seksueel getint materiaal via sociale media (De Graaf et al, 2012). Homoseksuele jongens blijken bovendien significant vaker seksueel grensoverschrijdend gedrag te rapporteren dan andere groepen jongeren (Vermey et al, 2014). In een onderzoek door Cense en Van Dijk (2011) onder homojongeren over seks en grenzen komen aandachtzoekende jongeren als het meest kwetsbaar naar voren. Deze jongeren hebben soms grote behoefte aan seks, wat hen in risicovolle situaties doet belanden, onder andere met dwang.

Wat betreft het uitwisselen van seksueel beeldmateriaal via het internet (bij 5.) maakte een geïnterviewde rechercheur van de zedenpolitie een onderscheid tussen sexting en sextortion. Bij sexting gaat het enkel om het uitwisselen van seksueel beeldmateriaal. Daarbij hoeft geen sprake te zijn van chantage, afpersing of strafbare feiten. Bij sextortion wordt het seksuele beeldmateriaal dat is uitgewisseld wel gebruikt om iemand anders te chanteren of af te persen.

Profielen van jongensslachtoffers

3

3 Profielen van jongensslachtoffers

3.1 Introductie

Om inzicht te krijgen in de vormen van seksuele uitbuiting van jongens zijn zoveel mogelijk verschillende casussen verzameld. Op basis van die casuïstiek kunnen drie profielen worden onderscheiden. Daarbij is het uitdrukkelijk niet de bedoeling om jongensslachtoffers in aparte hokjes te zetten, waarvan wel sprake zou zijn bij ideaaltypen. Anders dan bij een typologie is het uitwerken van profielen gericht op het zoeken naar ‘familiegelekenissen’ tussen de casussen van jongens die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting of die kwetsbaar hiervoor zijn.

Achtereenvolgens worden in dit hoofdstuk de volgende profielen uitgewerkt: profiel ‘klassiek’ (paragraaf 3.2), profiel ‘overlevingsmodus’ (paragraaf 3.3), profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming-out’ (paragraaf 3.4). Besloten wordt in paragraaf 3.5 met de uitwerking van gerelateerde casuïstiek met vrouwelijke plegers. Bij die casussen is geen sprake van seksuele uitbuiting, maar van financiële uitbuiting van mannelijke slachtoffers in combinatie met seksuele contacten.

Waar in dit hoofdstuk passages uit casusbeschrijvingen of interviews zijn opgenomen, wordt de organisatie of instelling niet vermeld om zodoende de kans op herleidbaarheid te minimaliseren.

3.2 Profiel ‘klassiek’

Het eerste profiel heeft de benaming ‘klassiek’ meegekregen, omdat in dit profiel duidelijk sprake is van dwang en daarmee van uitbuiting in de klassieke zin des woords. Voordat de belangrijkste bestanddelen van dit profiel aan de orde komen, wordt in paragraaf 3.2.1 een illustratieve, historische casus beschreven, de Rotterdamse H.I.K.-zaak uit midden jaren negentig. In paragraaf 3.2.2 volgt dan een kort overzicht van de belangrijkste bestanddelen van het profiel ‘klassiek’. In de paragrafen 3.2.3 tot en met 3.2.5 worden deze bestanddelen onderbouwd en uitgewerkt op basis van in dit onderzoek verzamelde casuïstiek. De basis voor het profiel ‘klassiek’ wordt gevormd door vijftien casussen van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting, zie tabel 4.

Tabel 4 Verzamelde casussen/dossiers en rechtbankuitspraken/berichten

Profiel	Casussen/Dossiers	Uitspraken/Berichten
‘Klassiek’ (*)	15	9

3.2.1 Een historische casus: Rotterdamse Handel In Kinderen (H.I.K.)-zaak

Midden jaren negentig speelde in Rotterdam de zogenoemde Handel In Kinderen (H.I.K.)-zaak. Met deze geruchtmakende zaak heeft seksuele uitbuiting van minderjarige jongens voor het eerst een gezicht gekregen in Nederland. Het begon met een melding van de Duitse politie over de vermissing van een 12-jarige jongen uit Berlijn, Manuel Schadwald. Nadat hij op zaterdag 24 juli 1993 van huis was weggegaan heeft zijn moeder hem nooit meer teruggezien. De politie in Berlijn had aanwijzingen dat de jongen mogelijk door een mensenhandelaar naar Nederland was overgebracht. Van de vader van de jongen is bekend dat hij voor de Oost-Duitse Stasi kinderporno produceerde om daarmee diplomaten, politici en hoge ambtenaren uit het Westen te chanteren. Op het internet doen hierover, ook vandaag nog, verhalen de ronde. Wat hier telt, is dat bij de Rotterdamse politie een melding binnenkwam om op zoek te gaan naar de jongen. Bij de Regiopolitie Rotterdam Rijnmond is een speciaal team van twaalf brigadiers en rechercheurs op deze zaak gezet. Vanaf de melding door de Berlijnse politie tot aan de veroordeling van de daders heeft de H.I.K.-zaak gelopen van 1993 tot en met 1996.

In de jaren negentig was er in Nederland nog sprake van de situatie dat prostitutiebedrijven werden gedoogd. Wie dat wilde, kon eenvoudig ergens een club/privéhuis met ‘jongens’ in een privéwoning openen. Ook ‘jongens’ zelf konden dat. De drempel was laag. Voorafgaand aan de H.I.K.-zaak ging de politie wel om de zoveel tijd langs bij de clubs en privéhuizen met ‘jongens’ die bij hen bekend waren,

maar minderjarigheid had geen prioriteit. In de eindrapportage van de Rotterdamse H.I.K-zaak staat hierover de volgende passage:

‘Controle van bordelen/clubs vindt feitelijk niet meer plaats. Oorzaak hiervan is onder meer het opheffen van het Bureau Prostitutiezaken. Ook het feit dat clubs gevestigd waren in woningen bemoeilijkte de controle. (...) De enige controle die nog wel incidenteel plaatsvindt, is een controle door de Vreemdelingendienst. Hier vallen de Nederlandse jongens die werkzaam zijn in een bordel uiteraard niet onder.’ (p. 14)

Volgens de eindrapportage van de Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond (1995) is het politie-onderzoek door het H.I.K-team uitgevoerd van augustus 1994 tot augustus 1995. Daarbij heeft het team begin maart 1995 onderzoek gedaan in twee boysclubs in Rotterdam. Lopende het onderzoek is het één keer voorgekomen dat een observatieteam van de politie een tijd lang een auto heeft gevolgd in de veronderstelling dat de vermiste Berlijnse jongen, Manuel Schadwald, bij een verdachte in de auto meereed. Op dat moment was de jongen echter al twee jaar zoek. Het observatieteam was de bewuste auto nog aan het volgen toen uit andere aanwijzingen duidelijk werd dat het hem niet kon zijn. Het observatieteam is toen gestopt met het volgen van de bewuste auto. De politie is bovendien bij diverse andere clubs/privéhuizen langsgegaan om de jongen op te sporen maar heeft hem daar ook niet aangetroffen. Volgens betrouwbare informatie van een ex-rechercheur bij het H.I.K-team is Manuel Schadwald nooit in Rotterdam gesignaleerd.

Door het H.I.K-team zijn (vanaf 1 januari 1993 tot 19 december 1994) bij de eigenaar van een club en een eigenaar van een privéhuis wel 25 andere minderjarige jongens aangetroffen. Het aantal jongens dat op beide locaties werkzaam was, komt nagenoeg overeen. Alle jongens bij elkaar opgeteld ging het om de volgende leeftijden:

- 12 jongens beneden de 16 jaar;
- 7 jongens beneden de 18 jaar;
- 8 jongens in de leeftijd van 18-22 jaar.

Van deze 27 jongens waren er achttien afkomstig uit het buitenland: uit Duitsland en uit Polen waar een van de eigenaren beschikte over een vakantieverblijf. De overige negen waren Nederlands.

Volgens de eindrapportage waren deze jongens afkomstig uit kansarme gezinnen. Tot dan toe is niet gebleken dat de jongens crimineel waren. Over het algemeen waren zij laag opgeleid, gemakkelijk te beïnvloeden en vertoonden zij spijbelgedrag. Bij een belangrijk deel van de jongens was sprake van een problematische thuissituatie.

Wijze van werving

Door de eigenaar van het privéhuis werden jongens geleidelijk aan steeds verder de prostitutie ingevoerd. Lokale jongens die al binnen waren, werden door de eigenaar onder druk gezet om nieuwe jongens aan te werven. Daar kregen zij dan geld voor. Bij de eerste kennismaking hoefden een nieuwe jongen alleen maar toe te kijken hoe een van de andere jongens de eigenaar streelde. Daar kreeg de nieuwe jongen dan geld voor. Eenmaal binnen werden de seksuele handelingen stapsgewijs opgevoerd. Eerst had de eigenaar seks met deze nieuwe jongen. Daarna regelde hij het zo dat zijn eerste klant niet veeleisend was. De seks werd zover opgevoerd tot de jongen ook anaal contact met klanten had. In dat geval kon de eigenaar namelijk meer aan hem verdienen. Een escort kon kort duren, maar een hele nacht of een weekend kwam ook voor. Jongens werden meestal gehaald en gebracht. Maar het is ook gebeurd dat een jongen met het openbaar vervoer naar een onbekende klant toe moest. Van één klant was, ook bij de eigenaar, bekend dat hij jongens drogeerde en dan vastbond en verkrachtte. Hiervan maakte deze SM-klant dan video-opnamen.

Wijze van uitbuiting

Bij de club werd gebruikgemaakt van een scheidingswand waarachter minderjarige jongens zich konden verbergen in het geval dat de politie aan de deur zou komen. Bij het privéhuis is geen scheidingswand of verbergplaats geconstateerd. Bij deze andere eigenaar was wel sprake van een apart gehuurde woning waar betalende seksklanten met één of meer jongens een weekend doorbrachten. Een van deze klanten kwam daarvoor speciaal uit Amerika over. In Amsterdam was er bovendien een derde eigenaar van een privéhuis betrokken. Het gebeurde dan zo, dat jongens uit Rotterdam naar hem werden doorgestuurd.

Er was gezegd sprake van het ‘rondpompen van jongens’ op de momenten dat er nieuwe jongens binnenkwamen op de twee locaties in Rotterdam.

Bij de eigenaar van het privéhuis was sprake van een groot fysiek en psychisch overwicht op de jongens. Hij aarzelde ook niet om gewelddadig op te treden. Daarbij dreigde hij de jongens met het bekend maken van hun prostitutiewerkzaamheden in de straat waar zij woonden, bij hen op school en bij hun familie. Hoewel er geen naaktfoto’s en/of video-opnamen bij deze eigenaar in het privéhuis zijn gevonden verklaarden diverse jongens dat hij daarover beschikte. Bij een van de jongens had deze eigenaar een videoband in de brievenbus gestopt die werd gevonden door de broer van de betreffende jongen. Dit voorval was bekend onder de jongens. Bij de eigenaar van de club kregen de jongens behalve een geldelijke beloning ook hasj/wiet en cocaïne, die zij ook van hem konden kopen.

3.2.2 Bestanddelen van het profiel ‘klassiek’

Achtergrond en context

- Jongen is minderjarig (beneden 18 jaar) of meerderjarig (18 jaar of ouder).
- Jongen is gevoelig voor geld.
- Jongen is vaak homoseksueel/biseksueel of anders heteroseksueel.
- Bij de ouders en/of familie van de jongen rust vaak een zwaar stigma op mannenseks en mannenprostitutie.
- Bij een deel: Jongen is opgegroeid in armoedige omstandigheden en verlangt naar een betere toekomst.
- Bij een deel: In het herkomstland heeft de jongen al betaalde sekscontacten maar met geringe verdiensten.
- Bij een deel: Jongen heeft een verstandelijke beperking of een laag IQ.
- Bij een deel: Jongen is als kind seksueel misbruikt.

Wijze van werving

- Bij een deel: Jongen wordt door een exploitant of contactpersoon aangeworven om in een privéhuis/club of voor een escortbureau te gaan werken.
- Bij een deel: Jongen wordt bemiddeld door een klant of door een andere jongen die al in het privéhuis/club of voor het escortbureau werkt en (al dan niet) voor het bemiddelen betaald wordt.
- Bij een deel: Jongen wordt gelokt door middel van ‘grooming’, zoals door geld vooruit te geven en door beloftes en verhalen als: ‘Je hoeft alleen maar te masseren,’ of ‘Ik ga met je trouwen.’ Of anders wordt er meer geleidelijk toegewerkt naar grenserving/overschrijding in de richting van seksuele uitbuiting.
- Bij een deel: Jongen wordt in het herkomstland overgehaald om in Nederland te gaan werken of krijgt in Nederland een baan aangeboden, bijvoorbeeld in de horeca.

Wijze van uitbuiting

- Bij een deel: Jongen heeft (betaalde) seks met een andere jongen, een klant of de eigenaar van het privéhuis/club of escortbureau. Van de seks worden heimelijk film- of video-opnamen gemaakt. Zodra de jongen te kennen geeft dat hij wil stoppen, dreigt de exploitant of bemiddelaar zijn betrokkenheid bekend te maken bij de ouders/familie van de jongen of de beelden openbaar te maken.
- Bij een deel: Jongen woont in een privéwoning bij een ‘opvang’ of bij een organisator/exploitant; Jongen wordt onder druk gezet om betaalde sekscontacten met klanten te hebben, door geld in te houden, door (te dreigen met) fysiek geweld of zijn familie in te lichten, of op een andere wijze.
- Bij een deel: ID-kaart wordt afgenomen.

3.2.3 Achtergronden en context

In het jaar 2000 is in Nederland het prostitutiebedrijf gelegaliseerd. Wat deze wetswijziging voor het zichtbare deel van de jongens/mannenprostitutie heeft betekend, is beschreven in een eerder verschenen publicatie Boys Online/Boys Offline over de regio Den Haag (Van Gelder & Van Lier, 2011). Van deze zichtbare verandering is in paragraaf 2.2 in grote lijnen verslag gedaan. Er was weinig bekend over het niet-zichtbare deel van deze verandering. Hierin heeft het onderhavige onderzoek een inkijkje gegeven met een focus op jongensprostitutie. Daarbij valt nog het meest op dat zich in de jongensprostitutie een specifieke deeleconomie heeft ontwikkeld binnen de mazen van het ingestelde vergunningstelsel voor prostitutiebedrijven en escortbureaus. In de gedoogjaren voorafgaand aan de legalisering bestond deze deelsector uit boysclubs en privéhuizen waar klanten binnen konden zitten, een drankje bestellen en geanimeerd werden, al dan niet met een show. Deze animerende vorm van klantenontvangst be-

hoort, op een enkele boysclub na, tot het verleden. Hiervoor zijn de virtuele profielsites met escortboys in de plaats gekomen. Op het internet kunnen klanten thuis al een jongen uitkiezen en online contact met hem leggen.

Voor het offline contact van de eigenlijke seks bestaat, net als vóór de legalisering, ook nog steeds de optie dat de jongen naar de klant toegaat. Maar op de ontvangstlocatie van de jongen heeft een belangrijke verandering plaatsgevonden. Zoals gezegd zijn na de legalisering de gedoogde boysclubs en privéhuizen van de kaart verdwenen. Verspreid over het land is hiervoor al snel na de legalisering een informeel netwerk van kamers in privéwoningen in de plaats gekomen. In deze privéwoningen wonen jongens op kamers. In plaats van een boysclub of privéhuis bezoeken klanten de jongen op zijn slaapkamer. Nieuwe jongens worden door de manager(s) online in het buitenland benaderd of anders worden zij daar offline geworven. De manager(s) van deze privéwoningen lopen sterk uiteen in hoe zij daarbij te werk gaan. Een Roemeense respondent gaf de volgende beschrijving van professioneel werkende manager(s) die in Nederland op drie locaties een privéwoning met jongens op kamers runden en ook in Duitsland actief waren. Jaarlijks zouden daarbij veertig tot vijftig jongens betrokken zijn.

‘Vanuit het management wordt voor een nieuw binnengekomen jongen een privéprofiel op een escortsite geplaatst. Bij het profiel worden altijd ook foto’s van de jongen geplaatst. Is de jongen nog aan het inwerken dan zijn het meestal zelfgemaakte foto’s. Voor een serie professionele foto’s wordt de jongen 200 euro in rekening gebracht. Uit het profiel is niet op te maken dat de jongen voor anderen werkt. Er blijkt ook niet uit dat zijn verdiensten op 50/50 basis gedeeld worden met het management. In het geval dat jongens geen goed Engels spreken zijn er vijf of zes telefoons beschikbaar. Daarop zitten stickers met hun namen. De manager neemt in dat geval de telefoon aan en maakt de afspraak met de klant. Jongens die wel goed Engels spreken krijgen een telefoon mee. Bij deze jongens is sprake van ‘Self service’. Zij krijgen 10 euro meer, bij de 50 euro. Naast het schoonhouden van de kamers houden de manager(s) tevens bij dat de jongens elk halfjaar gecontroleerd worden op soa/hiv.’

De deeleconomie van privéwoningen met jongens op kamers blijkt ook een schrijnende onderkant te vertonen. Zo werden in 2010 in een Amersfoortse flat bij een politie-inval twaalf jongens aangetroffen, van wie de meesten op een smerige, vochtige, benauwde vliering sliepen (Van der Zee, 2013). In deze Amersfoortse mensenhandel-zaak is door vier Braziliaanse, vier Roemeense, één Cubaanse, één Kroatische en één Poolse jongen aangifte tegen de manager gedaan [ECLI:NL:RBUTR:2011:BU4728].

Bij profiel ‘klassiek’ zijn, naast de casussen, de meeste rechtbankuitspraken en persberichten verzameld. Bij dit profiel gaat het bijna in alle gevallen om seksuele uitbuiting.

3.2.4 Wijze van werving

Net als bij meisjesslachtoffers van een loverboy zijn er binnen dit eerste profiel diverse casussen van ‘grooming’, maar dan door een homojongen te verleiden met mooie beloftes. Een Roemeense homo-respondent die dit was overkomen, sprak van een ‘love trick’. Langs deze weg zouden volgens hem veel meer Roemeense homojongens naar Nederland worden gelokt. Bij dit eerste profiel gaat het om ‘grooming’ van homoseksuele jongens door mannelijke plegers. In de nu volgende casusbeschrijving is te zien hoe de ‘love trick’ bij homojongens in zijn werk gaat:

‘Respondent is geboren in El Salvador. Hij is homoseksueel en op zijn 21^e jaar is hij op vakantie in Nederland. Hij legt contacten via Grindr. Via Grindr komt hij in contact met een Roemeense man. Hij reist weer terug en begint aan een studie. Hij blijft in contact met de Roemeen die een charmeoffensief begint: “I will help you, I will make you my friend. I will buy you a ring.” Bij het aannemen van het aanbod krijgt respondent ook te horen: “Sell everything. You’ll never go back.” Op Schiphol staat een Nederlandse man op hem te wachten. Die vertelt hem dat de Roemeen naar het buitenland is vertrokken. Hij kan zolang verblijven in een woning in Zuid-Holland. Respondent spreekt van ‘bad company’. Vanuit de woning wordt gehandeld in drugs en in wapens. Zijn verblijfsperiode van drie maanden is bijna verlopen als hij onder druk wordt gezet. Hij krijgt dan te horen dat hij zal worden overgebracht naar een andere woning: “You have to work as an escort.” De Nederlandse man vraagt hem om zijn paspoort. Respondent heeft zijn

paspoort op een geheime plek verstopt. Nog in de garage bij de auto ontstaat er een heftige strijd. Respondent rent huilend en gillend de straat op en verbergt zich ergens in de bosjes. De Nederlander blijft hem dreigen en probeert hem terug in de auto te krijgen. Maar het is donker buiten en hij weet te ontsnappen. Hij belt bij mensen aan, die de politie voor hem bellen. Op het politiebureau is hij te bang om te vertellen wat er gebeurd is. Hij wil vooral weg uit Nederland: “I want to go back to my country.” Respondent is bang dat zijn familie iets wordt aangedaan. Vanuit het bureau is hij naar een vriend in België vertrokken. Vier dagen later belt de politie hem op. Hij begint aan een B8/3-procedure. Na vijftien maanden wordt het politieonderzoek geseponeerd bij gebrek aan andere getuigenverklaringen.’

Bij ‘grooming’ van deze respondent uit El Salvador is in de ‘wijze van werving’ duidelijk sprake van een grensoverschrijding. Voor de internationale contactlegging wordt gewoonlijk gebruikgemaakt van internetsites als www.gayromeo.com en www.facebook.com, chatboxen en apps als grindr; en eerder ook www.gay.nl en www.chatboy.nl.

Naast het verleiden met een partnerrelatie of een huwelijk is er bij de jongensslachtoffers van binnen het profiel ‘klassiek’ nog meer sprake van het lokken met financiële verdiensten. Deze andere wijze van ‘grooming’ werd ook gevolgd in een grote mensenhandel-zaak die zich in Amersfoort heeft voorgedaan. Tussen oktober 2008 en februari 2010 opereerde daar een 42-jarige eigenaar van een illegaal escortbureau met zijn 21-jarige partner. Bij het aanzoeken van nieuwe jongens in het buitenland werden hen veel eerder verdiensten in de escort het vooruitzicht gesteld blijkens het volgende citaat:

‘Verdachte heeft verklaard dat hij eigenaar was van een escortmiddelingsbureau [...]. Dit escortbureau runde hij in zijn woning in Amersfoort [...]. Verdachte zocht voornamelijk buitenlandse jongens [...]. Verdachte benaderde die jongens via het internet met de vraag of ze voor hem in Nederland als escorts [...] wilden komen werken. Als de jongens vroegen hoeveel ze daar zouden verdienen, zei verdachte dat ze 500,00 euro per week zouden verdienen. Van de 100,00 euro die per uur werd gevraagd zouden de jongens 50,00 euro krijgen en 50,00 euro zou voor verdachte zijn. Het geld zou dus fiftyfifty worden verdeeld. Verdachte zei daarbij dat de jongens gratis kost en inwoning kregen. Dergelijke afspraken werden door verdachte in het eerste contact met de jongens via internet gemaakt.’
ECLI:NL:RBUTR:2011:BU4728

Bij grensoverschrijdende wijzen van werving is er bovendien een verschil tussen homojongens die zich in het land van herkomst al inlieten met betaalde seks en homojongens die niet daaraan deden (o.a. Gille, 2007). Homojongens die in het land van herkomst wel al ervaring met betaalde seks hebben opgedaan, zijn eerder geneigd om een vergelijking te maken als zij in Nederland onder druk worden gezet om als escort te gaan werken. Zo heeft deze Roemeense respondent hiermee in Roemenië al wel ervaring opgedaan:

‘Respondent is homoseksueel. In Roemenië heeft hij beperkt ervaring opgedaan met het betaald worden voor seks. Per contact krijgt hij daar 10 euro betaald. In Roemenië willen mannen vaak voor een hele nacht. Hiervoor krijgt hij meer betaald, 20 euro. Als 18-jarige wordt hij in Roemenië door een man overgehaald om in Nederland te gaan werken. Het zou gaan om ‘massage’ maar bij aankomst krijgt hij de keuze om als escort te gaan werken of anders kan hij weer terugkeren naar Roemenië. Vergeleken met het bedrag van 50 euro per escortcontact van 100 euro die hem in Nederland wordt geboden, zal hij hier veel meer gaan verdienen. Hij begint te werken op een 50/50-basis. Na een paar maanden worden echter steeds meer kosten in rekening gebracht. Eerst is dat voor schoonmaakwerk, daarna ook voor eten. De kosten lopen uiteindelijk op tot 70/80 van 100 euro. Hij is teleurgesteld en besluit dan alsnog naar Roemenië terug te keren.’

Heel verschillend reageert een andere, homoseksuele respondent die in Roemenië in een callcenter werkte.

‘Respondent is homoseksueel. In Roemenië verdient hij 300 euro per maand bij een callcenter. Daarbij verdient hij soms 10 euro bij met een massage, ook ‘erotisch’ maar hij doet nooit meer dan aftrekken. In Roemenië komt hij in contact met een Nederlandse man die hem overhaalt om bij hem in Nederland te komen werken. Het zou gaan om massage en koken. Respondent rijdt in de auto met de Nederlander mee. De Nederlander regelt de incalls met klanten voor hem via de chatbox. Volgens afspraak begint respondent te werken op 50/50-basis bij een tarief van 100 euro. Hierover zegt hij: “I can accept.” Na twee of drie klanten begint de Nederlander bij hem aan te dringen “to do more”. Respondent weigert dat. Daarop dreigt de Nederlander zijn vergoeding te verlagen naar 20 euro. Onder dwang en tegen zijn zin gaat respondent hierin mee. In Roemenië is prostitutie illegaal. Respondent is ook bang voor de gevolgen. In de achttien maanden dat hij voor de Nederlander werkt, is hij ook nooit op soa/hiv gecontroleerd.’

Anders dan bij deze respondent is er in een Limburgse rechtszaak wel sprake van jongens die als kok of kelner in een restaurant werkzaam zijn [ECLI:NL:RBMAA:2012:BV9705]. Daarbij heeft de pleger zichzelf seksueel opgedrongen aan verschillende jongens en hen onder druk gezet zoals door te dreigen hun ouders daarvan in te lichten. Ook heeft de pleger zich bij deze jongens beziggehouden met het aanbrennen van seksklanten tegen betaling.

3.2.5 Wijze van uitbuiting

Zoals eerder aangegeven, onderscheidt de werving van jongens voor seksuele uitbuiting zich van de werving van de klanten die gebruikmaken van de seksuele diensten van deze jongens. Bij de toenadering van klanten worden doorgaans andere internetsites en media gebruikt. Het meest genoemd zijn de verzamelites met profielen van individuele escortboys. In de Nederlandse situatie gaat het om www.boys4u.nl en ook wel om www.kinky.nl en www.gayromeo.nl. Daarnaast gebeurt het werven van klanten via chatboxen, zoals www.bullchat.nl en www.chatgirl.nl (voor transgenders). Op de profielsites wordt soms aangegeven dat de escortboy de Nederlandse taal niet machtig is.

‘Ik ben een vriendelijke jongen en veel is bespreekbaar. Ik heb dus geen telefoon omdat ik die niet kan beantwoorden. Mijn Nederlands en Engels zijn beperkt. Iemand anders beantwoordt mijn berichten en maakt afspraken voor mij. Leer momenteel wel Nederlands en Engels. Ik versta en begrijp veel! Ik ontvang vrij in ***. Ik verplaats uitsluitend als ik word opgehaald.’ Bron: verzamelite van profielen van escortboys.

In de al eerder genoemde Amersfoortse rechtszaak en in een andere grote rechtszaak verliep het werven van klanten via diverse, apart hiervoor aangemaakte websites: www.heavenboys.nl, www.millenniumboys.nl, www.diamondboys.nl, www.goldengayescorts.nl en www.paradise-boys.nl (Los, 2014: 19).

Het gebruik van chantage, dwang en geweld

In de verzamelde casussen van het profiel ‘seksuele uitbuiting’ komt, naast misleiding, ook chantage en het gebruik van dwang- en geweldsmiddelen geregeld voor. Bij Roemeense jongens bestaat een veelvoorkomend drukmiddel om een hen tot seksuele handelingen met klanten te bewegen uit het verlagen van hun verdiensten naar een prijsniveau van 20 euro. Een ander gebruikt drukmiddel is het vertonen van bazig, opdringerig en bezitterig gedrag, en verbaal geweld. Van het (heimelijk) toedienen van drugs of het verslaafd maken is in deze casussen binnen dit profiel relatief weinig sprake. Veel frequenter wordt overgegaan tot het dreigen met het bekendmaken bij de ouders of familie van de jongen. In Roemenië staat het woonadres op iemands ID-kaart. Bij aankomst in Nederland wordt van de ID-kaart van de jongen een kopie gemaakt of wordt deze ook wel ingenomen. Woont hij nog bij zijn ouders dan bestaat de dreiging uit het opsturen van naaktfoto’s of te dreigen zijn ouders iets aan te doen. Er zijn ook diverse casussen waarin de jongen fysiek bedreigd wordt met wapens.

Bij het uitoefenen van dwang en geweld is een onderscheid te maken tussen a. het onder druk zetten of het binnenboord houden van jongens voor de seksuele dienstverlening aan klanten; en b. het onder druk zetten van opgestapte jongens die daarna als zelfstandige escort proberen te beginnen. Met het laatste (b.) kreeg een van de Roemeense respondenten te maken. Zijn voormalige manager(s) deden het

een keer voorkomen dat ze seksklant waren en maakten ze met hem een nep-afpraak (outcall). Bij de woning aangekomen, ontdekte hij bij de deur nog net op tijd dat zij het waren. Hij zette het direct op een rennen en wist te ontkomen. Hij is niet mishandeld maar werd wel bedreigd. Hij is toen een paar maanden gestopt met escorts en zat zonder inkomen. Daarna is hij toch weer begonnen en heeft hij zelf geen last meer gehad.

Een heel andersoortige casus betreft een Noord-Hollandse zaak waarbij een minderjarige jongen eerst een schijnschuld van 10 duizend euro werd aangepraat om hem vervolgens door (bedreiging met) geweld te dwingen zich te prostitueren [ECLI:NL:RBNHO:2013: 9660 en 12803]. Bij deze zaak was ook sprake van het afpersen van klanten. Bijzonder aan deze mensenhandelszaak is voorts dat de hoofdverdachte een jongen van 18 jaar was.

Individueel versus georganiseerd

In de casussen is in het algemeen onderscheid te maken tussen individuele en georganiseerde wijzen van seksuele uitbuiting. Om een beeld te geven van het contrast volgen hieronder casusbeschrijvingen van beide uitbuittingswijzen:

Casus: Jongensslachtoffer van individuele wijze van uitbuiting

‘Een Nederlandse, heteroseksuele jongen met een laag IQ heeft al drie jaar lang prostitutiecontacten met vrouwelijke klanten. Hij is rond de 20 jaar en verslaafd aan cocaïne. Hij is erin gerold via een Nederlandse man die hem dat ooit heeft gevraagd en die hem manipuleert. Die man ontvangt ook geld voor het bemiddelen. Dat merkte de jongen pas onlangs. De jongen verandert regelmatig van telefoonnummer, maar vrouwen blijven hem bellen. De man heeft dan zijn telefoonnummer doorgegeven. De ouders van de jongen zijn heel religieus en weten het niet. Een andere vriend weet wel van zijn prostitutiecontacten. Via de verslavingszorg is hij uiteindelijk binnengekomen bij het Prostitutie Maatschappelijk Werk.’

Casus: Jongensslachtoffer van georganiseerde wijze van uitbuiting

‘Roemeense respondent is Roma en homoseksueel. Nog in Roemenië wordt hij benaderd door een Nederlandse man die hem cadeautjes en geld geeft. De Nederlander bepraat hem om naar Nederland te komen met het vooruitzicht dat respondent dan alleen massages hoeft te doen. In Roemenië heeft hij geen ervaring met prostitutie. Hij gaat bij de Nederlander in huis wonen. In het begin spreekt hij amper Nederlands en de Nederlander gedraagt zich ‘boss-like’. Er verblijven ook nog andere jongens in de woning in een telkens wisselende samenstelling. Naast de Nederlander is er een manager voor het regelen van de praktische zaken. Al snel merkt respondent dat klanten veel meer van hem verlangen dan massage. Daar komt bij dat de opbrengsten 50/50 verdeeld worden. Hij voelt zich seksueel misbruikt en benadeeld. Bij een politiecontrole hoort hij over de mogelijkheid om bezwaar te maken. Een paar dagen later gaat hij uit zichzelf naar het politiebureau voor het doen van aangifte. In het persbericht over de daaropvolgende politie-inval wordt melding gemaakt van een netwerk van vier mannen op drie verschillende locaties. Bij deze zaak zijn tientallen jongens betrokken.’

Naast het onderscheid tussen individuele en georganiseerde wijzen van seksuele uitbuiting verschillen deze twee casussen in de wijze van werving. Bij de Nederlandse, heteroseksuele jongen is er geen sprake van landgrensoverschrijding. Bij de Roma-respondent is dit wel het geval als het gaat om de wijze van werving. Maar de (wijze van) seksuele uitbuiting vindt bij deze Roma-respondent alleen in Nederland plaats.

Meervoudig slachtofferschap

Het merendeel van de verzamelde casussen betreft seksuele uitbuiting. Hierbij zijn ook een paar casussen van meervoudige uitbuiting. Bij de volgende casusbeschrijving van een Roemeense jongen is de seksuele uitbuiting gepaard gegaan met overige uitbuiting.

‘Roemeense cliënt is 20 jaar bij de intake. Hij is dan ongeveer twee jaar in Nederland. In Nederland ontmoette hij een Nederlandse man. Op dat moment werkt cliënt als escort voor iemands anders op 50/50-basis. De Nederlander belooft hem te helpen met werk en papieren, in ruil voor seks. Cliënt kan aan een huis werken, vloeren leggen, lampen ophangen en dergelijke. Dit huis zal een bed & breakfast worden. Dan komt hij erachter dat het gaat om het aanleggen van een installatie voor een wietplantage. De Nederlander heeft hem wijsgemaakt dat hij niet meer dan één huis op zijn naam mag hebben staan. Op verzoek van de Nederlander is de woning op de naam van cliënt gezet. Uiteindelijk worden er escortjongens in het huis ondergebracht. Op een gegeven moment verblijven er vijftien escortjongens. De Nederlander doet allerlei aankopen op de naam van verschillende jongens. Zo koopt hij een auto, doet hij bestellingen via internet en opent hij een energierekening. Aangezien de woning op zijn naam staat, is cliënt bang om door de politie te worden opgepakt. Hij wil weg maar de Nederlander gat hem chanteren. Hij dreigt een seksfilm die hij van zichzelf met cliënt heeft gemaakt, naar zijn moeder in Roemenië op te sturen. Cliënt is toch maar gebleven. Cliënt valt meer op vrouwen. Hij heeft seks met de Nederlander vanwege de verdiensten. Op een gegeven moment vertelt de Nederlander hem echter dat hij hiv-positief is. Cliënt raakt in paniek. Hij gaat snel naar het ziekenhuis voor een hiv-test; de uitslag is negatief. Als de Nederlander dat van cliënt te horen krijgt, bedreigt hij hem met een mes. Cliënt is alsnog vertrokken. Hij meldt zich bij de politie, waarna hij in een B8/3-procedure komt.’

Daarnaast is in Limburg een man veroordeeld voor seksueel misbruik van een dertienjarige jongen en het aanzetten van die jongen tot prostitutie. In mei 2014 heeft de pleger de jongen opgehaald in België om hem in Nederland naar een klant te brengen. Van de 60 euro die de klant hem daarvoor betaalde, heeft hij de jongen een vergoeding van 40 euro gegeven en zelf 20 euro genomen voor het aanbrengen en het vervoer [ECLI: RBLIM:2016:9004].

Herhaald slachtofferschap

Het merendeel van de verzamelde casussen betreft een eenmalig voorkomende wijze van seksuele uitbuiting. Er zijn ook een paar casussen van jongens die herhaald slachtoffer van seksuele uitbuiting zijn. Om hiervan een beeld te geven volgt nu, tot slot, een beschrijving van een Roemeense jongen.

‘Cliënt is geboren in Roemenië, 22 jaar. Cliënt is Roma en heeft een laag IQ. Hij is opgegroeid in een groot gezin. Ze woonden klein en er was weinig geld. Zijn vader overleed toen hij 18 jaar was, zijn moeder al eerder. Cliënt is homo. Zijn familie heeft dat wel geaccepteerd. Na de dood van zijn vader probeerde cliënt geld te verdienen maar dat leverde weinig op. Zijn broers hebben toen voor hem geregeld dat hij in Nederland kon gaan werken. Cliënt dacht dat hij fruit ging plukken maar hij belandde in de prostitutie. Cliënt wilde dat niet maar is hier wel in meegegaan. De contacten met klanten werden voor hem geregeld, onder andere op straat. Met een van zijn klanten kreeg cliënt een band waarna cliënt hem in vertrouwen heeft genomen. Daarop heeft deze homoseksuele klant hem in zijn huis opgevangen. Om de kosten te drukken zette zijn ‘opvanger’ hem vervolgens onder druk dat hij moest gaan bijverdienen met betaalde sekscontacten. Daarbij bemiddelde zijn ‘opvanger’ voor hem naar klanten in het homo-uitgaanscircuit.’

3.3 Profiel ‘overlevingsmodus’

In deze paragraaf wordt het profiel ‘overlevingsmodus’ uitgewerkt. In de verzamelde casussen schuilt de kwetsbaarheid van de jongens voor seksuele uitbuiting primair in de precare omstandigheden waarin zij terecht zijn gekomen. Bij de casussen in het profiel ‘overlevingsmodus’ is veelal sprake van een glijdende schaal; de jongen begint vrijwillig met prostitutie waarna hij afglijdt in een seksuele uitbuitingssituatie. Door de glijdende schaal is bij deze casussen de omslag naar dwang/uitbuiting lastig aan te geven. Bij de casussen gaat het deels om jongens die al in omstandigheden van seksuele uitbuiting verkeren, dan wel jongens die kwetsbaar zijn om in de toekomst af te glijden naar een uitbuitingssituatie.

In paragraaf 3.3.1 wordt een kort overzicht gegeven van de belangrijkste bestanddelen van het profiel ‘overlevingsmodus’. In paragraaf 3.3.2 tot en met 3.3.4 worden deze bestanddelen onderbouwd en uitgewerkt op basis van casuïstiek. De basis voor het profiel ‘overlevingsmodus’ wordt gevormd door

dertien casussen, waarvan zeven jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting en zes jongens die daar kwetsbaar voor zijn, zie tabel 5.

Tabel 5 Verzamelde casussen/dossiers en rechtbankuitspraken/berichten

Profiel	Casussen/Dossiers	Uitspraken/Berichten
'Overlevingsmodus' (**)	7 (+6 kwetsbaar)	

3.3.1 Bestanddelen van het profiel 'overlevingsmodus'

Achtergrond en context

- Jongen is minderjarig (beneden 18 jaar) of meerderjarig (18 jaar en ouder).
- Jongen leeft niet meer bij zijn ouders. Zijn ouders zijn gescheiden, hebben hem in de steek gelaten of zijn overleden.
- Jongen heeft te maken met een ernstige afhankelijkheid, zoals: drugsverslaving, hoge schulden of dakloosheid.
- Jongen is van dag tot dag aan het overleven; hij verkeert veelal in het straatcircuit.
- Bij een deel: Jongen is laagopgeleid.
- Bij een deel: Jongen heeft een verstandelijke beperking of een laag IQ.
- Bij een deel: Jongen heeft als kind ervaringen gehad met huiselijk geweld en/of seksueel misbruik.
- Bij een deel: Jongen is staatloos of verblijft illegaal in Nederland.

Wijze van werving

- Jongen komt (mede) door toedoen van anderen terecht in afhankelijke omstandigheden die 'als een fuik werken' (Werson 2011); hij is verhoogd kwetsbaar voor seksuele uitbuiting en voor andere vormen van uitbuiting.
- Bij een deel: Jongen wordt gelokt door middel van 'grooming', zoals door geld en mooie spullen vooruit te geven of door beloftes en verhalen.
- Bij een deel: Jongen wordt overgehaald voor het uitvoeren van illegale activiteiten zoals het dealen of koerieren van drugs.

Wijze van uitbuiting

- Jongen wordt gedwongen tot het verrichten van seksuele diensten voor derden.
- Bij een deel: Jongen wordt gevangen gehouden of beperkt in zijn bewegingen.
- Bij een deel: Jongen wordt door anderen in de kringen waarin hij verkeert, ingeschakeld voor allerlei hand- en spandiensten, waaronder het aanbrengen van klanten, koeriersdiensten; de hennepsteelt en zo meer.

3.3.2 Achtergrond en context

In twee casussen is de jongen minderjarig en in elf casussen is de jongen tussen de 18 en 25 jaar. De meeste jongens hebben hooguit de middelbare school gevolgd of anders zijn ze laagopgeleid. In één casus is vermoedelijk sprake van een lvb-jongen.

De meeste jongens komen uit eenoudergezinnen. Jongens groeien op met hun moeder, terwijl vader niet betrokken is bij het gezin/de opvoeding. Ouders zijn uit elkaar of een van hen is overleden. Daarbij is meer dan eens sprake van een multi-problematiek, waaronder huiselijk geweld, schulden en psychische aandoeningen. Bij een enkele casus blijkt de jongen wel afkomstig te zijn uit een stabiel gezin, met een groot eigen sociaal netwerk.

In een aantal casussen is de jongen al op jonge leeftijd, namelijk rond zijn vijftiende levensjaar uit huis gegaan. De jongen trekt in bij zijn (veelal oudere) vriend of anders verhuist hij naar een kennis of familie-lid. Waar dat bekend is, heeft de jongen inmiddels weinig tot geen contact meer met zijn ouder(s) of andere gezinsleden. Dikwijls is dit uit schaamte maar ook omdat de relatie met zijn ouders en/of broers/zussen, volgens de jongen, nooit goed is geweest.

De betrokken jongens hebben vaak een beperkt sociaal netwerk. Er zijn ook jongens bij wie hun netwerk vrijwel geheel is samengesteld uit personen die verkeren in een soortgelijke situatie of uit personen die zij hebben ontmoet in de periode dat zij in de prostitutie werkten.

De jongens van dit profiel verkeren in een afhankelijkheidsrelatie waarin schulden, dakloosheid en drugsverslaving een overheersende rol spelen. Een schuldenproblematiek al dan niet in combinatie met verslavingsproblemen vormt een belangrijke reden om seksuele contacten aan te gaan in ruil voor geld en onderdak. Onder de druk van de omstandigheden gaan zij niet alleen hun eerste seksuele contacten aan maar is dat voor hen ook de reden om te beginnen aan seksuele contactlegging tegen betaling. In veel casussen geven jongens aan dat zij dit werk willen doen, totdat zij andere inkomsten hebben.

'Zijn spaargeld was op. Hij voelde zich depressief en gaf aan dat hij niets te verliezen had. Hij heeft erover nagedacht om in de prostitutie te gaan werken, maar dat durfde hij niet. Hij camt nu op een website voor exhibitionisten. Het gaat vaak om seksuele handelingen, omdat dat meer verdient.'

Binnen dit profiel komt het meer dan eens voor dat er drugs worden gebruikt of toegediend op de momenten dat de seksuele uitbuiting en/of het seksueel misbruik plaatsvindt. Jongens gebruiken ook drugs om afspraken goed door te komen en daarbij minder bewust aanwezig te zijn. De meest genoemde drugs in de casusbeschrijvingen zijn xtc, speed, GHB en cannabis. In een casusbeschrijving vertelt de jongen dat zijn vriend hem adviseerde drugs te nemen om het zichzelf gemakkelijker te maken bij de seks. Soms worden zoveel drugs gebruikt dat jongens achteraf niet meer weten met hoeveel mannen zij seks hebben gehad. In de gay-scene wordt ook wel gesproken van 'chem-dates'. Uiteindelijk resulteert deze handelwijze in een vicieuze cirkel waarin de jongen zijn drugverslaving bekostigt met prostitutie.

'Hij kreeg voor het werken geld en dan weer drugs. Soms dacht hij met één man seks te moeten hebben, maar dat waren er dan acht. Hij was bang, maar ook verdoofd door de drugs.'

3.3.3 Wijze van werving

Kenmerkend voor het profiel 'overlevingsmodus' zijn bovenal de precare omstandigheden waarin jongens verkeren. De omstandigheden maken dat de jongens verhoogd kwetsbaar zijn voor werving ten behoeve van seksuele uitbuiting. Het proces van 'grooming' en ronselen verloopt in dezen dan ook anders dan bij het profiel 'klassiek'. Bij deze jongens is vaak sprake van een beperkt of gefragmenteerd sociaal netwerk waarop zij kunnen steunen. Jongens verkeren nogal eens in een geïsoleerde leefsituatie. Dat is zeker het geval bij degenen die staatloos geworden zijn. Vanwege hun afhankelijkheidssituatie is de overstap naar jongensprostitutie – ook zonder een directe vorm van dwang – dan ogenschijnlijk gemakkelijk gemaakt.

'Vanaf het moment dat hij samen ging wonen met zijn vriend ontstonden er financiële problemen. In de kroeg kwam hij iemand tegen die eigenaar is van een massagesalon. Die bood hem een baan aan voor het doen van erotische massages. Hij geeft aan dat hij zich niet gepusht voelde en de baan in eerste instantie afwees. Uiteindelijk heeft hij toch besloten om het te gaan proberen.'

Het zijn dus de omstandigheden waarin deze jongens verkeren waardoor zij keer op keer in een situatie terecht komen waarin door individuele mannen/klanten misbruik van hen wordt gemaakt. Daarnaast zijn er casussen van jongens die aangeven in eerste instantie te zijn gedwongen tot prostitutie. Later werd dit voor deze jongens wel een manier om aan geld te komen voor het bekostigen van hun drugsverslaving of om te overleven.

3.3.4 Wijze van uitbuiting

Bij de wijze van seksuele uitbuiting is er binnen dit profiel deels sprake van dat jongen en klant elkaar wederkerig 'gebruiken'. In de volgende casus gaat het om een jongen zonder vaste verblijfplaats die door een klant wordt opgevangen.

'Hij vertelt dat over en weer gebruik van elkaar wordt gemaakt. Als voorbeeld legt hij uit dat sommige klanten verliefd op hem worden en dat hij hier gebruik van maakt door een klant van alles voor hem te laten betalen. Aan de andere kant wordt gebruik van hem gemaakt als de klant weet dat hij geen onderdak heeft en hij in ruil voor seks bij hem mag blijven slapen.'

Daarbij valt de aantekening te maken dat betaalde sekscontacten vanuit de jongen zeker niet altijd vrijwillig zijn. Ook als het eerste prostitutiecontact op eigen initiatief van de jongen wordt gelegd, blijkt dat dergelijke omstandigheden na verloop van tijd een andere wending kunnen nemen. In dat geval geven jongens aan dat zij uit de prostitutie willen stappen, maar zij er niet in slagen om zich los te maken uit hun beperkte sociale netwerk. Zijn deze jongens in het zicht van de hulpverlening, dan laten zij het vaak snel weer afweten als het beter gaat en komen zij dan later alsnog terug.

Een professional beschreef een casus van een jongen die weer een normaal leven probeerde op te bouwen maar in de gaten werd gehouden door zijn ex-vriend (ronselaar) en pooier. Daarbij bleven ook andere mensen uit zijn oude leven en klanten aan de jongen trekken. In een andere casus werd een jongen vermoedelijk twee weken lang vastgehouden door een man. Deze jongen heeft deze weken in een roes beleefd, want hij was zwaar onder invloed van drugs.

Naast seksuele dienstverlening worden jongens binnen dit profiel ook vaak ingeschakeld voor allerlei hand- en spandiensten, waaronder het dealen van drugs.

'Op zijn vijftiende is hij gestopt met school en hing hij veel op straat. Op straat wordt hij aangesproken door [...]. Eerst vraagt [...] of hij drugs wil dealen. Later komt daar prostitutie bij. Hij noemt [...] een pooier.'

Binnen het profiel 'overlevingsmodus' zijn twee casusbeschrijvingen van kwetsbare jongens zonder verblijfspapieren. De ene casus betreft een Vietnamese jongen die na een afgewezen asiolverzoek op straat leefde. Nadat hij is meegegaan met een man om bij hem thuis te logeren, wordt hij opgesloten.

'Cliënt is geboren in Vietnam; hij was 22/23 jaar toen zijn asiolverzoek werd afgewezen. Hij leefde zonder verblijfspapieren op straat. Hij at en dronk in het casino omdat hij daar mensen kende. Als mensen geld wonnen gaven zij hem vaak ook wat. Een man had veel geld gewonnen en vroeg hem om mee te gaan uiteten, de man zou trakteren. Cliënt is met hem meegegaan en het was gezellig. De man vroeg hem om bij hem te komen logeren nabij Amsterdam. Cliënt is meegegaan, maar werd daar opgesloten en moest werken in de hennepeteelt. In de nacht werd hij naar andere woningen gebracht om daar ook te werken. Een keer heeft hij geprobeerd om weg te rennen, maar hij werd tegengehouden, geslagen en is toen met een pistool bedreigd dat hij vermoord zou worden. Buiten het werken in de hennepeteelt moest hij ook een leren pak aantrekken en werd hij gedwongen om mannen te bevredigen, vooral de man van het casino. Cliënt durfde dit laatste niet aan de politie te vertellen, omdat hij zich erg schaamde. Daarbij moest hij vaak drugs (hasj/wiet) gebruiken en heeft hij ook wit poeder moeten snuiven om te testen of het niet giftig was. Dat moest hij ook omdat hij dan minder zou voelen. Hij is ernstig mishandeld en heeft lange tijd geen buitenlucht gezien. Cliënt is uiteindelijk weggekomen toen hij werd opgepakt door de politie tijdens een inval bij een wietplantage.'

In een andere casus gaat het om een uitgeprocedeerde jongen van Indiase afkomst, die ook dakloos was en illegaal in Nederland verbleef. Hij werd eerst afhankelijk gemaakt van drugs en werd daarna gevangengehouden. Vervolgens werd hij in een busje van de ene privéwoning naar de andere privéwoning

gereden om seksklanten te bedienen. Van alle verzamelde casuïstiek binnen dit onderzoek is hij het enige slachtoffer van seksuele uitbuiting bij wie ook sprake was van een poging tot orgaanhandel.

‘Cliënt is afkomstig uit India. Tijdens zijn jeugd, nog in India, is hij seksueel misbruikt. Op 18-jarige leeftijd heeft hij in Nederland asiel aangevraagd. Toen hij was uitgeprocedeerd was hij zonder verblijfspapieren en dakloos. In die kwetsbare positie is hij door een mensenhandelaar geworven. Hij is eerst drugsverslaafd en afhankelijk gemaakt; bij hem was sprake van het testen van drugs. Daarna is hij gevangen gezet en werd hij gedwongen tot prostitutie. Er werden seksklanten voor hem geregeld in een privéhuus. Daarbij werd hij ook in een busje vervoerd naar andere steden en op die manier ‘rondgepompt’ in Nederland, in België en in Duitsland. In andere steden werd hij telkens in een woning vastgezet om seksklanten te bedienen. Er is bij hem bovendien sprake geweest van een poging tot orgaanhandel.’

3.4 Profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’

In deze paragraaf wordt het profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’ uitgewerkt. Verschillend aan de andere profielen wordt bij dit profiel de ‘wijze van werving’ in verband gebracht met de ‘wijze van verstoting’. De reden voor het aanbrengen van dit contrast is dat de betrokken jongens eerst worden verstoten of weglopen van huis, en daarna kwetsbaar zijn voor werving en voor seksuele uitbuiting.

In paragraaf 3.4.1 wordt een kort overzicht gegeven van de belangrijkste bestanddelen van het profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’. In paragraaf 3.4.2 tot en met 3.4.4. worden deze bestanddelen onderbouwd en uitgewerkt op basis van casuïstiek. In paragraaf 3.4.5 wordt besloten met een tweetal overige casussen. De basis voor het profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’ wordt gevormd door zeven casussen, waarvan drie jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting en vier jongens die daar kwetsbaar voor zijn, zie tabel 6. Voor de onderbouwing is in deze paragraaf ook teruggegrepen op twee casussen op basis van eerder verricht veldonderzoek onder jongens in de prostitutie (Van Gelder, 1998 en 2008).

Tabel 6 Verzamelde casussen/dossiers en rechtbankuitspraken/berichten

Profiel	Casussen/Dossiers	Uitspraken/Berichten
‘Eer/stigma-gerelateerd en coming out’	3 (+4 kwetsbaar)	1

3.4.1 Bestanddelen profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’

Achtergrond en context

- Jongen is minderjarig (beneden 18 jaar) of meerderjarig (18 jaar of ouder).
- Jongen heeft homoseksuele geaardheid en is bezig met zijn persoonlijke ‘coming out’.
- Jongen leeft in een streng-religieuze of autoritaire opvoedingsomgeving waarin zijn homoseksuele geaardheid onbespreekbaar is.
- Jongen zoekt heimelijk betaalde en/of niet-betaalde seksuele contacten met (oudere) mannen via het internet en sociale media of anders in zijn omgeving.
- Er is sprake van een seks-gerelateerde problematiek met een verhoogde dreiging van geweldpleging en daarmee een situatie van onveiligheid voor de jongen.
- Bij een deel: Jongen is als kind seksueel misbruikt.

Wijze van werving/wijze van verstoting

- De (niet-)betaalde seksuele contacten met jongens/mannen worden ontdekt door zijn familie of zijn sociale omgeving. Zijn familie bedreigt hem en dwingt hem om zijn homoseksuele gevoelens en verlangens te onderdrukken.
- Bij een deel: Zijn familie dwingt hem te trouwen met een vrouw.
- Bij een deel: Jongen is door zijn familie verstoten, uit huis gezet of uit huis gevlucht. Eenmaal uit huis heeft de jongen geen dak boven zijn hoofd en geen inkomen. Ook dan loopt de jongen een verhoogd risico om door familieleden bedreigd te worden met geweldpleging.
- Bij een deel: Eenmaal uit huis gezet begint de jongen grensoverschrijdend gedrag te vertonen. Hij kleedt zich vrouwelijk of opzicht. Alle remmen gaan los met als gevolg: een verhoogde kwetsbaarheid.
- Jongen wordt door een andere homo of door een organisator in huis opgevangen.

Wijze van uitbuiting

- Jongen wordt door zijn opvanger of door organisator(s) gedwongen om als vergoeding/in ruil aan hem seksuele diensten te verlenen.
- Jongen wordt door zijn opvanger of door organisator(s) gedwongen om geld te verdienen met seksklanten.
- Bij een deel: Jongen wordt gechanteerd met het verspreiden van (heimelijk) opgenomen seksfilmpjes en met het bekend maken van zijn (betaalde) homoseksuele contacten. Of de jongen wordt daarbij met geweld bedreigd om geld af te geven.

3.4.2 Achtergrond en context

Het profiel 'eer/stigma-gerelateerd bij coming out' verschilt van de andere drie profielen in het focussen op de seksuele ontwikkeling bij de jongens in de leeftijdsgroep van dit onderzoek. In paragraaf 2.3 is erop gewezen dat rond de helft van de escortboys op hun profielsites aangeeft 'homoseksueel' te zijn, terwijl de andere helft aangeeft biseksueel of heteroseksueel te zijn. De seksuele identiteit en het seksueel gedrag van deze jongens vallen niet vanzelfsprekend samen. Daar komt bij dat jongens in de adolescentiefase nog in ontwikkeling zijn. Ze hebben een verlangen om man te worden, om zelf te ontdekken en ervaren. Maar niet iedere jongen is daar even avontuurlijk in. Pas op iets latere leeftijd, van 16/17 jaar, zal zelfbepaling daarbij de overhand nemen. Bij jongens die een 'coming-out' als homoseksueel doormaken, is heel duidelijk sprake van een individuele ontwikkeling. Deze jongens zeggen: "Ik kies er niet voor om homoseksuele gevoelens te hebben, dit is mijn aard. Ik ben zo geboren." Ze voelen zich niet begrepen als hun familie hun 'coming out' ziet als een vrije keuze. Ze ervaren hun homoseksuele gevoelens als authentiek, als een onlosmakelijk deel van hun identiteit (El Kaka & Kurşun, 2002). Bij een 'coming out' staat de seksuele ontwikkeling en oriëntatie van de jongen centraal. Daarin onderscheiden de jongens van dit profiel zich van de jongens in het profiel 'overlevingsnodus' waarin de jongens zich hoofdzakelijk om de verdiensten inlaten met mannenseks.

Voor beleidsdoeleinden is door Ferwerda & Van Leiden (2005) de volgende werkdefinitie van eergerelateerd geweld ontwikkeld: 'Onder eergerelateerd geweld wordt elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld verstaan, gepleegd in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van de man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken'. Bij de jongens in dit profiel is echter niet standaard sprake van het schenden van de familie-eer. Janssen & Van San (2010) wijzen erop dat Curaçaose jongens uit een lage sociaaleconomische klasse doorgaans opgroeien in eenoudergezin, waarbij wel vaak sprake is van een hechte band tussen moeder en zoon. Maar in die culturele context hangt 'eer' minder af van de familienaam en gaat het veel eerder om de eigen reputatie van de jongens. Zoals in paragraaf 2.3 opgemerkt is, speelt de bezorgdheid over de eigen reputatie binnen de groep leeftijdgenoten evenzeer een rol onder Marokkaanse en andere jongens die opgroeien in een tweeoudergezin. Daarom ook heeft dit profiel de benaming 'eer/stigma-gerelateerd' meegekregen. Nader beschouwd is bij de betrokken moslimjongens sprake van 'eer-gerelateerd' in een dubbele betekenis, namelijk: familie-gerelateerd en gerelateerd aan de eigen eer van de jongen. Deze dubbele lading drukt dubbel zwaar op de bespreekbaarheid van jongensprostitutie en seksuele uitbuiting, zoals blijkt uit de volgende twee casussen:

'Als 16 jarige werd hij gecontroleerd door de politie naar aanleiding van een advertentie op een escortsite. Hij ontkent bij politie en hulpverlening dat hij op zoek was naar betaalde seks of dat hij homo is: zijn actie was bedoeld om klanten van jonge jongens te ontmaskeren.'

'Op zijn 15e vertelt hij bij een LGBT-organisatie, waar hij ondersteuning heeft rondom zijn coming-out, dat hij mannen zou pijpen voor geld en met hen in contact zou komen via Instagram. Later ontkent hij dit in alle toonaarden.'

Tijdens de uitvoering van dit onderzoek was er in Nederland en Europa veel politieke aandacht voor de (on)veiligheid bij lhbt'ers met een migratieachtergrond, die slachtoffer zijn of in een noodsituatie verkeren. Onder deze migranten is globaal een driedeling te maken tussen:

- a. Lhbt'ers die ook al in het land van herkomst slachtoffer waren (Janssen & Spijkerboer, 2011; Janssen & Sanberg, 2013).
- b. Lhbt'ers die tijdens hun migratie of anders als asielzoeker in Nederland in een noodsituatie zijn gekomen (o.a. Buijs, 2016).
- c. Lhbt'ers die in Nederland slachtoffer zijn geworden van een misdrijf gerelateerd aan hun lhbt-achtergrond dan wel het slachtoffer zijn van seksueel misbruik/geweld dan wel seksuele uitbuiting. Van deze lhbt'ers is de aandacht in dit onderzoek toegespitst op de derde categorie, te weten: homo-seksuele jongens die in Nederland in een onveilige leefsituatie zijn beland en daarbij slachtoffer geworden zijn van seksuele uitbuiting of kwetsbaar hiervoor zijn. Daarbij wordt overlapping met lhbt'ers uit de andere twee categorieën niet uitgesloten.

3.4.3 Wijze van werving/wijze van verstoting

Binnen het profiel 'eer/stigma-gerelateerd bij coming out' is de 'wijze van werving' gecontrasteerd met de 'wijze van verstoting'. Bij de wijze waarop de verstoting tot stand komt, is een verschil aan te brengen tussen: a. jongens die zelf 'uit de kast komen' als homo; en b. jongens die door anderen in hun directe omgeving ge-out worden als homo.

Van de eerste wijze (a.) volgt hieronder een casusbeschrijving van een Hindustaanse jongen op basis van eerder verzameld onderzoeksmateriaal (Van Gelder, 1998 en 2008).

'Hindustaanse cliënt is op 23-jarige leeftijd vanuit Suriname naar Nederland gekomen. Nog in Suriname is hij op zijn veertiende jaar ervoor uitgekomen dat hij homo is. Hij was een schande voor zijn familie. In Nederland is er een huwelijk met een Hindustaanse vrouw voor hem geregeld. Er werd haar niet verteld dat hij homoseksueel was. Voor de huwelijksregeling moest hij wel geld gaan betalen. Hij werkte zwart als schoonmaker en moest zijn inkomen inleveren. Na een ruim jaar zei hij zijn echtgenote alsnog dat hij homo was. Zij wilde meteen van hem scheiden. Hij moest ook haar woning uit. In deze periode werd ook zijn Surinaamse paspoort gestolen. Hij kon zolang bij een oudere homoman in huis wonen. Hij probeerde eerst nog weer zwart te gaan werken, maar zonder paspoort lukte dat hem niet. In de tussentijd had hij soms nog wel een telefoongesprek met zijn moeder in Suriname, maar zijn broers verbraken ieder contact. Hij kreeg last van duizelingen. Hij was ook angstig dat de oudere man bij wie hij inwoonde, hem iets zou aandoen. Om te voorzien in zijn levensonderhoud begon hij in de prostitutie. Om meer te verdienen is hij een tijdlang in een boysclub gaan werken. Uiteindelijk vond hij een vriend met wie het goed klikt.'

Van de tweede wijze (b.) is deze Marokkaanse man het slachtoffer als hij door familieleden wordt bedreigd en mishandeld na het ontdekken van een foto van hem op zijn telefoon.

'Marokkaanse man, 22 jaar, komt uit het zuiden van Nederland. Hij weet vanaf zijn twaalfde jaar dat hij homo is. Bij hem thuis ontdekt zijn familie een foto op zijn telefoon (WhatsApp), waaraan is af te zien dat hij homo is. Hij wordt zwaar mishandeld door zijn oom. Hij zoekt zijn toevlucht in Amsterdam en wordt daar geholpen door een zelforganisatie. Via hen krijgt hij tijdelijk onderdak. Er wordt contact opgenomen met zijn broer. Hij kan bij zijn broer gaan wonen. Maar hij is amper teruggekeerd of de bedreigingen komen weer. Er worden briefjes achterop zijn auto geplakt bij zijn werk. Door jongens op straat wordt hij in elkaar geslagen. Hij zoekt nu zijn toevlucht in de mannenopvang. Bij de politie (roze in blauw) is hij intussen ook op de radar. Hij doet echter geen aangifte omdat hij het niet verder wil laten escaleren.'

Het merendeel van de jongens binnen dit profiel is eerst het slachtoffer van antihomoseksueel geweld.

Bij een deel van de betrokken jongens blijkt ook na de verstoting het antihomoseksueel geweld nog voort te duren. Hieronder volgt een casusbeschrijving van een Marokkaanse jongeman die in een homo-cruisegebied in elkaar wordt geslagen.

‘Marokkaanse cliënt in Amsterdam is door zijn familie verstoten vanwege zijn homoseksuele geaardheid. Daarna leeft hij op straat. In een homo-cruisegebied in Amsterdam wordt hij in elkaar geslagen. Hij kan terecht in de mannenopvang in een andere stad. Daar zijn de blauwe plekken op zijn arm nog steeds zichtbaar. Ook zijn neven bedreigen en mishandelen hem. Ook door zijn jongere broer wordt hij bedreigd via WhatsApp. Die houdt hem voor dat hij uit Amsterdam weg moet blijven omdat hij zijn familie te schande maakt.’

Bij een Turkse homoseksuele jongen, ook in de mannenopvang, was er sprake van dat zijn familie hem om die reden naar een kamp in Turkije stuurde. Na twee weken keerde hij weer terug naar Nederland nadat hij in het kamp seksueel misbruikt was.

3.4.4 Wijze van uitbuiting

Bij de jongens binnen dit profiel bestaat de wijze van uitbuiting ten eerste uit het feit dat jongens nog minderjarig zijn als zij beginnen in de prostitutie. Na het verbreken van het contact met hun familie zijn zij ook als adolescent in de prostitutie kwetsbaar voor seksuele uitbuiting. In paragraaf 2.2 is al opgemerkt dat het internet een lage drempel heeft bij het zoeken van paydates. De 19-jarige Turkse jongen in de volgende casus begon al op zijn veertiende jaar uit zichzelf sekscontacten te zoeken met oudere mannen. Zijn vader was overleden en zijn oom had het gezag overgenomen. Thuis is hij ervoor uitgekomen dat hij homo is. Hij werd bedreigd en kon terecht in een safe-house. Een aandachtspunt bij deze jongen is dat hij in de mannenopvang ‘helemaal losgaat’. Het komt meer voor dat jongens, weg van huis, hun grenzen niet meer weten. Een ander aandachtspunt is dat hij heel jong als 6/7-jarige door zijn oom seksueel misbruikt is.

‘Turkse cliënt is 19 jaar als hij wordt geplaatst in een safe-house vanwege eer-gerelateerd geweld door zijn familie. Nadat vader was overleden had zijn oom het gezag overgenomen. Op zeer jonge leeftijd is hij seksueel misbruikt door deze oom, hij was toen 6/7 jaar oud. Als 14-jarige begon hij via www.bullchat.nl contacten te leggen met soms veel oudere mannen. Hij deed dat allemaal in het geheim. Hij kreeg ook een vriendje. Door zijn vriendje werd hij onder druk gezet, toen die het niet meer vertrouwde wat hij aan het doen was. Zijn familie kwam erachter. Toen heeft hij tegen zijn moeder gezegd: ‘Ik ben homo’. Dat werd niet geaccepteerd door zijn familie. Zijn moeder wilde hem niet verstoten maar liet hem weten dat ze even geen contact wilde. Zijn moeder is alles voor hem. Hij was haar prins, maar hij was ineens homo. Bij de mannenopvang gaat hij helemaal los. Hij draagt een tekst op zijn shirt: ‘suck my dick.’ Hij vindt het vreemd dat hij daarop aangekeken wordt in de tram. Na 2,5 jaar is hij weer terug bij zijn moeder. Daarbij heeft er een familieberaad plaatsgevonden, waar de jongen zelf ook bij aanwezig was. Daarna kwam hij met een vriendin aanzetten bij zijn familie.’

Loopt een jongen weg van huis, dan kan er ook een andere reden in het spel zijn. De Turkse respondent hieronder nam de benen, omdat zijn vader hem dwong om te trouwen met een meisje dat hem niet aanstond. De volgende casusbeschrijving is op basis van eerder verricht onderzoek (Van Gelder, 1998).

‘Turkse respondent komt uit de omgeving van Amsterdam. Hij is 15 jaar als hij voor het eerst in zijn eentje de rosse buurt in Amsterdam bezoekt. Hij heeft maar een beetje geld kunnen sparen. Hij onderhandelt met een meisje dat hij leuk vindt, maar zij weigert. Een Surinaamse jongeman van rond 30 jaar komt erbij en die vult het benodigde geld voor hem aan. Het meisje stemt dan wel in. Fatih en de Surinamer spreken af voor de zaterdag erop bij de Surinamer thuis. Fatih komt zijn afspraak na. Die avond vertelt de Surinamer aan Fatih dat hij van mannen houdt en hem wil pijpen. Fatih weet niet of hij wel een stijve kan krijgen maar hij gaat hierin mee. Het bevalt hem zo goed dat hij nog wel eens meer wil: “Nog lekkerder dan een vrouw.” Hij kan maar heel af en toe naar Amsterdam komen, omdat het anders thuis teveel opvalt. Na vier weken biedt de Surinamer hem ook cocaïne aan. Na verloop van tijd raakt hij verslaafd. Als Fatih 18 jaar is heeft zijn vader een meisje voor hem geregeld om te trouwen, maar zij staat hem totaal niet aan. Zijn vader probeert hem te dwingen. Hij loopt weg van huis en gaat in Amsterdam bij de Surinaamse homo in huis wonen. De Surinamer brengt hem in contact met seksklanten en hij belandt in de jongensprostitutie. Een paar jaar later trekt hij in bij de eigenaar van een privéhuis met boys. Deze eigenaar maakt heimelijk filmopnames van jongens die seks met elkaar hebben, zonder hen ervoor te betalen. Tegen deze eigenaar legt hij later een getuigenverklaring af. Fatih: “Ik ben mijn hele leven misbruikt.”

Bij een internetsearch naar rechtbankzaken van (minderjarige) jongens die slachtoffer waren van seksuele uitbuiting is in de onderzoeksperiode bovendien de volgende casus aangetroffen van een 'coming out'-gerelateerde uitspraak van een jongen die daarna zelf verdachte is van het plegen van seksuele uitbuiting.

'Verdachte heeft eind 2007, na zijn 'coming out' en echtscheiding, enige tijd verbleven bij de medeverdachte. Medeverdachte exploiteerde op die locatie een escortbedrijf. In die woning waren verschillende jongens aanwezig: [slachtoffer 1] en [slachtoffer 3]. Zij waren beiden werkzaam als prostituee. (...) De verdachte heeft verklaard dat er geen enkele andere afspraak is gemaakt dan dat hij [slachtoffer 3] huishoudelijke werkzaamheden zou kunnen doen in ruil voor kost en inwoning en dat hij escortwerkzaamheden kon doen 'als hij dat wilde'. (...) [Betrokkene], die zelf ook verdachte was, heeft de verdachte betiteld als een pooier. Hij heeft verklaard dat verdachte de passen van de jongens innam, dat zij de helft van hun verdiensten moesten afdragen aan de verdachte, dat de verdachte actief jongens aan het werven was, dat ze in [plaatsnaam] in 'the middle of nowhere' zaten, de taal niet spraken en moeilijk weg konden komen.' [ECLI:NL:RBROT: 2016:3976 & 3977]

3.4.5 Overige casussen

Bij het verzamelen van casuïstiek zijn door de professionals ook diverse gerelateerde casussen beschreven die buiten het profiel 'eer/stigma-gerelateerd bij coming out' vallen. Ter illustratie volgen hiervan twee losse casussen van minderjarige jongens. In de eerste casus is sprake van seksueel misbruik/geweld en in de tweede van grensoverschrijdend gedrag.

Afro-Surinaamse jongen, nu 16 jaar, heeft twee jaar eerder een andere jongen gedwongen tot orale seks. Ook heeft hijzelf op een later moment zelf een jongen gepijpt. Daarvan is een filmpje verschenen op YouTube. Hiervan zegt de jongen zelf dat het onder dwang is gebeurd.

'Nieuw binnengekomen is een Turkse jongen van 10 jaar die seksueel contact heeft (gehad) met een andere jongen. Hij vertoont zich ook in vrouwenkleden. Hij zegt van zichzelf dat hij niet homoseksueel is. Hij geeft blijk van grensoverschrijdend gedrag, niet alleen seksueel.'

3.5 Gerelateerde casuïstiek met vrouwelijke plegers

Sinds 1988 is er in Nederland sprake van actieve opsporing en bestrijding van vrouwenhandel. De focus lag aanvankelijk op vrouwen maar is vervolgens verbreed naar mannen en transgenders. Vanaf 1993 wordt in de Nederlandse wetgeving gender-neutraal gesproken van 'mensenhandel', zodat ook mannelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting hierin zijn meegenomen (De Boer, 1994; Franssen, 1994).

Bij een genderscan 'mensenhandel' in 2011 heeft E-Quality vastgesteld, dat in de toen geldende B9-regeling voor mensenhandel-slachtoffers consistent gebruik werd gemaakt van een gender-neutrale terminologie. Een van de beperkingen die E-Quality daarbij heeft genoemd, is dat 'niet duidelijk is wat de effecten zijn voor mannelijke slachtoffers die een partner nodig hebben om in Nederland te kunnen verblijven' (E-Quality, 2011). Nog minder duidelijk is, in hoeverre jongens/mannen slachtoffer zijn van vrouwelijke plegers en welke verschijningsvormen (seksuele) uitbuiting daarbij aanneemt.

In paragraaf 3.5 wordt een aantal gerelateerde casussen behandeld waarin jongens/mannen worden uitgebuit door een vrouwelijke pleger. Daarbij is dezelfde ordening aangehouden als bij de drie voorgaande profielen. In paragraaf 3.5.1 zijn de belangrijkste bestanddelen bij de casussen 'gold-digger/patrona' weergegeven. In de paragrafen 3.5.2 tot en met 3.5.6 volgt de onderbouwing en nadere uitwerking. De basis voor de verzamelde casuïstiek bestaat uit zeven casussen, zie tabel 7. Alleen de

eerste casus betreft een vorm van seksuele uitbuiting. De zes andere casussen zijn wel seks-gerelateerd maar betreffen feitelijk financiële uitbuiting.

Tabel 7 Verzamelde casussen/dossiers en rechtbankuitspraken/berichten gerelateerde casuïstiek

Gerelateerde casuïstiek	Casussen/Dossiers	Uitspraken/Berichten
Gerelateerde casuïstiek: 'Golddigger/patrona'	7	
Totaal:	32 (+ 10 kwetsbaar)	10

3.5.1 Bestanddelen bij de 'gold-digger/patrona'-casussen

Jongen/jongeman en context

- Jongeman is meerderjarig (18 jaar of ouder).
- Jongeman heeft wisselende seksuele contacten.
- Bij een deel: (Jonge)man is getrouwd.
- Bij een deel: (Jonge)mannen is actief in de drugshandel of leeft in de marge van de samenleving.
- Bij een deel: Jongeman heeft een verstandelijke beperking of laag IQ.

Wijze van werving

- (Jonge) vrouw heeft (betaalde) seks met de jongeman en zet haar charmes in om hem aan zich te binden en daarbij afhankelijk van haar te maken ('grooming').
- Bij een bepaald deel: (Jonge) vrouw heeft (betaalde) seks met de getrouwde (jonge)man en maakt daarvan foto- of filmopnames met het oogmerk om hem daarmee te chanteren.
- Bij een deel: Jongeman wordt door de vrouw vanuit het buitenland naar Nederland gehaald.
- Bij een deel: (Jonge) vrouw en/of haar familie maakt gebruik van zwarte magie (*shur*) om de jongeman aan zich te binden.

Wijze van uitbuiting

- Bij een deel: Jongeman wordt door (jonge) vrouw onder druk gezet voor het doen van financiële uitgaven: 'Als je dat niet koopt moet ik je nooit meer zien.' Is de jongeman eenmaal failliet gegaan dan is de vrouw vertrokken.
- Bij een deel: Jongeman wordt door de vrouw bewerkt voor het verlenen van seksuele diensten aan andere vrouwen.

3.5.2 Achtergrond en context

Bij de gerelateerde casuïstiek in deze paragraaf gaat het om een vorm van uitbuiting van een mannelijk slachtoffer door een vrouwelijke pleger. In de 'wijze van werving' zijn globaal twee varianten te onderscheiden, te weten:

1. 'Grooming' waarbij de vrouwelijke pleger een mannelijk slachtoffer verleidt, inpalmt of ronselt om hem in een afhankelijke positie te brengen.
2. Het toepassen van zwarte magie (voodoo) van de kant van de vrouwelijke pleger om een mannelijk slachtoffer aan zich te binden zodat hij haar blind gehoorzaamt.

De 'wijze van uitbuiting' bestaat uit chantage en het gebruik van dwangmiddelen en/of magische middelen door de vrouwelijke pleger om daaruit opzettelijk voordeel te trekken. Bij dit profiel kan het ook gaan om meerdere mannelijke slachtoffers tegelijkertijd of na elkaar.

De verzamelde casussen met vrouwelijke plegers betreffen voornamelijk Marokkaanse Nederlanders. Deze prominente aanwezigheid komt voort uit een jarenlange veldwerkervaring van een van de onderzoekers onder Marokkaanse mannen met wisselende sekscontacten, met het oog op soa/aidspreventie en beschermingsgedrag (Van Gelder & Lamur, 1993; Van Gelder, 2002 en 2005). Het verzamelen van relevante casussen binnen dit profiel is arbeidsintensief. Daarvoor bood het onderhavige onderzoek geen ruimte. Dat was reden om ook terug te grijpen op eerder onderzoeksmateriaal. Door onderzoekers en deskundigen is opgemerkt dat deze vorm van mannelijk slachtofferschap breder voorkomt, ook bij autochtone, Nederlandse mannen. Een professional rapporteerde de volgende twee signalen die zich in

2016 voordeden in Amsterdam. Daarbij ging het om twee meerderjarige, Afro-Surinaamse jongens met een verstandelijke beperking. De jongens kregen seks aangeboden van meisjes. Hun hele Wajong-uitkering ging vervolgens op aan wat zij in opdracht van deze meisjes moesten kopen.

‘Gold-digger’ en ‘patrona’

De benaming ‘gold-digger/patrona’ is een samenvoeging van een actuele en traditionele verschijningsvorm. ‘Gold-digger’ verwijst naar de actuele vorm en ‘patrona’ naar de traditionele vorm. In de gevoerde tweegesprekken met Marokkaanse jongens (van de derde generatie) was overigens te merken dat zij niet meer vertrouwd zijn met de Marokkaans-Arabische term ‘patrona’.

In het noordelijke Rif-gebergte, waar de meeste Marokkanen in Nederland oorspronkelijk vandaan komen, kent de seksuele moraal vanouds veel meer schaamte (*hesma*) dan onder de Berbers in het zuidelijker gelegen Atlas-gebergte. Tegenwoordig zijn ook in het Noorden, net als in West-Marokko, pleziermeisjes te vinden op de stranden, langs de boulevards, en in tenten op campings. Anders dan bij loveboys/pooiers in Nederland werken in Marokko veel meisjes voor een ‘patrona’. Een ‘patrona’ is ouder dan de meisjes en heeft meer ervaring in het vak; of anders heeft zij eerder in het vak gezeten. Vakantieverende Marokkaanse jongens zijn aantrekkelijk voor de meisjes, omdat ze geld meebrengen en hen uitzicht bieden op een toekomst in het welvarende Europa. De vakantiegangers kijken op hun beurt naar de lage prijs en de andere culturele sfeer in Marokko, vergeleken met de meisjes van de rode lichten in het zakelijke Nederland.

De benaming ‘gold-digger’ is ontleend aan Engelstalige media en in Nederland gangbaar geworden onder jongeren. Een omschrijving van een ‘gold-digger’ is vervat in de volgende quote van een jongeman op een Marokkaans discussieforum.

‘Vaak zijn die gold-diggers bloedmooie meiden. Je kan alles ontkennen of niet geloven, maar zulke meiden krijgen alles gedaan. Letterlijk alles. Ik ken er een paar in mijn omgeving. Ik weet ook niet hoe ze het klaarspelen, maar één ding. Ze slagen er telkens in om te krijgen wat ze willen. Eentje heeft net een nieuwe auto gehad van d’r vriend. En ik hoef niet te vertellen welke auto, niet echt goedkoop. Het is waar wat men zegt. Een man valt op schoonheid en een vrouw op geld. Je kan het ontkennen maar dit is wel de werkelijkheid (geldt niet voor iedereen). Klopt zeker. En zulke meisjes zijn meestal niet op hun mondje gevallen. En gedragen zich meestal uitdagend. Soms meer dan ze zelf willen. Het zijn dan ook opvallende, mooie dames.’ [bron: <http://forums.marokko.nl>]

Een verschil tussen een ‘gold-digger’ en een ‘patrona’ is dat de wijze van werving bij een ‘patrona’ vaak landgrensoverschrijdend is. Van deze grensoverschrijding is ook sprake in de nu volgende casusbeschrijving van Marokkaanse Jamal:

‘Jamal komt uit een dorp in het Rif-gebied in Noord-Marokko. Hij weet al jong van zichzelf dat hij gevoelens voor mannen heeft. Als kind in Marokko is hij door een man in zijn directe omgeving seksueel misbruikt. Op de lagere school is hij leergierig en leert hij schrijven. Met een buurjongetje uit hetzelfde dorp loopt hij naar school. Hij ondersteunt het buurjongetje bij het volgen van de lessen. Hij probeert seksspelletjes met hem te doen. Het buurjongetje wil dat niet en verbreekt het contact. Jamal is zelf zoekende: ben ik homo? Thuis wordt hij betrap met kleding van zijn zussen en krijgt hij slaag. Hij laat zijn haar lang groeien en scheert zijn baard. Hij trekt veel met zijn buurmeisjes op. De meiden van het dorp vinden hem leuk. Hij praat met hen over vrouwendingen. Hij neemt ook vrouwenspullen voor ze mee. Hij maakt er zelf ook gebruik van.

Zijn 30-jarige tante woont in Nederland. Zij is getrouwd met een ruimdenkende, zachtaardige Nederlandse ambtenaar van middelbare leeftijd. Hij is een bekeerling. Ze kunnen geen kinderen krijgen. Zijn tante vindt Jamal een mooie jongen. Op vakantie in Marokko haalt ze hem over om mee te gaan naar Nederland. Jamal is dan 17/18 jaar en net begonnen aan een studie. De moeder van Jamal, haar zuster, denkt: zij gaat mij helpen om mijn zoon een goede toekomst te bieden.

In Nederland woont zijn tante in een eengezinswoning in een middelgrote stad. Daar verdient zij met het organiseren/cateren bij feestjes. Al snel merkt Jamal dat zijn tante andere bedoelingen met hem heeft dan het volgen van een studie. Ze begint hem te verleiden om met haar naar bed te gaan. Ze sluit hem op en ze slaat hem. Er komen vrouwen over de vloer die door zijn tante zijn bemiddeld om met hem naar bed te gaan. Wat zijn tante daarvoor terugkrijgt, blijft voor hem verborgen. Om aan zijn ouders in Marokko te laten zien dat zij het goed met hem voorheeft, laat ze Jamal wel zijn rijbewijs halen.

Zijn tante houdt zich ook bezig met zwarte magie ('shur'). Voordat zijn tante seks met hem heeft, drinkt ze altijd eerst een paar glazen rode wijn. Jamal weet dan al wat er van hem verwacht wordt. Na het klaarkomen moet Jamal het condoom met sperma aan haar afgeven in een wasdoekje. Zijn tante zegt daarover: 'Ik wil niet zwanger worden.' Maar Jamal betrapt haar een keer bij het ritueel verbranden van wasdoekjes. Bij haar eigen man verbrandt zijn tante ook de wasdoekjes. Ingewijden spreken 'tqaf' (blokkeren). Als een man een 'tqaf' heeft kan hij geen stijve krijgen met een andere vrouw.

Jamal houdt het tot zijn 23e jaar vol bij zijn tante. Dan vindt hij het genoeg en valt hij kwaad tegen haar uit: "Ik ben homo. Jij hebt mij misbruikt. Als je ooit verteld aan mijn zuster of mijn familie wat je met mij heb gedaan, ga ik alles vertellen." Zijn tante wijst hem de deur. Jamal leidt drie maanden een zwervend leven. Daarna neemt zijn tante hem weer in huis. Jamal krijgt haar zegen om eindelijk een studie op te pakken. Hij vindt zijn weg in het homo-uitgaansleven en gaat wonen bij een oudere homoman die hulpbehoevend is.'

3.5.3 Wijze van werving-1: 'patrona' en het gebruik van zwarte magie

Binnen het Marokkaanse gezinsleven is het bereiden van voedsel traditioneel een taak van de vrouw. In de contacten met pleziermeisjes is het evenwel gebruikelijk dat de vakantieganger vooraf voedsel koopt als hij afsprekt om een nacht met haar het bed te delen. Gaat een vakantieganger met een meisje op stap dan betaalt hij haar ook voor kleding en opsmuk. In de literatuur wordt deze 'gecommercialiseerde hofmakerij' meestal beschreven als een langer durende verhouding (Van Oostrum, 1989). Maar bij Marokkaanse vakantiegangers zijn deze contacten merendeels *eenmalig* vanwege een aversie tegen langdurige verhoudingen met pleziermeisjes. Een volkswijsheid leert dat prostituees hierin alleen slagen door magische praktijken (*shur*) die liefde of gekte opwekken (o.a Dwyer, 1978). De prostituee neemt bijvoorbeeld de doek waarmee de jongen zijn sperma heeft afgeveegd, om deze te verbranden. Of ze dept de doek in het bloed van iemand die op onverklaarbare wijze is doodgegaan, en draagt deze in een zakje rond haar nek. Door de geur van de verbrande doek of de buidel zal de jongen opeens merken dat hij zijn vrijheid verloren heeft (Dwyer 1978: 95). Een algemeen kenmerk van *shur* is verborgenheid. Het slachtoffer merkt enkel de uitwerking. Volgens de overlevering (*hadith*) wordt van 'toverdrankjes' (sic) gezegd dat het gaat om een vorm van polytheïsme, met de volgende symptomen bij de man:

- meer begeerte en liefde;
- intens veel zin om betrekkingen te hebben met haar;
- niet zonder haar kunnen blijven;
- een intens verlangen als hij haar ziet;
- een blinde gehoorzaamheid tegenover haar (Bâli, 2011:109).

Op basis van eerder verricht onderzoek volgt hieronder een casusbeschrijving van een Marokkaanse vakantieganger, Omar, die het magisch effect van deze betovering persoonlijk ervaren had:

'De Marokkaanse respondent, Omar (schuilnaam), woont op zichzelf in Nederland. Hij heeft zowel wisselende contacten met vrouwen als (betaald) met mannen. Op vakantie in Marokko is hij in Fès op straat een meisje tegengekomen. Hij was toen 21 jaar. Ze raakten in gesprek en hij is met haar mee naar huis gegaan. Ze woonde nog bij haar ouders. Over de achtergrond van het meisje weet Omar weinig te zeggen. Het was geen meisje van de Atlas, maar ze had wel een Berber-achtergrond. Hij is bij haar blijven slapen. Hij heeft bij haar thuis te eten en te drinken gekregen. Daarna kon hij niet meer van haar loskomen: 'Ik was helemaal gek.' Hijzelf spreekt van *shur*. Toen hij vanuit Fès doorreisde bekreep hem gelijk het gevoel dat hij naar het meisje terug moest. Ze is later met hem naar Tanger gereisd waar ze op een hotelkamer verbleven. Hij heeft in Marokko ook nog zijn auto verkocht omdat hij door zijn geld heen was. Een oom heeft hem naar een bekende fqj meegenomen. Die wist precies te vertellen waar hij de afgelopen dagen was geweest. De fqj zei ook dat de *shur* niet van het meisje kwam maar van haar ouders die iets in zijn eten of drinken hadden gedaan. De fqj heeft tegen zijn oom gezegd: 'Deze jongen moet

echt terug'. De fqi raadde zijn oom aan om Omar persoonlijk naar het vliegveld te brengen en bij hem te blijven totdat de deur van het vliegtuig dicht was. Aan Omar zei hij: 'Dan moet jij niet omkijken'. De fqi legde uit dat de zee de zwarte magie (*shur*) in drie maanden tot maximaal een halfjaar zou wegspoelen: 'Als je de zee over gaat duurt het een halfjaar dan gaat het weg, maar blijf je hier dan kom je echt niet meer los'. De fqi vroeg 680 euro vergoeding, Omar heeft 363 euro aan hem betaald. Op de dag van vertrek is Omar door zijn oom met de auto opgehaald. Omar zat nog in de hotelkamer met het meisje en maakte zelf geen aanstalten om weg te gaan. Zijn oom greep hem bij zijn arm, pakte zijn paspoort en spullen, en heeft hem op het vliegtuig naar Europa gezet.'

In de casus van Omar heeft niet het meisje maar haar moeder of familie *shur* op zijn eten of drinken toegepast volgens de fqi. Daarom drinkt Omar sindsdien geen geopende blikjes bier meer leeg als hij op vakantie bij een pleziermeisje naar het toilet moet. Een Marokkaanse jongen die deelnam aan de tweegesprekken, verklaarde: "Als ik bij een meisje thuis ga dan koop ik zelf altijd mijn eigen drinken en eten. Dan weet ik zeker dat er niets wordt ingedaan. Maar sperma is het meest gevoelig." Bij navraag bleek ook Omar *shur* met sperma gevaarlijker te vinden. Dit bleek ook uit gevoerde gesprekken met andere Marokkaanse vakantiegangers die bezorgd waren voor *shur* met sperma. Zij zeiden daarom na het klaar-komen het condoom gelijk dicht te knopen en in de wc te gooien of anders mee te nemen (Van Gelder, 2002).

3.5.4 Wijze van werving-2: 'gold-digger'

In de casusbeschrijving van Sara ontspoort een Marokkaans meisjes dat slachtoffer is van een loverboy, zich daarna als 'gold-digger' die uit is op wraak.

'De Marokkaanse Sara is geboren in Nederland. Haar ouders zijn gescheiden. Ze woont bij haar conventioneel ingestelde moeder. Met vader heeft ze nauwelijks nog contact. Thuis is er weinig openheid over vriendjes en seksualiteit. Ze is 16 jaar als ze een Marokkaanse loverboy leert kennen die ze leuk vindt. Hij woont zelfstandig in een flatwoning. Ze loopt weg van huis en zoekt onderdak bij hem. Maar ze wordt bij hem thuis opgesloten. Dat weekend wordt zij gedwongen om seksuele handelingen te verrichten met hem en met zijn vrienden uit de drugswereld. Hij heeft een pistool en een geweer in huis. Uiteindelijk kan ze vluchten en gaat ze terug naar huis. Daar vertelt ze een heel ander verhaal. Ze komt weer in contact met de jongen. Hij vertelt haar dat het niet meer zal gebeuren. Ze gelooft hem en loopt weer weg van huis. Daarop volgt een zorgmelding en wordt ze in een gesloten instelling geplaatst op grond van een 'loverboy'-problematiek. Ze doet geen aangifte tegen de jongen. Eenmaal uit huis geplaatst verandert ook haar houding. Ze heeft geen rem meer: "Ik ben geen maagd meer, het maakt toch allemaal niet meer uit." Ze legt vrijelijk contacten met Marokkaanse jongens in shisha-lounges (waterpijpcafés) en via sociale media. Als ze gaat shoppen met een jongen voelt ze zich machtig: "Ik kan alles nemen wat ik wil." Ze heeft een houding van: "Dat zijn drugsdealers, dus dat geld boeit niet zo. Dan kunnen ze het geld net zo goed uitgeven aan wat ik leuk vind. Als een jongen niet betaalt dan kan ie de pot op." Ze gaat voor het geld en blingbling. In ruil geeft ze hem seks. Zo verslijt ze diverse jongens. Zo probeert zij macht terug te pakken, maar ze wordt daar uiteindelijk ook niet gelukkig van. Ze wil vooral wraak nemen voor wat haar door haar eerste loverboy/pooier is aangedaan.'

Shisha-lounges (waterpijpcafés) zijn een populaire uitgaansgelegenheid onder Marokkaanse jongeren in Nederland. Dat Marokkaanse⁵ jonge vrouwen shisha-lounges bezoeken is volgens een Marokkaanse deskundige een betrekkelijk nieuwe ontwikkeling. In Marokkaanse theehuizen komen alleen mannen en in coffeshops komen slechts weinig Marokkaanse vrouwen. De aanwezigheid van jonge vrouwen in shisha-lounges trekt vanzelf ook jongemannen aan of in de woorden van een Marokkaanse deelnemer aan de tweegesprekken: "Meisjes worden gebracht om geile honden binnen te halen." Voor een Marokkaanse lounge-eigenaar is het reden om een jongere vrouw als barkeeper of serveerster in dienst te nemen.

Bij de shisha-lounges is een globale tweedeling te maken tussen a. lounges waar Marokkaanse jongeren tot ongeveer midden twintig jaar komen; b. lounges waar ook oudere Marokkaanse mannen komen.

⁵ Behalve Marokkaanse jonge vrouwen komen in deze shisha-lounges ook Nederlandse en Surinaamse jonge vrouwen (Van Gelder & Bieleman, 2014: 221).

Een lounge van de tweede categorie wordt ook wel ‘cabaret’ genoemd. Shisha-lounges van de tweede categorie komen verspreid over Nederland in een wisselend aantal voor. Met enige regelmaat worden deze lounges gesloten vanwege geweldsincidenten.

In een ‘cabaret’ worden vrouwen als lustobject gezien. Mannen vragen aan een vrouw: “Kom bij me zitten, waar kom je vandaan?” Is er een klik dan blijft ze bij hem zitten, is er geen klik dan gaat ze naar een ander. Komt er champagne op tafel, dan is het duidelijk dat er geld bij hem is te halen. Daar komen ook jongens die in de drugshandel zitten of zwaar crimineel zijn. Als een vrouw door een van deze jongens wordt gevraagd om een nacht mee te gaan dan wordt ze al gauw gezien als een ‘vriendinnetje’ bij wie hij kan uithuilen. Hij vertelt haar ook over de illegale spullen die hij in de verkoop heeft. Ze bemiddelt voor hem naar anderen.

3.5.5 Wijze van uitbuiting

In deze schemerwereld opereren ook vrouwen die mannen verleiden of inpalmen om daarna, via chantage en machtsmiddelen, hen geldbedragen afhandig te maken. Hun slachtoffers zijn vaak mannen die werkzaam zijn in de nachtelijke uren, bijvoorbeeld als taxichauffeur, winkelier van een avondwinkel of ober in een restaurant. Hoe het kan toegaan bij een ‘gold-digger’ is treffend beschreven door een Marokkaanse informant in de nu volgende casus van Fatima.

‘In 2004 ben ik de Marokkaanse Fatima tegengekomen op de wallen in Amsterdam. Ze werd mij voorgesteld door Saïd (schuilnaam). Ze is een vlotte dame die direct een gesprek met mij begon. Ik was met de auto en heb ze een lift gegeven. In dezelfde buurt was toen nog een ‘carabaret’ van een Turkse man. Ze boden me daar een drankje aan. Fatima wilde graag praten. Daarna ben ik met haar in contact gebleven. Ze vertelde me dat ze in Marokko (via de moskee) getrouwd is met een oudere man die ze had leren kennen in het uitgaansleven. Hij was al getrouwd en op leeftijd. Zij was 19 jaar. Ze is door die man meegenomen naar Duitsland. Hij onderhield haar in een studentenflatje, net buiten de stad waar zijn vrouw en kinderen woonden. Hij kwam te overlijden tijdens de seks met haar. Ze was zo bang dat ze zo snel mogelijk is weggegaan. Een Turkse vriend heeft haar naar Nederland gebracht. Dat was ongeveer eind 2003. Ze heeft eerst een tijdje in Utrecht een kamer bij Marokkanen gehuurd, waar ze leefde van de prostitutie. Toen ontdekte ze Amsterdam. Daar leerde ze twee Marokkaanse vriendinnen kennen die ook bezig waren als ‘patrona’. Ze raakt ook gokverslaafd. Ze werd zwanger van een Marokkaanse jongeman van begin twintig, een drugshandelaar. Ze vertrouwt me toe: “Ik ben zwanger van hem, maar dat wil ik eigenlijk niet. Ik doe dit omdat hij alleen is en hij papieren voor me wil regelen.” Ze stond bij hem ingeschreven in België. Als tegenprestatie reist zij om de zes weken met een tas met vacuüm verpakte wiet naar België. Ze is een keer opgepakt en teruggestuurd naar Duitsland. Maar ze is teruggegaan naar Amsterdam waar ze is bevallen van het kind. Daarna bracht ze het kind naar Marokkaanse man in België en liet de verzorging van het kind aan hem over. Ze had zelf geen vaste woonplek. Ze heeft iedere keer een andere man waarmee ze een korte relatie aangaat en die ze geld afhandig maakt.

Een van haar slachtoffers was een Pakistaan met een avondwinkel. Hij zei tegen haar: “Als jij niet met me meegaat, hoef ik nooit meer in Amsterdam te blijven.” Ze heeft hem failliet gemaakt, een paar ton. De 46-jarige Pakistaan zei: “Zonder Fatima wil ik niet in dit land leven.” Hij is naar Engeland vertrokken. Zij was zijn ondergang. Hij had geld, bracht geld. Ze pakte geld zo uit de kassa. Fatima vertelde me: “Hij was gierig! Hij was gierig! Maar hij heeft al het geld aan me gegeven.” Zijn familie uit Pakistan heeft haar vaak gebeld om haar te bewerken dat ze met hem zou trouwen. Hij woonde in die winkel. Zij ging naar hem toe als ze nergens anders terecht kon.

Een ander slachtoffer van haar was een getrouwde Turkse man, een taxichauffeur. Een keer was ik erbij dat ze hem opbelde: “Waar sta je? Wat is je kassageld?” Hij zei: “Ik moet mijn vrouw nog boodschappengeld geven. Fatima laat me met rust!” Een andere keer belde ze me om even te komen. Ze zat naast hem in de taxi en zei tegen me: “Je 150 euro krijg je vandaag later want hij moet vandaag nog taxi rijden. Hij zegt iedere keer dat hij niks heeft verdiend, ik ben van plan met hem mee te rijden om te controleren wat hij binnenhaalt.” Fatima had het adres van zijn vrouw en zijn oudere broer. Ze had naaktfoto’s van hem gemaakt met haar in bed. Die Turkse man is twee keer flauwgevallens door haar. Zij belde dan de ambulance en als die was gearriveerd, belde ze zijn oudere broer en ging weg.’

3.5.6 Overige casussen

Bij de gerelateerde casuïstiek 'gold-digger/patrona' zijn ook enkele casussen verzameld van financiële uitbuiting binnen een huwelijksrelatie. Hiervan volgen twee korte beschrijvingen:

Een Marokkaanse man is als import-bruidgom hier naar toegehaald. Hij trouwt in Marokko. Weer terug in Nederland is de vrouw snel zwanger en dan wordt hij met het kind emotioneel onder druk gezet: 'Als jij geen geld verdient, dan mag jij je kind niet meer zien'. De man wordt actief in de zwarte handel van tweedehands auto's. Het geld dat hij binnenbrengt, wordt door haar ingenomen. Hij krijgt alleen nog wat zakgeld.

Een Pakistaanse man is nu rond 30 jaar. Nog in Pakistan ontmoet hij een vrouw uit Nederland. Hij is met haar getrouwd. Voor zijn vrouw is hij naar Nederland gekomen. Eenmaal in Nederland sluiten alle deuren om hem heen. Hij moet in zijkamertje slapen en hij wordt gekleineerd waar andere mensen bij zijn. Als er bezoek komt moet hij weg uit huis. Zijn vrouw en familie dreigen hem: "Doe je het niet dan ga ik naar de IND." Hij spreekt de Nederlandse taal niet en hij weet niet wat zijn rechten zijn. Hij moet zwart werken. Hij moet het verdiende geld inleveren, krijgt tien euro zakgeld. Hij moet binnenblijven. Man is wel verliefd op zijn vrouw en hij heeft seks met zijn vrouw. Zijn vrouw heeft ook kinderen van een andere partner en hij heeft geen kinderen met haar.

Signalering, zorg en begeleiding

4

4 Signalering, zorg en begeleiding

In dit hoofdstuk staat de signalering, zorg en begeleiding van jongensslachtoffers centraal. In paragraaf 4.1 komen de knelpunten aan bod die door professionals zijn aangedragen in het signalen van jongensslachtoffers. Daarnaast wordt uiteengezet welke kenmerken jongens kwetsbaar maken om slachtoffer te worden van seksuele uitbuiting of anderszins. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 globaal een overzicht geboden van de zorg, opvang en begeleiding van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting, alsmede de ervaring daarmee vanuit het perspectief van professionals en een beperkt aantal jongensslachtoffers.

4.1 Signalering, bespreekbaarheid en kwetsbaarheidskenmerken

4.1.1 Signalering van jongensslachtoffers

Het Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha) maakt in het jaarverslag 2015 melding van 32 mannelijke slachtoffers van uitbuiting in de seksuele dienstverlening, onder wie twee minderjarigen; de rest is 18 jaar of ouder.⁶ In het Actieplan over de aanpak meisjes-slachtoffers van lover-boys/mensenhandel worden de volgende kernelementen genoemd voor signalering en registratie bij meisjes-slachtoffers (Commissie Azough, 2014: 21-22):

1. Professionals hebben kennis en bewustzijn van de problematiek.
2. Professionals kunnen signalen herkennen en duiden.
3. Professionals weten welke vervolgstappen zij moeten zetten.
4. (Vermoedelijke) slachtoffers worden gemeld bij CoMensha.

In de interviews met professionals vormde signalering van mannelijke cliënten die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting of kwetsbaar daarvoor zijn onderwerp van gesprek.

Na de aanmelding van een cliënt wordt door de geïnterviewde professionals standaard overgegaan tot een intake en het invullen van een bijhorend formulier. Bij de betreffende organisaties en instellingen is een onderscheid te maken tussen:

- a. cliënten van wie bij aanmelding al bekend is dat zij (vermoedelijk) slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting, bijvoorbeeld omdat zij werden aangetroffen bij een politiecontrole;
- b. cliënten bij wie dit niet vooraf bekend is, maar dit mogelijk later in het hulpverleningstraject naar voren komt, bijvoorbeeld omdat cliënten dit uit zichzelf aangeven.

Als professionals te maken krijgen met een cliënt uit categorie a, dan komt het allereerst aan op kernelement 3, te weten dat zij weten welke vervolgstappen zij moeten zetten; en op kernelement 4, te weten dat (vermoedelijke) slachtoffers worden gemeld bij CoMensha.

Als professionals te maken krijgen met een cliënt uit categorie b, dan komt het allereerst aan op kernelement 1, te weten dat zij kennis en bewustzijn hebben van de problematiek; en op kernelement 2, te weten dat zij signalen kunnen herkennen en duiden. In het onderzoek zijn een aantal knelpunten ten aanzien van deze kernelementen in relatie tot signalering van jongensslachtoffers aan bod gekomen. De aandacht van professionals voor mogelijke signalen van slachtofferschap bij jongens verschilt per type organisatie of instelling. De leeftijdscategorie van de jongens die als cliënt binnenkomen, is hierop mede van invloed. Zijn jongens nog minderjarig (beneden 18 jaar) dan wordt vaak een ander traject gevolgd. Wanneer het Prostitutie Maatschappelijk Werk in contact komt met jongens, dan gaat de aandacht eerder uit naar betaalde seksuele contacten. Bij de mannenhulpverlening zal de aandacht eerder uitgaan naar signalen die gerelateerd zijn aan eer/stigma.

Professionals merken op dat zij weinig tot geen gebruik maken van specifieke signalenkaarten. Deze kaarten blijken bij navraag vaak te ontbreken, waar deze bij meisjes-slachtoffers wel worden benut. De signalering van (vermoedelijke) jongensslachtoffers en de aandacht ervoor staat bij veel instellingen en organisaties nog in de kinderschoenen, aldus de professionals zelf. Professionals vinden het moeilijk om aan te geven welke kenmerken mogelijk wijzen op slachtofferschap van jongens. Zij noemen een veelheid aan kenmerken. Het kan gaan om jongens die erg teruggetrokken zijn of zich onzichtbaar pro-

⁶ Deze aantallen zijn uitgezonderd 75 mannelijke slachtoffers van wie onbekend is in welke sector(en) zij zijn uitgebuit (CoMensha, 2015: 29).

beren op te stellen, maar ook om jongens die juist zeer op de voorgrond staan. De onbekendheid met het fenomeen en de grote diversiteit onder de jongens uit deze doelgroep, maken het lastig om eenduidig te bepalen welk gedrag bij deze jongens als opvallend en verontrustend moet worden gezien in relatie tot seksuele uitbuiting.

Een ander knelpunt dat de professionals noemen, is dat jongens zichzelf doorgaans niet als ‘slachtoffer’ zien van seksuele uitbuiting of misbruik, dan wel dat jongens hun slachtofferschap camoufleren door zich stoer voor te doen. Dat heeft deels te maken met de normen en waarden die het man-zijn en het gevoel van eigenwaarde bepalen, ook wel mannelijkheids coderingen genoemd. Voorbeelden van mannelijkheids coderingen zijn: ‘ik heb geen hulp nodig’, ‘ik laat niet over me heen lopen’, ‘ik ben geen slachtoffer’. Het zelfbeeld van jongens en de wijze waarop zij reageren op wat hen is overkomen, verschilt dan ook wezenlijk met het zelfbeeld van meisjes en de wijze waarop zij reageren. Een professional zegt hierover: “Ze snappen dondersgoed dat er ruilhandel heeft plaatsgevonden, waarbij ze zichzelf als middel hebben ingezet, maar vaak hebben ze er een mooi verhaal bij. Ze hebben het soms zo gedraaid in hun hoofd dat zij de man als slachtoffer zien in plaats van zichzelf: ‘Ik had hem mooi zo gek dat hij mij alles gaf wat ik wilde.’ Als je jezelf nog kan zien als iemand die daar bewust voor heeft gekozen, dan is het minder kwetsend. Meisjes moet je echt uit de put trekken en dat zie je niet vaak bij jongens.”

4.1.2 De bespreekbaarheid van seksuele uitbuiting

Wat de uitvoering van dit onderzoek lastig maakte, had niet alleen te maken met het dubbele stigma op homoseksualiteit en prostitutie. Bij stigma en schaamte gaat het in de kern om het betrekking aspect van communicatie. Gedurende het onderzoek zijn echter ook allerlei vragen gerezen over het inhouds aspect van communicatie (vergl. Watzlawick et al, 1983). In het bijzonder gaat het daarbij om hoe seksuele uitbuiting cultuursensitief en gender-neutraal bespreekbaar te maken is. De term ‘seksuele uitbuiting’ is een juridische term met het oog op de strafbaarstelling van mensenhandel binnen het Nederlandse rechtssysteem. In het dagelijks leven van jongens is deze term ongebruikelijk. Zo komt het woord ‘uitbuiting’ wel voor in het hoog-Arabisch (*‘irtissab’*), maar binnen de Nederlands-Marokkaanse context is de benaming ‘seksueel misbruik’ het meest gangbaar. Bij eerder veldonderzoek bleek door Marokkaanse jongens in de prostitutie een verschil te worden gemaakt tussen ‘bemiddelen’ en ‘pooieren’ (Van Gelder, 1998). In het geval van ‘bemiddelen’ vragen klanten aan een Marokkaanse jongen met wie zij al (seksueel) contact hebben of ze nog een andere jongen kunnen meenemen, bijvoorbeeld een broertje of een vriendje. De klant betaalt de jongen voor het bemiddelen. Een andere variant van bemiddelen is dat de ene jongen een andere jongen meeneemt naar een ontmoetingslocatie waar klanten komen, om daar ‘te werken’. ‘Pooieren’ begint op het moment dat een jongen verschillende andere jongens naar eenzelfde klant bemiddelt dan wel dat deze jongen een andere jongen naar verschillende klanten bemiddelt. Het onderscheid schuilt in het aantal en daarvan een gewoonte maken.

Naast het woordgebruik was er in het onderzoek nog een ander probleem bij het bespreekbaar maken van seksuele uitbuiting, namelijk: het bereiken van een zekere mate van precisie in de antwoorden op de gestelde vragen. Voor dit onderzoek is ook een aantal intakeformulieren van nieuw aangemelde jongensslachtoffers ingezien. Daaruit viel op te maken dat bij de intake vaak globaal besproken wordt wat de jongen is overkomen. De jongen verwijst ook nogal eens naar de verklaring of de aangifte die hij hierover bij de politie heeft gedaan. Hierbij speelt uiteraard een rol dat door professionals prioriteit wordt gegeven aan het bieden van zorg/opvang aan de betrokken jongen.

4.1.3 Kwetsbaarheidskenmerken van jongens

Met professionals is ook gesproken over welke kenmerken jongens kwetsbaar maken om slachtoffer te worden, van seksuele uitbuiting of anderszins. Zoals eerder genoemd is besloten om het onderscheid tussen een ‘vermoedelijk’ en een ‘potentieel’ slachtoffer niet over te nemen, om een toch al lastig uitvoerbaar onderzoek niet nog lastiger te maken. Bij de kwetsbaarheids-kenmerken kan een onderscheid worden gemaakt tussen twee meer algemene kenmerken enerzijds en – afhankelijk van het profiel – aanvullende kenmerken anderzijds.

Wat betreft de *algemene kwetsbaarheidskernmerken* bij de jongens uit de doelgroep is door professionals veelvuldig genoemd:

- jongens met een licht verstandelijke beperking (lvb). Bij de uitwerking van de profielen in hoofdstuk 3 zijn verschillende casusbeschrijvingen van deze lvb- jongens opgenomen. Professionals hebben de ervaring dat de signalering bij lvb-jongens lastiger is omdat zij, vanwege hun beperking, ander gedrag vertonen dat niet snel gerelateerd wordt aan afwijkend gedrag ten gevolge van seksueel misbruik en/of seksuele uitbuiting. Daarbij komt het voor dat lvb-jongens hun verstandelijke beperking afdekken door zich macho te gedragen;
- jongens met seksueel-misbruikervaringen op jonge leeftijd. Dit is niet algemeen het geval, maar betreft in de verzamelde casuïstiek een deel van de jongens. Bij de seksuele uitbuiting van de jongens met vroegere seksueel-misbruikervaringen kan ook wat dat betreft sprake zijn van herhaald slachtofferschap.

In aanvulling hierop geldt bij alle jongens met wisselende seksuele contacten (al dan niet met klanten) ook een sociaal-medische kwetsbaarheid, te weten een risico op seksueel overdraagbare aandoeningen. Bij seksuele contacten onder invloed van drugs is sprake van een verhoogde kwetsbaarheid. Daarnaast zijn kenmerken geïdentificeerd die specifiek samenhangen met een bepaald profiel, zie onderstaande tabel.

Tabel 8 Kwetsbaarheden jongens onderscheiden naar profiel

Profiel 'Seksuele uitbuiting'
a. Jongens die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting, zijn kwetsbaar voor andere vormen van uitbuiting
b. Afkomstig zijn uit een kansarm of multiprobleemgezin
c. Het hebben van een laag zelfbeeld/laag toekomstbeeld
Profiel 'Overlevingsmodus'
a. Staatloos zijn (zonder verblijfspapieren in Nederland)
b. Verslavingsproblemen
c. Dak- en thuisloosheid
d. Inkomenssituatie niet op orde hebben; schuldenproblematiek
e. Afkomstig zijn uit een kansarm of multiprobleemgezin
Profiel 'Eer/stigma-gerelateerd bij coming out'
a. Een traumatische 'coming out' maakt homoseksuele jongens kwetsbaar voor seksuele uitbuiting
b. Na te zijn verstoten door de familie is de jongen kwetsbaar om zich, als reactie, seksueel grensoverschrijdend te gaan gedragen
c. Het dubbele stigma op prostitutie en op homoseksualiteit; het leiden van een dubbelleven en het risico in een sociaal isolement te raken
d. Teleurgesteld zijn in hun (eerste) liefde maakt jongens kwetsbaar om 'los te gaan' en de eigen grenzen te overschrijden

4.2 Zorg, opvang en begeleiding

4.2.1 Organisaties en instellingen, onderscheiden naar profielen

Tussen de soorten organisaties en instellingen waar casuïstiek is verzameld, is in tabel 5 een globale onderverdeling gemaakt naar de drie profielen van jongensslachtoffers. Bij twee van deze profielen zijn ook casussen verzameld van jongensslachtoffers die een B8/3-procedure hebben gevolgd. Het gaat om het profiel 'klassiek' en het profiel 'overlevingsmodus'.

Tabel 9 Soorten organisaties en instellingen naar profiel/casuïstiek

Profiel van jongensslachtoffers	Soort organisatie of instelling
'Klassiek'	Opvang slachtoffers mensenhandel (B8/3, categoriaal en overig) Prostitutie Maatschappelijk Werk Mannenopvang Outreachend veldwerk Jeugdhulp
'Overlevingsmodus'	Prostitutie Maatschappelijk Werk Nachtopvang Outreachend veldwerk Opvang slachtoffers mensenhandel (B8/3, categoriaal en overig) Jeugdhulp
'Eer/stigma-gerelateerd bij coming out'	Mannenopvang Roze hulpverlening Zelforganisaties Prostitutie Maatschappelijk Werk
Gerelateerde casuïstiek	
'Gold-digger/patrona'	Outreachend veldwerk Prostitutie Maatschappelijk Werk Mannenopvang Zelforganisaties

Opvang en zorgcoördinatie voor buitenlandse (jongens)slachtoffers

De coördinatie van de tijdelijke opvang, begeleiding en ondersteuning gebeurt door het Coördinatiecentrum Slachtoffers Mensenhandel (CoMensha). De categorale opvang van slachtoffers mensenhandel (COSM) omvat drie instellingen en is in principe voor meerderjarige slachtoffers en hun kinderen. Mannelijke slachtoffers worden opgevangen bij de Jade Zorggroep, met in totaal zestien bedden. Alleenstaande minderjarige vreemdelingen die slachtoffer zijn, of een verhoogd risico lopen om slachtoffer te worden, worden via Nidos in de beschermde opvang geplaatst. Verspreid over Nederland zijn er ook nog 'overige instellingen' waar mannelijke slachtoffers van mensenhandel tijdelijk worden opgevangen, waaronder de instellingen voor mannenopvang. Daarbij zijn in verschillende regio's zorgcoördinatoren aangesteld, veelal door een gemeente. In regio's waar geen zorgcoördinator is, vervult CoMensha deze rol.

'B8/3' verwijst naar hoofdstuk B8/3 van de Vreemdelingencirculaire 2000 (vroeger was dit hoofdstuk B9). Het doel van deze procedure is buitenlandse slachtoffers van mensenhandel in staat te stellen aangifte te doen door het wegnemen van de dreiging van onmiddellijke uitzetting. Buitenlands wil hier zeggen: niet-Nederlands. De politie moet slachtoffers van mensenhandel altijd op het recht van aangifte en B8/3 wijzen. Hoewel dit niet altijd gebeurt, horen ook slachtoffers uit andere EU-landen op dit recht gewezen te worden. Het slachtoffer heeft dan drie maanden bedenktijd om in alle rust te besluiten of hij aangifte wil doen. Alleen slachtoffers die daadwerkelijk aangifte doen, krijgen daarna een tijdelijke verblijfsvergunning op grond van de verblijfsregeling mensenhandel. Dit geldt evenzo voor slachtoffers die vanwege een serieuze dreiging of medische en/of psychische problemen geen medewerking aan het strafrechtelijk onderzoek kunnen verlenen en dit kunnen aantonen met een verklaring van de politie en/of een medische verklaring (o.a. De Vries, 2012). Onder het recht op een tijdelijke verblijfsstatus, tijdens en ten behoeve van de strafrechtelijke procedure, valt ook het recht op opvang en (medische) zorg, alsmede op voorzieningen die hieruit voortvloeien om slachtoffers niet alleen juridisch maar ook feitelijk in staat te stellen in Nederland te verblijven.

Instellingen voor (mannen)opvang

Sinds medio 2008 wordt in de vier grote steden (G4) opvang aangeboden aan mannen die slachtoffer zijn van geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA). De doelgroep bestaat uit mannen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld, van eengerelateerd geweld of van mensenhandel. De opvang is toegankelijk voor mannen die te maken hebben met een ernstige dreiging van geweld (Nanhoe, 2011; Oudejans, 2014). De mannenopvang wordt verzorgd door instellingen voor vrouwenopvang: Blijfgroep in Amsterdam, Stichting Wende in Den Haag, Stichting Arosa in Rotterdam en Stichting Moviera in Utrecht. De opvang is in elk van deze vier steden verschillend georganiseerd. In de onderzoeksperiode was het aantal reguliere plaatsen in Amsterdam acht, in Den Haag tien, in Rotterdam tien, en in Utrecht vijf. In Amsterdam zijn in 2010 daarbij in de maatschappelijke opvang twee plaatsen voor mannelijke slachtoffers van mensenhandel gerealiseerd. In drie grote steden is één safe-houseplek, waar naar behoefte mannen of vrouwen worden opgevangen. In Utrecht zijn ook nog drie ambulante plaatsen (Oudejans, 2014).

Prostitutie Maatschappelijk Werk

Organisaties voor Prostitutie Maatschappelijk Werk bieden ambulant zowel praktische als psychosociale hulp aan seksuele dienstverleners (vrouwen, mannen en transgenders). Dit gebeurt in combinatie met hulp voor slachtoffers van mensenhandel of anders in nauwe samenwerking met andere instellingen (ketenpartners). In Nederland bestaat geen aparte organisatie voor Prostitutie Maatschappelijk Werk specifiek voor mannelijke seksuele dienstverleners, zoals Boysproject in Antwerpen, België. In Amsterdam is bij PG292 wel een apart soa-sprekuur ingericht voor mannelijke seksuele dienstverleners, en een klankbordgroep.

Anders dan bij de residentiële opvang wordt door (een deel van) de ambulante hulpverlening ook outreachend contact gezocht met seksuele dienstverleners, onder wie met jongens in de adolescentieleeftijd. Uit de interviews met de professionals blijkt echter dat zowel in het online als in het offline veldwerk relatief weinig van deze jongens worden bereikt. Een andere belemmering is dat het online benaderen van minderjarige jongens onder een prostitutie-noemer vervolgbaar is.

Het komt ook wel voor dat deze jongens naar de ambulante hulpverlening worden doorverwezen. De doorverwijzers zijn heel verschillend. Behalve door de politie gebeurt dit vanuit onderwijsinstellingen, het jongerenwerk en het jongerenloket van gemeenten.

Jongen klopt aan bij de gemeente voor hulp bij het vinden van een passende studie. Het valt de medewerker op dat de jongen – gezien zijn omstandigheden – er bijzonder netjes en verzorgd uitzag, waarop de medewerker informeerde hoe hij aan zijn inkomsten kwam. De jongen heeft toen schoorvoetend verteld dat hij werkzaamheden doet voor een webcam, waarna contact is opgenomen met organisatie x.

Daarnaast zijn er bezorgde ouders of verzorgers die aan de bel trekken, bijvoorbeeld als hun kind met oudere mannen omgaat, veel geld en dure spullen heeft, en vaak spijbelt. Hiermee zullen migrantenouders echter minder gauw naar buiten treden. Dat doen zij alleen als de situatie escaleert en er geen alternatieven zijn (Yerden, 2008: 290).

Jeugdhulp

‘Jeugd en Opvoedhulp’ is de verzamelnaam voor organisaties die kinderen en opvoeders helpen bij problemen en vragen rond opgroeien en opvoeden. De aandacht is gericht op het gedrag van een jeugdige. Het aanbod van Jeugd en Opvoedhulp-organisaties is breed: van ambulante zorg in de thuisomgeving, op school tot pleegzorg. JeugdhulpPlus is een intensieve vorm van Jeugd en Opvoedhulp voor jongeren met ernstige gedragsproblemen die zich aan de noodzakelijke behandeling dreigen te onttrekken. Jeugdigen worden dan in een gesloten omgeving behandeld. Plaatsing in een JeugdhulpPlus-instelling kan alleen na een machtiging gesloten jeugdhulp afgegeven door een kinderrechter. Een aantal organisaties voor Jeugd en Opvoedhulp beschikt over een opvang- en behandelvoorziening voor meiden die slachtoffer zijn van loverboys. Voor jongens zijn die voorzieningen er niet. Een specifiek te noemen voorziening is ‘t Anker van Horizon, Harreveld. In deze jeugdhulpinstelling worden jeugdigen (hoofdzakelijk jongens) behandeld die vanwege gedrags- en ontwikkelingsproblemen ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag hebben laten zien.

Bij instellingen voor Jeugd en Opvoedhulp is het niet altijd vanzelfsprekend om met jongens te spreken over hun seksuele ontwikkeling en seksuele oriëntatie. Bij organisaties en instellingen die zich meer specifiek richten op prostitutie, slachtoffers van seksueel misbruik en slachtoffers van seksuele uitbuiting is hiervoor wel aandacht.

Orthopedagogische behandelcentra

Jeugdigen met een licht verstandelijke beperking worden behandeld en begeleid door orthopedagogische behandelcentra. Het aanbod varieert net als het aanbod van Jeugd en Opvoedhulp-instellingen van ambulante zorg tot residentiële zorg.

4.2.2 Ervaringen van professionals met zorg, opvang en begeleiding

Hieronder volgen verschillende ervaringen van professionals bij de zorg, opvang en begeleiding van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting.

Oranjestad-methode bij eerdergerelateerd geweld

Bij de Blijfgroep in Amsterdam, wordt de Oranjestad-methode gevolgd bij mannelijke slachtoffers van huiselijk en eerdergerelateerd geweld. De kleur oranje verwijst naar een code.

- Code groen: geweld maar geen dreiging meer;
- Code oranje: geweld en nog wel dreiging (Blijfgroep);
- Code rood: geweld en levensbedreigende situatie (Safe house).

Bij mannelijke slachtoffers met een 'coming out'-problematiek wordt contact opgenomen met de ambulante hulpverlening bij Veilige Haven en met Stichting Secret Garden (zelforganisatie). Cliënten volgen een traject van zes weken om te taxeren wat er aan de hand is (taxatiefase). Waar nodig worden ook nog andere ketenpartners hierbij betrokken. Is er sprake van eerdergerelateerd geweld dan zijn er twee Meldpunten Eer-Gerelateerd Geweld (MEGG). Samen met de cliënt wordt een itemlijst ingevuld voor het analyseren van de eerdergerelateerde factoren. Met de cliënt wordt ook een genogram gemaakt om daarmee de mogelijkheden voor een ingang bij de familie na te gaan. Daarna volgt casuïstiekoverleg met de politie voor het bepalen van de signalen van eerdergerelateerd geweld. Met deze signalen wordt bekeken wat er nodig is voor de veiligheid van de cliënt. Ook volgt een bemiddelingsgesprek door de politie met de familie van de cliënt. De ervaring leert dat het horen van de andere partij bij huiselijk geweld gemakkelijker te realiseren is, dan bij eerdergerelateerd geweld. Is de familie niet bereid om mee te werken dan wordt er gekeken naar andere manieren om (de dreiging van) geweld aan te pakken, zoals door de cliënt te vragen om bepaalde plaatsen te mijden.

De regie willen houden ('agency')

Een strategische manier van jongensslachtoffers om het hoofd te bieden aan hun situatie is dat zijzelf de regie willen houden. Om die reden staan jongens niet altijd even open voor zorg, opvang en begeleiding. Het omgekeerde komt ook voor. Een vrouwelijke hulpverlener besprak een casus van een Malinese homoseksuele jongen die in de opvang verbleef maar niet gewend was om zorg te krijgen. In het begin is zij vaker bij de jongen langsgegaan. Zelfs kleine dingen als het ontvangen van zakgeld waren moeilijk voor hem. Ook kwamen de muren op hem af. Hij had heel erg de houding: 'Ik wil een gewone goede toekomst.' Hij was ook boos op zijn vader: 'Waarom heeft mijn vader me niet geleerd om op te komen voor mezelf, om man te zijn.' Ook was hij angstig in groepen. Bij deze jongen heeft zij het rustig aan gedaan en zich aangepast aan zijn tempo. Ze is niet meteen begonnen over activiteiten, zoals bij andere jongens. Via een zelforganisatie is de jongen later in contact gekomen met lotgenoten.

Het omgaan met het slachtofferschap bij jongens/mannen

Met hulpverleners is ook besproken hoe zij omgaan met het slachtofferschap bij jongens/mannen. Alleen maar vinden zij het belangrijk om bij mannelijke slachtoffers een onbevooroordeelde houding aan te nemen. Een hulpverlener in de mannenopvang voegde daaraan toe: "Ze hebben zelf al hun veroordeling in zich meegenomen." De dominante houding is, ook bij jongens/mannen zelf, om het (eigen) slachtofferschap te bagatelliseren – dat het allemaal wel meevalt. In het contact met cliënten spreken hulpverleners echter uit dat jongens/mannen ook slachtoffer kunnen zijn. Een van de manieren om jongens/mannen in hun slachtofferschap te ondersteunen, is te erkennen dat zij zelf al veel gedaan hebben

om hun situatie te veranderen. Een hulpverlener uit de mannenopvang zei ernaar toe te werken dat jongens/mannen bij hem het gevoel krijgen: 'Ik mag gewoon hulp bij jou vragen, je mag met mij praten.' Het gaat er ook om dat het verhaal van jongens/mannen wordt gehoord en herkend. Jongens/mannen lopen er niet mee te koop dat ze slachtoffer zijn geworden. Jongens/mannen zien er vaak ook niet beschadigd uit of zoals een hulpverlener zei: "Geen littekens op de armen." Zijn zij wel beschadigd, dan hebben jongens/mannen nogal eens de neiging om zich stoer te gaan gedragen. Hulpverleners vinden het belangrijk om hier scherp op te zijn.

Onderscheid B8/3-procedure en asielzoekersprocedure

Bij het doen van aangifte van mensenhandel op het politiebureau wordt aan ieder slachtoffer standaard drie maanden bedenktijd aangeboden. De bedenktijd geldt ook als het slachtoffer direct al aangifte doet. In de periode van de bedenktijd wordt aan het slachtoffer een COA uitkering en een zorgverzekering aangeboden. Bij de uiteindelijke aangifte ontvangt hij vervolgens een verblijfpas en een uitkering. Ook krijgt hij recht op voorzieningen, opvang of urgentie, voor zolang de B8/3-procedure duurt. Als de B-8/3 procedure afloopt of stopt heeft hij nog de mogelijkheid om een aanvraag voor voorgezet verblijf in te dienen. Volgens professionals is zo'n aanvraag niet kansrijk.

In plaats van een B8/3-procedure kan een slachtoffer ook kiezen voor een asielzoekersprocedure. Bij een asielzoekersprocedure is er, volgens professionals, meer kans op een toekomstig verblijf in Nederland. Er zijn slachtoffers die om die reden afzien van een B8/3-procedure en kiezen voor een asielzoekersprocedure. Slachtoffers die ervoor kiezen om een B3/8-procedure te volgen, doen dat met de intentie van genoegdoening. Daarnaast komt het wel eens voor dat een slachtoffer tegelijkertijd een B8/3-procedure en een asielzoekersprocedure doorloopt.

Bij het beëindigen van de B8/3-procedure heeft een slachtoffer uit de Europese Unie (EU) vanzelf het recht om zonder verblijfsvergunning in Nederland te verblijven. Aan een verblijf van langer dan drie maanden zijn daarna wel voorwaarden verbonden. Een EU-burger kan na een B8/3-procedure geen asiel aanvragen. Die mogelijkheid is er wel bij slachtoffers van buiten de EU, waarbij zij de meeste kans maken als ze uit een onveilig land komen dan wel uit een land waar homoseksualiteit strafbaar is.

4.2.3 'Goede praktijken'

Aan het eind van een interview is aan professionals gevraagd naar hun 'goede praktijken' bij de zorg, opvang en begeleiding van de jongens uit de doelgroep. De genoemde 'goede praktijken' blijken vooral te gaan over de sociale betrekking tussen de hulpverleners en de jongens uit de doelgroep, hetgeen van belang is voor de effectiviteit van de hulpverlening, maar veel minder over de inhoudelijke kant van het hulpverleningscontact (vgl. Watzlawick et al, 1983). Ter illustratie volgt hieronder een aantal citaten van hulpverleners.

Intake/eerste hulpvragen

"Bij de intake vragen we jongens aan wat voor hulpverlener zij behoefte aan hebben, een man of een vrouw. Jongens mogen ook aangeven, als het voor hen niet meer klikt met een hulpverlener."

"Als ik iemand de eerste keer zie, zeg ik altijd: goed dat je gekomen bent."

"Veel eerste hulpvragen zijn op het praktische vlak, bijvoorbeeld dakloosheid. Soms moet je je dan als hulpverlening ook bewijzen. Praktisch aan de slag kunnen. Dat je in de eigen regio heel concreet iets kan betekenen voor deze jongen. Dat kan een opening geven. Bij dit eerste contact kan je al iets van een vertrouwensrelatie met hem opbouwen."

Een niet veroordelende en open houding aannemen

"Een niet veroordelende houding naar iemand toe. Dat is van cruciaal belang. Niet alleen als een trucje, maar daarin echt zijn. Oprechtheid vanuit jezelf als hulpverlener en als begeleider. Voor deze doelgroep is dat extra belangrijk, omdat het onderwerp zo met taboes en stigma's omgeven is."

“Open kunnen praten over seksualiteit en prostitutie. Voor jongens zelf kunnen daar ingewikkelde sensaties in zitten. Je kunt in een bepaalde situatie slachtoffer zijn geworden, maar toch seksuele sensaties hebben ervaren. Daar kan je je dan schuldig over voelen. Bijvoorbeeld over de fysieke reactie van een erectie. Het is belangrijk dat je daar open over kan praten.”

“Je moet kunnen praten met jongens. Met dat soort kwetsbare jongens moet je wel willen praten over: tot wie voel je aangetrokken? Met wie heb je seks en waarom? Doe je het alleen als je verliefd bent op iemand of niet? In algemene zin vinden hulpverleners dat een beetje eng. Bij meisjes die kwetsbaar zijn denken hulpverleners eerder: laat ik daar eens een gesprekje over beginnen omdat ze bang zijn dat het meisje misbruikt wordt. Bij jongens wordt sneller gedacht: het komt wel goed.”

“Ik volg een andere aanpak bij jongens dan bij meisjes. Van mijzelf als werker vraagt dat om een andere manier van kijken. Jongens praten anders over seks dan meisjes. Ik kijk vanuit de context. Humor werkt daarbij ook heel goed.”

‘Coming out’ en het omgaan met homoseksualiteit

“Je wilt jongens bij je krijgen. Wat mogelijk is als je jezelf zo opstelt dat ze zich aan jou kunnen spiegelen. Voor mij als man betekent dat: geen macho persoon zijn, mijn houding laten afhangen van de mannelijkheid bij jongens. Daarbij is het belangrijk om op de goede manier vragen te stellen. Zo werd onlangs een (minderjarige) jongen aangemeld die bezig was met paydates. Hij wilde de regie hebben. Hij wilde kijken hoe ik dacht over homoseksualiteit. Hij wilde eerst checken wat het voor mij betekende. Als je je eigen opvattingen laat zien, dan laat hij zijn opvattingen ook zien.”

“Mijn advies aan jongens die thuis wonen en nog niet uit de kast zijn gekomen, is: ‘Heb geduld, als het zulke grote consequenties heeft, dan kun je beter even wachten.’ In de westerse wereld is ‘coming out’ goed. Maar dat is een westers model. Je doet er beter aan om de jongen voor te houden: ‘Het is wel mijn coming out. Mag ik soms zelf bepalen, hoe ik dat doe?’ Dan maak je het persoonlijk voor hem.”

“Maatjes zijn heel belangrijk voor deze jongens, vooral in de sociale ondersteuning hebben zij versterking nodig. Ze hebben behoefte aan iemand die hen wegwijs kan maken in de gayscene.”

Speelruimte voor contactlegging en gesprek

“Af en toe naar buiten en wandelen of ergens koffie drinken. Veel speelruimte voor contactlegging en gesprek.”

Voorkómen dat jongens gaan seksualiseren

“Er was een jongen die reageerde: ‘Ik vind je echt ontzettend aardig.’ Hij was aan het seksualiseren. Als hulpverlener is een goede praktijk: benoemen wat je ziet. Als je (als vrouw) met zo’n jongen in een gesloten ruimte gaat zitten, krijg je mogelijk problemen. Niet te intiem gaan praten. Nuchter zijn, eventueel machoachtig gedrag overnemen of spiegelen aan gedrag van jongen.”

4.2.4 Ervaringen van jongensslachtoffers met zorg, opvang en begeleiding

Met vier buitenlandse jongensslachtoffers zijn gesprekken gevoerd, waarbij ook vragen zijn gesteld over hun ervaringen met zorg, opvang en begeleiding. Het gaat om een beperkt aantal respondenten, dat niet representatief is voor de hele doelgroep jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting. Niettemin zijn door hen verschillende kwesties aangedragen.

Gevoelens van isolatie

Twee respondenten klaagden over gevoelens van isolatie en depressie. Een respondent die ernaar uitzag om te werken, reageerde: “Jobs are limited. It’s nothing. It makes you more depressed than you are.” Voor dit onderzoek is ook nog gesproken met een transgender. Zij was heel lastig onder te brengen na haar B8/3-aangifte. Ze heeft eerst op een hotelkamer gezeten, en daarna in een vakantiebungalow.

Ze vond dat heel stressvol en voelde zich erg alleen. Voor haar gevoel verbleef ze in een ‘zwarte vijver’. Een derde respondent in de mannenopvang was wel positief; hij zei juist dat hij zich niet alleen had gevoeld.

Toegeven dat je een probleem hebt

Een van de respondenten vertelde dat hij bij de psycholoog eerst de houding aannam: “I don’t have a problem. It happened. I have to go on with my life. I have done it all myself.” Die houding heeft hij lange tijd aangenomen. Na een jaar kreeg hij last van paranoia-aanvallen. Vanaf dat moment heeft hij zijn houding veranderd: “I do have a problem.” Vanaf toen ging het beter met hem.

Onbekendheid met de regelgeving

In de beleving van zeker drie respondenten is Nederland vooral een land van bureaucratische regels. Een respondent was daarbij ontevreden over hoe hij hierin door hulpverleners is geholpen. Hij heeft een keer meegemaakt dat er door een hulpverlener foutief een uitkering was aangevraagd. Een andere keer was voor hem belangrijke informatie over een belastingadministratiekantoor niet aan hem doorgegeven. Die keren heeft hij op eigen kosten een advocaat ingeschakeld.

De regie bij de B8/3-procedure

Drie van de vier respondenten hebben ervaring opgedaan met het volgen van de B8/3-procedure. De vierde heeft alleen aangifte gedaan. Een van de drie respondenten in de B8/3-procedure verbleef in de opvang, maar hij wilde geen zorgcoördinatie vanwege eerdere slechte ervaringen. Hij wilde zelf de regie houden. Bij navraag bleek deze respondent zich niet te hebben gehouden aan de voorgeschreven route van de B8/3-procedure door tussentijds naar het buitenland te gaan. In de opvang probeerde hij zelf aan hem gerichte brieven te lezen. Hij sprak wel Engels maar geen Nederlands. Zo nodig vroeg hij bij de zorgcoördinator of hij het goed begrepen had. Hij was wel lovend over de zorgverleners van de opvang.

Samenvatting en conclusie

5

5 Samenvatting en conclusie

Aanleiding en doelstelling onderzoek jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting

In het Actieplan 'Hun verleden is niet hun toekomst' over de aanpak van meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandelaren van de commissie-Azough is geconstateerd dat minderjarige jongensslachtoffers van mensenhandel buiten beeld blijven. Door staatssecretaris Van Rijn is daarop de toezegging gedaan een kwalitatief onderzoek te laten uitvoeren naar jongensslachtoffers. Het onderzoek is uitgevoerd door RegioPlan en SHOP Den Haag in de periode mei tot en met januari 2017.

De acht onderzoeksvragen die in het onderzoek beantwoord moesten worden, luiden als volgt:

1. Wat is de (geschatte) omvang van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel?
2. Wat zijn onderscheidende kenmerken van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel? Is daarbij onderscheid te maken tussen profielen van jongensslachtoffers?
3. Zijn er kwetsbare groepen jongens die meer/verhoogd risico lopen om slachtoffer te worden van de gehanteerde werkwijze (modus operandi) met het oogmerk van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel?
4. Hoe komen jongensslachtoffers in contact met mensenhandelaren? Wat is de rol van internet en de sociale media in de werving?
5. Hebben jongensslachtoffers naast seksuele uitbuiting ook te maken met andere vormen van uitbuiting, in combinatie met seksuele uitbuiting? In hoeverre is bij betrokken jongens sprake van herhaald slachtofferschap?
6. Hoe beleven de in het onderzoek betrokken jongens het slachtofferschap? In hoeverre ontwikkelen zij hun eigen strategische manieren om hiermee om te gaan?
7. Hoe kunnen jongensslachtoffers worden gesignaleerd? Wat zijn goede praktijken bij (het komen tot) signalering?
8. Wat voor zorg en begeleiding krijgen jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel? In hoeverre sluit de bestaande zorg en begeleiding aan bij hun behoefte?

Het onderzoek was gericht op jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting en mensenhandel in de leeftijd tot 23 jaar. Het onderzoek is gestart met de focus op jongensslachtoffers van loverboys, maar gedurende het onderzoek is geconstateerd dat de problematiek van jongensslachtoffers van de klassieke loverboymethode – zoals bekend bij meisjesslachtoffers – nagenoeg niet bekend is bij professionals. Daarentegen waren professionals wel bekend met andersoortige vormen van seksuele uitbuiting/mensenhandel van jongens, anders dan de klassieke loverboymethode. Zoals ook zal blijken uit de bevindingen heeft dit geresulteerd in een heterogene groep jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel of jongens die daar kwetsbaar voor zijn. Omdat het zicht op de doelgroep dermate beperkt is, kon het onderscheid tussen vermoedelijk en potentieel niet gemaakt worden.

Opzet van het onderzoek

De problematiek van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting laat zich moeilijk onderzoeken en blijft vaak onzichtbaar voor hulpverleningsinstellingen en organisaties. Daarom is gekozen voor een sensitief onderzoek met gebruikmaking van uiteenlopende methoden en databronnen.

Het onderzoek is gestart met een oriëntatiefase om te inventariseren waar de onderzoeksdoelgroep bekend is en om eerste ervaringen van professionals op te halen. In de oriëntatiefase is contact gezocht met vele instellingen en organisaties, waaronder Prostitutie Maatschappelijk Werk en opvanginstellingen, maar ook met reguliere zorginstellingen, jongerenwerk, straathoekwerk en zelforganisaties. Omdat termen als seksuele uitbuiting en mensenhandel bij professionals veelal associaties oproepen met meisjesslachtoffers, is in de benaderingswijze bewust gekozen voor verbreding van de vraag naar: jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel én jongensslachtoffers van seksueel misbruiksituaties buiten instituties en familie. In de oriëntatiefase bleek dat de doelgroep met name bekend is bij instellingen en organisaties die zich specifiek richten op (mannelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting en seksueel geweld.

De tweede fase van het onderzoek bestond uit het bestuderen van dossiers en het verzamelen van casuïstiek van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel en jongens die daar kwetsbaar

voor zijn. Het verzamelen van casuïstiek vond plaats in interviewgesprekken met professionals. In totaal zijn 32 casussen verzameld/bestudeerd. Op basis van de verzamelde casuïstiek zijn drie profielen van jongensslachtoffers uitgewerkt. De uitwerking van profielen was gericht op het zoeken naar ‘familiege-lijkenissen’ tussen de casussen met jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel of jongens die daar kwetsbaar voor zijn.

Het ophalen van casuïstiek bij professionals heeft tot slot ook nog casussen opgeleverd die niet zonder meer binnen de reikwijdte van het onderzoek vallen, maar waarbij sprake is van vrouwelijke plegers en jongensslachtoffers van financiële uitbuiting.

Gelijktijdig aan het verzamelen van casusbeschrijvingen is online en offline veldwerk ingezet. Het online veldwerk was gericht op a. mogelijke signalen van onvrijwilligheid en seksuele uitbuiting, b. leeftijden en leeftijdsgrenzen, c. het gebruik van sociale media en d. mogelijke werkwijzen bij seksuele uitbuiting. In het offline veldwerk is met name een netwerkende benadering ingezet, waaronder het deelnemen aan bijeenkomsten, expertmeetings, presentatie van films en boeken, et cetera. Daarnaast is een dag mee-gelopen met outreachend werkende professionals van zorgcoördinatie mensenhandel van Lumens (Eindhoven) en is met een professional in de Randstad een ronde gemaakt langs verschillende shisha-lounges.

Tot slot zijn vier jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel geïnterviewd. Deze gesprekken zijn tot stand gekomen na bemiddeling van professionals. In aanvulling op de gesprekken met jongensslachtoffers heeft een interview plaatsgevonden met een professionele escortjongen en een tweetal dubbelgesprekken met Marokkaanse jongens over ‘sociale risico’s en kansen in de vrije tijd’.

Resultaten

(Geschatte) omvang van aantallen jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/binnenlandse mensenhandel

Op basis van de beschikbare gegevens kan geen omvangsschatting gegeven worden van aantallen jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting. In het jaarverslag van CoMensha over 2015 wordt gerapporteerd over 32 mannelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting, maar deze registratie is onvolledig. Daarnaast is het zicht op de doelgroep jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting bij professionals dermate beperkt, dat zij geen ruwe schatting konden of durfden geven over de omvang van slachtofferschap onder jongens in hun werkgebied. Een andere complicerende factor bij de omvangsschatting is dat gedurende het onderzoek een ‘echo’ is geconstateerd. Daarmee wordt bedoeld dat een groot deel van de organisaties en instellingen waarmee contact is gezocht zelf (nog) geen ervaring heeft met de doelgroep, maar tegelijkertijd wel van mening is dat de doelgroep bestaat, omdat zij dit via andere organisaties en instellingen vernemen. Ook eerder verricht onderzoek op het terrein van jongensprostitutie laat zien dat het niet zonder meer mogelijk is om een betrouwbare schatting te geven van de omvang.

Profielen van jongensslachtoffers: kenmerken en kwetsbaarheden

In het onderzoek zijn op basis van verzamelde casuïstiek drie verschillende profielen onderscheiden, waarbij de jongens per profiel hun eigen kenmerken en kwetsbaarheden kennen, te weten de profielen ‘klassiek’, ‘overlevingsmodus’ en ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’.

Verzamelde casussen/dossiers en rechtbankuitspraken/berichten per profiel

Profiel	Casussen/Dossiers	Uitspraken/Berichten
‘Klassiek’ (*)	15	9
‘Overlevingsmodus’ (**)	7 (+6 kwetsbaar)	
‘Eer/stigma-gerelateerd en coming out’	3 (+4 kwetsbaar)	1
Profielen totaal:	25 (+ 10 kwetsbaar)	10
Gerelateerde casuïstiek: ‘Golddigger/patrona’	7	
Totaal:	32 (+ 10 kwetsbaar)	10

In het profiel ‘klassiek’ betreft het hoofdzakelijk jongensslachtoffers met een homoseksuele oriëntatie in combinatie met een omgeving waarin een zwaar stigma rust op mannenseks en prostitutie. De jongens

zijn veelal afkomstig uit een kansarm of multiprobleemgezin, hebben een laag zelfbeeld en/of slecht toekomstperspectief en streven of verlangen naar materieel bezit en/of gewin. In deze kenmerken schuilt direct ook de kwetsbaarheid van de jongens voor slachtofferschap van seksuele uitbuiting/mensenhandel. De benaming klassiek verwijst naar de ‘klassieke’ wijze van werving van deze jongens.

De benaming van het profiel ‘overlevingsmodus’ verwijst naar de eigenschappen en kwetsbaarheden van de jongensslachtoffers in dit profiel. De jongens in dit profiel hebben te maken met ernstige afhankelijkheden, zoals verslaving aan drugs, schulden en/of dakloosheid. Deze jongens zijn net als de jongens uit het klassieke profiel afkomstig uit een kansarm of multiprobleemgezin. Een klein deel van de jongens is staatloos en beschikt niet over geldige verblijfspapieren. De jongens zijn letterlijk bezig met overleven en begeven zich hoofdzakelijk in het straatcircuit.

In het profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’ wordt verwezen naar jongensslachtoffers die een traumatische ‘coming-out’ hebben beleefd, dan wel jongens die worstelen met hun seksuele geaardheid en leven in een streng-religieuze of autoritaire opvoedingsomgeving waarin hun homoseksuele geaardheid onbespreekbaar is. Deze opvoedingsomgeving maakt de jongens kwetsbaar om ‘los te gaan’ en de eigen (seksuele) grenzen te overschrijden. Daarbij leven deze jongens – door het dubbele stigma op prostitutie en homoseksualiteit – een dubbelleven en lopen zij het risico om in een sociaal isolement te geraken.

Naast bovengenoemde kenmerken die verbonden zijn aan de afzonderlijke profielen, zijn uit het onderzoek ook drie meer algemene kenmerken aan het licht gekomen die maken dat bepaalde jongens verhoogd kwetsbaar zijn voor slachtofferschap van seksuele uitbuiting/mensenhandel. Dit betreft kwetsbaarheid vanwege een verstandelijke beperking en seksueel-misbruikervaringen op jonge leeftijd.

Wijze van werving en de rol van internet en sociale media

Iedere profiel wordt gekenmerkt door een eigen wijze van werving. In het profiel ‘klassiek’ is – naast het verleiden van de jongen met een partnerrelatie of een huwelijk – bij jongens, veel meer dan bij meisjes, sprake van lokken met financiële verdiensten met het oogmerk om de jongen seksueel uit te buiten. Bij de werving worden dan diverse media ingezet, waaronder gayromeo.nl en Grindr.

Kenmerkend voor het profiel ‘overlevingsmodus’ zijn bovenal de precaire omstandigheden waarin jongens verkeren. Dit maakt dat zij verhoogd kwetsbaar zijn voor werving ten behoeve van seksuele uitbuiting en/of uitbuiting anderszins. Door de omstandigheden komen jongens keer op keer in een situatie terecht waarin misbruik van hen wordt gemaakt. Binnen dit profiel is in de wijze van werving dan ook vaak sprake van wederkerigheid tussen de jongen en de klant. Internet en sociale media worden door de jongen en de klant dan vooral ingezet voor de contactlegging.

Bij het profiel ‘eer/stigma-gerelateerd bij coming out’ wordt de werving in verband gebracht met de ‘wijze van verstoting’. Jongens worden door hun familie verstoten of lopen weg van huis en zijn daarna kwetsbaar voor werving voor seksuele uitbuiting.

Andere vormen van uitbuiting, naast seksuele uitbuiting

In diverse casussen ging de seksuele uitbuiting gepaard met andere vormen van uitbuiting, waarbij jongens worden ingezet voor allerlei hand- en spandiensten, veelal druggerelateerd. Bij het profiel ‘overlevingsmodus’ zijn jongens het meest kwetsbaar voor andere vormen van uitbuiting.

Beleving slachtofferschap van seksuele uitbuiting/mensenhandel door jongens

Jongens zien zichzelf vaak niet als slachtoffer van seksuele uitbuiting/mensenhandel of misbruik. Dat hangt samen met de normen en waarden die de mannelijke identiteit en het gevoel van eigenwaarde bepalen, de zogenoemde mannelijkheids coderingen: ‘ik heb geen hulp nodig’, ‘ik laat niet over me heen lopen’. De wijze waarop jongens aankijken tegen hetgeen hen is overkomen vertaalt zich ook naar de zorg- en ondersteuningsbehoefte van jongens. Jongens hebben in eerste instantie geen behoefte aan psychische hulp ten behoeve van verwerking van eventuele trauma’s ten gevolge van slachtofferschap.

Jongens hebben eerst behoefte aan ondersteuning bij allerlei praktische zaken, voordat zij opstaan voor sociaal-emotionele ondersteuning. Door professionals wordt erkend dat zij vaak met dezelfde stereotype mannelijkheidscoderingen naar jongens kijken. Daarbij wordt bij meisjes vaak een passieve rol verondersteld in hun slachtofferschap, terwijl van jongens wordt verondersteld dat zij een meer actieve en zelfstandige rol spelen in hun slachtofferschap. Daarnaast vormt het vertrekpunt van professionals in hun contact met jongens dikwijls ook 'daderschap' en verschuift deze zienswijze na verloop van tijd naar slachtofferschap.

Signalering van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel

Signalering van jongensslachtoffers staat (nog) in de kinderschoenen. De grootste belemmerende factor in het signaleren is dat de problematiek zich in het verborgene afspeelt en dat er een gebrek aan kennis over de doelgroep is. Daarnaast is er geen sprake van een homogene groep, maar bestaat grote variatie in kenmerken en verschijningsvormen van de wijze van werving en de wijze van uitbuiting. Bovendien leert de ervaring dat de jongensslachtoffers niet of nauwelijks zelfstandig aankloppen met een hulpvraag in relatie tot seksuele uitbuiting.

Zorg en begeleiding van jongensslachtoffers van seksuele uitbuiting/mensenhandel

Het is afhankelijk van het profiel bij welk type instelling de jongens op dit moment in hulp en/of beeld zijn. Zo zijn jongensslachtoffers in het klassieke profiel vooral tegengekomen bij de (categorale) opvang voor slachtoffers van mensenhandel, jongensslachtoffers in het profiel overlevingsmodus bij Prostitutie Maatschappelijk Werk en jongens in het profiel eerdergerelateerd bij coming out bij de mannenopvang. Bij genoemde instellingen en organisaties kunnen jongens zowel ambulante als residentiele hulpverlening en behandeling ontvangen. Over het algemeen geldt echter dat jongensslachtoffers thans in beperkte mate in zorg komen bij instellingen en organisaties. Ook wanneer het eerste contact is gelegd, is het moeilijk om deze jongens vast te houden. Niet zelden verdwijnen jongens na de intake of enkele contacten weer van de radar. Het ontbreken van een passend aanbod voor deze jongens is hier volgens organisaties en instellingen mede debet aan. De ondersteuningsbehoefte van jongens ligt op praktisch vlak. Jongens willen gefaciliteerd worden in hun bestaan, alvorens zij toe zijn aan de sociaal-emotionele verwerking van hetgeen hen is overkomen.

Conclusies

Lastig te onderzoeken thema; problematiek speelt zich in verborgene af

Over de aard en omvang van jongens die slachtoffer zijn of worden van seksuele uitbuiting/mensenhandel is in Nederland nog heel weinig bekend. Dat heeft een reden. Het is een ongelooflijk lastig te onderzoeken thema, omdat de problematiek onzichtbaar is voor de samenleving als geheel, maar ook voor hulpverlenende organisaties en instellingen. In dit onderzoek is daarom beoogd om door de inzet van uiteenlopende bronnen en methoden alle beetjes kennis die beschikbaar zijn samen te brengen. Dit onderzoek werpt dan ook voorzichtig een eerste licht op een groep die tot dusver onzichtbaar is gebleven. Het onderzoek startte met een focus op jongensslachtoffers van loverboys, maar er is voor jongensslachtoffers andersoortige casuïstiek/problematiek gevonden in vergelijking met eerder onderzoek naar meisjesluchtoffers.

Bij jongensslachtoffers is vaak sprake van een meer glijdende schaal

De mechanismen bij seksuele uitbuiting/mensenhandel zijn bij jongens anders dan bij meisjes. Het betreft kwetsbare jongens die worstelen met hun geaardheid en daarmee aan het experimenteren zijn en/of jongens die in de beginfase – wanneer zij zijn gestart met prostitutiewerkzaamheden – vaak een motief hebben in de vorm van geld of middelen. Vervolgens belanden zij in een fuik waarin een derde profiteert van de omstandigheden/situatie waarin zij verkeren. In vergelijking met meisjes is bij jongens dan ook minder sprake van een vooropgezet plan en georganiseerde wijze van uitbuiting. Dat is een van de redenen waarom het uitbuittingsaspect in veel casuïstiek meer op de achtergrond staat. Er is sprake van een glijdende schaal waarin het niet zonder meer duidelijk is wanneer het omslagpunt naar uitbuiting plaatsvond.

Signalering van jongensslachtoffers is de grootste uitdaging

De signalering van jongensslachtoffers staat nog in de kinderschoenen. Voor veel professionals is het minder vanzelfsprekend om met jongens in gesprek te gaan over hun seksuele ontwikkeling en identiteit, dan met meisjes. Daarbij ontstaan ook eerder bij meisjes dan bij jongens zorgen over hun seksuele ontwikkeling. Bij wisselende seksuele contacten of ruilseks gaan bij meisjes direct de alarmbellen rinkelen, maar bij jongens is dat niet altijd het geval. Dit hangt voor een belangrijk deel samen met de mannelijkheidscoderingen die resulteren in een soort bias in het denken van professionals over jongens. Slachtofferschap wordt dan minder snel (h)erkend. Jongens zien zichzelf vaak ook niet als slachtoffer van seksuele uitbuiting of misbruik. Jongens houden dikwijls vast aan het beeld dat zij zelf voor prostitutie hebben gekozen zonder dat een vorm van dwang in het spel was.

Een belangrijke stap in het beter signaleren van de problematiek is dat de seksuele ontwikkeling en identiteit standaard onderwerp van gesprek zijn bij jongens en dat afwijkend gedrag bespreekbaar wordt gemaakt in relatie tot een gezonde seksuele ontwikkeling. Voorts is het van groot belang om uit te dragen dat hen iets is aangedaan, maar dat hun 'manzijn' niet is afgenomen.

Praktische hulpverlening lijkt het beste vertrekpunt voor jongensslachtoffers

In aanvulling hierop blijkt dat jongensslachtoffers niet enkel worden bereikt door het bieden van hulp. Dat vraagt van professionals onder meer een outreachende aanpak waarbij zij zich online en offline consequent en frequent op mogelijke vindplaatsen bevinden om de doelgroep (beter) te bereiken en daardoor beter leren kennen. Wanneer echter het contact met jongensslachtoffers is gelegd, ontbreekt het aan hulp- en ondersteuning die aansluit bij de behoefte van de jongen. Zoals gesteld ligt de ondersteuningsbehoefte van de jongens op praktisch vlak, maar de hulpverlening die beschikbaar is – en bovendien ontwikkeld is voor meisjesslachtoffers van loverboys/mensenhandel – richt zich juist hoofdzakelijk op sociaal-emotionele ondersteuning. Er is dus sprake van een discrepantie tussen behoefte en aanbod.

De jongensslachtoffers die in dit onderzoek zijn gevonden, hebben hulp nodig, los van de precieze aard en definitie van hun slachtofferschap. Het onderzoek laat zien dat dit de hulpverlening voor grote uitdagingen stelt. Het laat zien dat het belangrijk is dat er meer bekendheid met deze doelgroep ontstaat; als cruciale eerste stap voor effectieve hulp.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Overzicht instellingen en organisaties

Instellingen en organisaties

Afdeling Volksgezondheid, gemeente Utrecht
Afdeling Vreemdelingenpolitie Identiteit en Mensenhandel Limburg
Ambiq
Blijfgroep, Oranjehuis
Boys Project, Antwerpen
Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel
Centrum Kinderhandel en Mensenhandel, Fier Fryslân
Centrum Seksueel Geweld, Utrecht
COC-organisaties
CoMensha
CSMU, Utrecht (onderdeel van Moviera)
De Regenboog Groep / AMOC
Expertisecentrum Mensenhandel en Mensensmokkel (EMM)
Help Wanted Amsterdam
Horizon Jeugdzorg en Onderwijs
Humanitas PMW
IrisZorg Arnhem
Jade Zorggroep
Kompaan en de Bocht
Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld, nationale politie
Leger des Heils
Lumens Eindhoven
Meldpunt Loverboys Limburg
MJD Groningen
Moviera, Mannenopvang
Movisie
NeSPCAN
PG292
Pretty Woman/Stichting Stade
PROUD
Roggeveen, HVO Querido
SHOP Den Haag
Spirit/Qpido
Stichting Jeugdzorg Sint Joseph
Stichting Manna
Stichting MEE Veluwe
Stichting Wende
Team Kinderporno, Politie Regio Amsterdam
Team Outreach Tussenvoorziening
Terres des hommes
Veilige Haven
Veilig Thuis, meldpunt binnenlandse mensenhandel, Utrecht
Vrienden van Samah
Xonar Limburg

BIJLAGE 2

Checklist dossieronderzoek/casusbeschrijvingen

1. Jongens/ mannen die slachtoffer zijn/ waren van seksuele uitbuiting of hiervoor kwetsbaar zijn

Achtergrondinformatie cliënt:

Jaar van eerste aanmelding bij betreffende instelling:

Leeftijd bij eerste aanmelding:

Binnengekomen via:

Etnische herkomst (land van geboorte/ geboorteland ouders):

Religie van ouders:

Hoogste genoten opleiding/behaald diploma:

Beroep/werk:

Seksuele oriëntatie: heteroseksueel/biseksueel/homoseksueel:

Verstandelijke beperking?

Gezinsachtergrond/opvoedingsomgeving:

Eerdere ervaringen met seksueel geweld (op jongere leeftijd)?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Onbekend

Zo ja, betreft het een pleger binnen of buiten de eigen familie/gezin?

Gebruik van alcohol, softdrugs en illegale drugs / gokken:

Is er sprake van problematisch gebruik/gokken of verslavingsproblematiek:

Slachtofferschap

Om wat voor slachtoffer gaat het volgens Plan van Aanpak (Commissie Azough)?

☐ Feitelijk slachtoffer;

☐ Vermoedelijk slachtoffer;

☐ Potentieel slachtoffer;

☐ Moeilijk te zeggen/Onbekend;

Geef korte beschrijving, in hoeverre cliënt zich als slachtoffer ziet?

Geef korte beschrijving, wat volgens cliënt het meest kwalijk, schadelijk of nadelig is in wat hem is aangedaan.

Heeft cliënt hiervan aangifte bij de politie gedaan?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Onbekend

Is er bij cliënt sprake van herhaald slachtofferschap?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Onbekend

Cliënten die slachtoffer zijn/waren van seksuele uitbuiting

Geef korte beschrijving van de wijze waarop cliënt slachtoffer is geworden.

Is daarbij sprake geweest van grooming (digitaal kinderlokken)?

- ☐ Ja
☐ Nee
☐ Onbekend

Zo ja, beschrijf belangrijkste aspecten van grooming

Zo ja, leeftijd van cliënt ten tijde van grooming:

Is er sprake van een enkele pleger, een groep plegers of een georganiseerd netwerk?

- ☐ Een enkele pleger;
☐ Een informele groep plegers;
☐ (Internationaal) georganiseerd netwerk:

Etnische/nationale achtergrond pleger(s) (indien bekend):

Leeftijd(en) plegers (indien bekend):

Andere aspecten van de werkwijze van de plegers:

Overige aspecten die mogelijk van belang zijn:

Hulpvraag/Zorgbehoefte

Zorgvraag/vragen waarmee cliënt is aangemeld bij betreffende instelling/organisatie:

Eigen hulpvraag/hulpvragen van cliënt:

Eerdere hulpverlening aan cliënt:

- ☐ Ja
☐ Nee
☐ Onbekend

Zo ja, welke sectoren waren betrokken, voor welke problematiek?

Geef korte beschrijving in hoeverre cliënt voor hulp/ondersteuning terecht kan bij eigen sociaal netwerk, zoals: familie, vaste partner, vrienden, zelforganisatie:

Geef korte beschrijving van de mate van zelfredzaamheid van cliënt:

2. Cliënten met paydates/betaalde sekscontacten

Is cliënt wel eens betaald voor seksueel contact?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onbekend

Zo ja, was dat contact met een man, met een vrouw of met beide?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw
- ☐ Beide
- ☐ Onbekend

Zo ja, hoe oud was cliënt bij zijn eerste paydate /eerste betaalde sekscontact?

Leeftijd:

Zo ja, hoe is het eerste betaalde sekscontact (paydate) tot stand gekomen? Heeft cliënt het zelf opgezocht, bijvoorbeeld via internet? Is hij door iemand bemiddeld uit eigen vriendenkring of door iemand anders uit zijn omgeving? Is hij door een klant benaderd (bijvoorbeeld via internet)? Is hij gedwongen? Indien hij is gedwongen beschrijven op welke manier dat is gebeurt.

Zo ja, wanneer had cliënt voor het laatst een betaald sekscontact (paydate)?

Vraag bij cliënten die niet gedwongen zijn. Heeft cliënt wel eens vervelende ervaringen gehad bij paydates / (betaalde) seksueel contacten?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onbekend

Zo ja, wat zijn recente voorbeelden.

Heeft cliënt ooit te maken gehad met *ruilseks*? Zo ja op welke manier/in welke vorm(en)?

Heeft cliënt wel eens ingewoond bij een klant/opvanger, in ruil voor seks?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onbekend

Zo ja, geeft kort beschrijving van de omstandigheden.

Indicatielijst wijze van seksuele en andere uitbuiting

Inperken bewegingsvrijheid

- ☐] geen beschikking over eigen identiteitsdocumenten
- ☐] beschikken over een vals of vervalst paspoort
- ☐] illegaal verblijf of eerdere illegale binnenkomst in Nederland
- ☐] angst voor uitzetting of terugsturen naar herkomstland
- ☐] het onthouden van medische hulp
- ☐] geen eigen kleding
- ☐] geen eigen woonruimte/ onderdak via pooier, 'opvanger' of 'beschermer'

Economische uitbuiting

- ☐] niet vrijelijk kunnen beschikken over eigen verdiensten
- ☐] onredelijke afdracht van eigen inkomsten
- ☐] hoge schuld bij pooier, 'opvanger' of 'beschermer'
- ☐] schuldopbouw ten opzichte van derden
- ☐] werken/diensten voor een opvallende lage prijs
- ☐] verplichting om minimum bedrag te verdienen
- ☐] voor betrokkene is een overnamebedrag betaald
- ☐] een deel van de inkomsten van betrokkene wordt overgedragen aan derden

Slechte arbeidsomstandigheden

- ☐] op telkens afwisselende plaatsen werken
- ☐] onder alle omstandigheden werken
- ☐] buitenproportioneel lang werken
- ☐] overnachten op de werkplek

Geweldsuitoefening of dreiging

- ☐] in opdracht tegen eigen wil moeten werken
- ☐] dreiging of toepassing van geweld
- ☐] dragen van sporen van mishandeling
- ☐] chantage
- ☐] bedreiging van familie, partner of vriend(in)
- ☐] onderdanige houding ten opzichte van pooier, 'opvanger' of 'beschermer'

Misbruik kwetsbare positie

- ☐] spreekt geen taal die in Nederland gangbaar is en afkomstig is uit bronland
- ☐] onbekendheid met eigen werkadres

Organisatorische en logistieke randvoorwaarden

- ☐] ondergebracht worden op schuilplaatsen
- ☐] fake-inrichting
- ☐] bewaking/bodyguard(s)

BIJLAGE 3

Overzicht herkomst casuïstiek

Instellingen en organisaties
Ambiq
Blijfgroep, Oranjehuis
Horizon
Jade Zorggroep
Kompaan en de Bocht
Lumens Eindhoven
Stichting MEE Veluwe
MJD Groningen
Moviera, Mannenopvang
PG292
Pretty Women/ Stichting Stade
PMW Humanitas
Roggeveen/ HVO-Querido
SHOP Den Haag
Spirit/Qpido
Team Outreach Tussenvoorziening
Stichting Wende

BIJLAGE 4

Vragenlijst interviews met jongens(slachtoffers)

Vooraf

Op gemak stellen.

Uitleg geven over het doel van het gesprek. Waarvoor wordt het gesprek gebruikt?

Anonimiteit- en privacygarantie geven.

Basis gegevens respondent [man]

Schuilnaam:

Datum vraaggesprek:

Code respondent:

Gespreksnummer:

Instelling:

Plaats:

Geboorte jaar respondent:

Geboorteland respondent:

Geboorteland moeder:

Geboorteland vader:

In Nederland geboren? Ja / Nee Indien niet, immigratiejaar:

Religie : Ja / Nee / Weet niet Indien wel, religie:

Gezinssituatie bij opgroeien: Hoeveelste kind ?

Bij hoeveel kinderen?

Hoogste genoten onderwijs/hoogst behaald diploma:

Indien van toepassing:

Beroep:

Voorgeschiedenis van respondent (algemeen)

Hoe ben je bij deze instelling terechtgekomen?

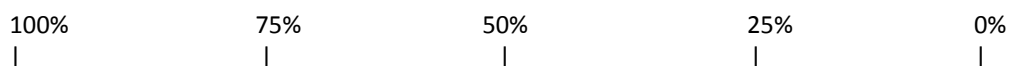
Hoe ben in je deze situatie terechtgekomen?

Is jou al eerder zoiets vervelends overkomen of was dit de eerste keer?

Indien ook eerder, was dat anders of vergelijkbaar?

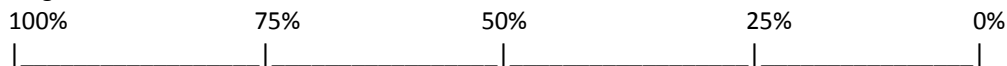
Ziet respondent zichzelf als slachtoffer?

Slachtoffer

Ziet respondent zichzelf als pleger/dader

Pleger/Dader

Vragen over het laatste wat de respondent is overkomen

Welke benaming geeft respondent aan wat hem het laatst is overkomen.

Korte beschrijving door de respondent van wat hem is overkomen.

Heeft respondent van dit laatste aangifte gedaan? Stand van zaken.

Hoe is respondent daarbij in contact gekomen met pooier/opvanger/beschermer/ mensenhandelaar/?
[Hoe in contact gekomen met pleger (georganiseerd) seksueel misbruik buiten de familie en buiten instellingen?]

Hoe is de pooier/mensenhandelaar daarbij te werk gegaan [werkwijze/omstandigheden]

Onderscheid:

[1] Was daarbij sprake van een of meer vormen van seksueel misbruik of geweld?

[2] Was daarbij sprake van vormen van andere dwang, chantage, psychisch of fysiek geweld? Iets anders? Zie Bijlage A en B bij doorvragen (als de situatie dat toelaat).

In hoeverre is het volgende onderscheid te maken bij wat respondent is overkomen?

- incidenteel/situationeel/niet-georganiseerd (eenmalige gebeurtenis);

- structureel/stelselmatig/georganiseerd (stelselmatige gebeurtenis).

Maakte de pooier/opvanger/beschermer/mensenhandelaar deel uit van een groep/organisatie of ging hij of zij individueel te werk? [Aandachtspunt: waren daar vrouwen bij?]

Is respondent dit alleen overkomen of maakte hij deel uit van een groep anderen?

Op welk moment dacht/wist respondent dat er iets mis was of ging? Waaraan zag respondent dat? Waaruit maakte respondent dat op?

Wat zag respondent zelf voor mogelijkheden om zich te verweren of zich hiertegen te verzetten? [Weerbaarheid]

Is respondent bang dat hem nog eens zoiets vervelends overkomt? Wat doet respondent om te zorgen dat het niet weer gebeurt? [Kwetsbaarheid]

Kan respondent meer vertellen over hoe hij nu terugkijkt op wat hem toen is overkomen?

Heeft/had respondent naast seksuele uitbuiting / misbruik te maken met andere vormen van uitbuiting? Zo ja, welke andere vormen waren dat volgens respondent? [Zie Bijlage A voor nadere vragen hierover]

Leefstijl/Eigen sociale netwerk/Informele steun van anderen

Trekt respondent in het dagelijks leven meer op in een vast groepje of is hij meer op jezelf (geïsoleerd)?

Heeft respondent informele steun of hulp van anderen in zijn omgeving/netwerk?

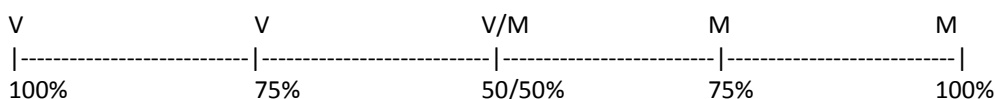
Hoe is contact van respondent met familie/familieleden ?

Kan respondent meer vertellen over zijn gebruik van sociale media en/of internet?

Hoeveel tijd besteedt respondent per dag gemiddeld aan sociale media en/of internet?

Seksuele oriëntatie:

Op dit papier staat een streep. Die streep is bedoeld om aan te geven of respondent meer op vrouwen of op mannen valt of evenveel op mannen als op vrouwen valt. Kan respondent voor zichzelf een punt op de onderstaande streep aanwijzen?

Heeft respondent een vaste relatie (vriend of vriendin) of is hij alleenstaand?

Nee / Ja / Wil niet zeggen

Zo ja, hoe lang heeft respondent een vaste vriend of vriendin? Was dat ook het geval toen het misging met respondent?

Heeft respondent eigen kinderen?

Gebruikt respondent genotmiddelen?

Op deze lijst van genotmiddelen over elk middel afzonderlijk vragen (aankruisen):

<i>Genotmiddel</i>	<i>Ooit</i>	<i>Afgelopen jaar</i>	<i>Laatste halfjaar</i>
Alcohol			
Wiet/Hasj			
Xtc (MDMA)			
Coke			
Speed			
GHB			
Medicijngebruik			
CrystalMeth / 'Tina'			
Gokken			

Heeft respondent problemen bij het gebruik of te maken met een verslaving?

Nee/ Ja / Wil niet zeggen

Zorg / hulp / begeleiding van instellingen

In grote lijnen aangeven wat voor soorten zorg/hulp/begeleiding respondent krijgt?

Is respondent daar tevreden over?

Sluit de zorg/hulp/begeleiding wel of niet aan bij zijn behoefte en wensen?

Aan welke zorg/hulp/begeleiding heeft respondent voor zichzelf veel gehad?

Eventueel suggesties van cliënt voor verbetering op dit punt.

Heeft cliënt verder nog vragen of wil hij verder nog wat zeggen?

Vragen bij jongens met paydates

Paydates/betaalde sekscontacten

Is respondent wel eens betaald voor seksueel contact?

Nee/Ja/Wil niet zeggen

Zo ja, was dat contact met een man, met een vrouw of met beiden?

Man/Vrouw/Wil niet zeggen

Zo ja, hoe oud was respondent bij die eerste paydate/dat eerste betaalde sekscontact?

Zo ja, kan respondent beschrijven hoe het **eerste betaalde sekscontact (paydate)** tot stand is gekomen? Heeft respondent het zelf opgezocht, bijvoorbeeld via internet? Is respondent door iemand bemiddeld uit eigen vriendenkring of door iemand anders uit zijn omgeving? Of is hij door een klant benaderd (bijvoorbeeld via internet)?

Zo ja, hoe heeft respondent dat **eerste betaalde contact** ervaren?

Zo ja, wanneer had je voor **laatst een betaald sekscontact (paydate)**? Zo ja, kan respondent kort beschrijven hoe dat laatste betaalde sekscontact tot stand is gekomen?

Heeft respondent ooit te maken gehad met **ruilseks**? Zo ja op welke manier/in welke vorm?

Vervelende ervaringen bij (betaalde) sekscontacten

Heeft respondent wel eend vervelende ervaringen gehad bij (betaald) seksueel contact?

Zo ja wat zijn recente voorbeelden?

Wat doet respondent om dat te voorkomen? [Weerbaarheid]

Waar is respondent het meest bang voor? [Kwetsbaarheid]

Heeft respondent wel eens te maken met situaties waarin hij onder druk wordt gezet om (bepaalde) seksuele handelingen te doen? Zo ja, kan respondent een korte beschrijving geven?

Zo ja, hoe gaat respondent hiermee om?

Literatuurverwijzing

- Bâli, Shaykh W.A. (2011) *De genezing van tovenarij en het boze oog*. Brussel: Al Madina.
- Boer, M. de (1994) *Vrouwenhandel: beleid in beeld*. Utrecht: Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Borne, A & K. Kloosterboer (2005) *Inzicht in uitbuiting. Handel in minderjarigen in Nederland nader onderzocht*. Amsterdam: ECPAT Nederland.
- Bovenkerk, F., Van San, M., Boone, M., Boekhout van Solinge, T. & Korf, D. (2006) *Loveboys of modern pooierschap*. Amsterdam: Augustus.
- Buijs, L. (2016) COA moet nú optreden tegen discriminatie. In: *Opinie & Debat, De Volkskrant*, vrijdag 4 maart: 21.
- Cense, M. & L. van Dijk (2011) *Homojongeren over seks en grenzen*. Utrecht Rutgers WPF.
- Chin Phua, V. (2008) Personal brand in online advertisements: Comparing White and Brazilian Male Sex Workers. *Sociological Focus*, 41 (3), 238-255.
- CoMensha (2015) *Jaaroverzicht. Het beeld van 2015*. Amersfoort: Coördinatiecentrum Mensenhandel.
- Commissie Azough (2014) *Hun verleden is niet hun toekomst. Actieplan Aanpak meisjesslachtoffers van loveboys/mensenhandel in de zorg voor de jeugd*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Dibi, T. (2015) *Djinn*. Amsterdam: Prometheus.
- Dwyer, D. H. (1978) Ideologies of sexual inequality and strategies for change in male-female relations. *American Ethnologist* 5 (2):227-240.
- E-Quality (2011) *Mensenhandel. Een genderscan op de B9 regeling*. Den Haag: E-Quality.
- Ferwerda, H. & Van Leiden, I. (2005) *Eerwraak of eergerelateerd geweld? Naar een werkdefinitie*. Arnhem: Beke.
- Franssen, M. (1994) *Zicht op vrouwenhandel. Een methodiek van geïntegreerde begeleiding van slachtoffers van vrouwenhandel*. Utrecht: SWP.
- Gelder, P. van (1995) *Tussen bisnis en taboe*. Amsterdam: Spinhuis.
- Gelder, P. van (1998) *Kwetsbaar, kleurig en schaduwrijk. Jongens in de prostitutie: een verschijnsel in meervoud*. Amsterdam: Thela-Thesis.
- Gelder, P. van (2000) Streetwise and stigmatized. Street-based ethnography among male hustlers in three Dutch cities. *Focaal*, 36, 17-29.
- Gelder, P. van (2002) 'De nationale straat/ Es-sari'a wataniya.' Etnografisch onderzoek naar Marokkaanse prostitueebezoekers. *Medische Antropologie*, 14 (1), 149-169.

- Gelder, P. van (2005) Vriendjes en pooiers, wakaman en loverboys. In: Hoving, I., Dibbets, H., en Schrover, M. (red.), *Veranderingen in het alledaagse 1950-2000. Cultuur en Migratie*. Den Haag: Sdu-uitgeverij, 277-302.
- Gelder, P. van (2008) Hosselen in rood en roze. Een Hollandse nachttocht langs Surinaamse pooiers, bisnisjongens en homo's. *OSO. Tijdschrift voor Surinamistiek en het Caraïbisch gebied*, 27 (1), 107-124.
- Gelder, P. van (2011) *'Ik ben mezelf maar ik ben mezelf ook niet.'* Een dwarse kijk op diversiteit, gender en seksuele zelfbepaling. Utrecht: Uitgeverij De Graaff.
- Gelder, P. van (2014) *Boys Online/Boys Offline. Seksuele dienstverlening door jongens/mannen (M\$M) in Den Haag. Update Internet escorts 2009-2012*. Den Haag: SHOP Den Haag.
- Gelder, P. van & Bieleman, B. (2014-a) Bijlage 2: Amsterdam. In: Nijkamp, R., Sijtsma, M., Snippe, J. & Bieleman, B., *Verboden rood in beeld. Onderzoek aard en omvang niet-legale prostitutie in 2014*. Groningen: Intraval, 197 – 231.
- Gelder, P. van & Lier, L. van (2011) *Boys Online/Boys Offline. Seksuele dienstverlening door jongens/mannen (M\$M) in Den Haag, 2009*. Utrecht: Uitgeverij De Graaff.
- Gille, Ch. (2007) *Romanians and Bulgarians in male street sex work in German cities*. Maastricht: Master Comparative European Social Studies (MACESS).
- Goderie, M. (2016) *Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte?* Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Goderie, M. & Boutellier, H. (2009) *Het slachtoffer en zijn ketens. Een studie naar mensenhandel in strafrechtelijk perspectief*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Graaf, H. de, Kruijer, H. Acker, J. van & Meijer, S (2012) *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Eburon.
- Gurp, L. & Timman, S. (1998) *Kinderporno en kinderprostitutie in Nederland: de stand van zaken*. Utrecht: Child Right Worldwide & TransAct.
- Gwendolien, St. (2009) *Druggebruik bij mannelijke prostitués*. Masterproef in de criminologische wetenschappen. Faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Gent.
- Hira, S. (2011) *Verboden liefde. Familie en homoseksualiteit in de Surinaamse gemeenschap*. Den Haag: Amrit.
- Horn, J.E. van, Bullens, R, Dorelijers. T.A.H. & Jager, M. (2001) *Aard en omvang seksueel misbruik en prostitutie onder minderjarige allochtone jongens*. Amsterdam: Fora & Vrije Universiteit.
- Jansen, S. & Spijkerboer, Th (2011) *Fleeing homophobia. Asylum claims related to sexual orientation and gender identity in Europe*. Amsterdam: COC Nederland /Vrije Universiteit.
- Janssen, J. & Van San (2014) In de leer over eer bij Curaçaose jongens. Mogelijkheden voor verdieping van het begrip 'eengerelateerd geweld'. *Proces*, 93 (6): 432-439.
- Jong, J.D. de (2007) *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van Marokkaanse jongens*. Amsterdam: Aksant.
- Kaka, I. El & Kurşun, H. (2002) *Mijn geloof en mijn geluk. Islamitische jongens en meiden over hun homoseksuele gevoelens*. Amsterdam: Schorer Boeken.

- Kamp, G.P.A van de & Staps, J.G.M. (1995) *Eindrapportage H.I.K.-team*. Rotterdam: Regiopolitie Rotterdam Rijnmond, Jeugd- en Zedenzorg/Regionale Recherche Dienst.
- Keuzenkamp, S. (red.) (2010) *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau (SCP).
- Koken, J.A. & Bimbi, D.S. (2014) Mental health aspects of male sexwork. In: Minichiello, V. & Scott, J. (eds.), *Male sexwork and society*. New York: Harrington Park Press, 223-239.
- Koken, J.A & Bimbi, D.S., Parsons, J.T. & Halkitis, P.N. (2004) The experience of stigma in the lives of male internet escorts. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 16 (1), 13-32.
- Kong, T.S.K. (2011) *Chinese male homosexualities. Memba, tongzhi and golden boy*. Londen: Routledge.
- Kooistra, O. (2006) *Jongens huilen niet. Seksueel geweld tegen allochtone jongens*. Amsterdam: Amsterdam Centrum Buitenlanders (ACB).
- Korf, D, Nabben, T. & Schreuders, M. (1996) *Roemeense trekvogels. Nieuwkomers in de jongensprostitutie*. Amsterdam: Thesis publishers.
- Korf, D., Benschop A. & Knotter, J. (2009) *Verborgene werelden. Minderjarige jongens, misbruik en prostitutie*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Lahlah, E. (2013) *Invisible victims? Ethnic differences in the risk of juvenile violent delinquency of Dutch and Moroccan-Dutch adolescent youth*. Tilburg: International School of Victimology, Tilburg University, dissertatie.
- Langeslag, M. (2016) *Jezelf kunnen zijn in Utrecht. LHBT in biculturele kringen*. Utrecht: Art.1 Midden Nederland.
- Los, C. (2014) *Jongensprostitutie. De contactlegging tussen jongen en klant nader beschouwd*. Rotterdam: Controleteam Prostitutie & Mensenhandel, Politie Eenheid Rotterdam.
- Mein, A., Los, V., Jansma, A., Distelbrink, M. & Verwijs, R. (2014) De effectiviteit van behandelmethoden voor slachtoffers van loverboys. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Nahas, O. (2001) *Islam en homoseksualiteit*. Amsterdam: Bulaaq.
- Nanhoe, A.C. & Omlo, J.J. (2016) *Tussen liefdevolle omarming & resolute verstoting. Acceptatie van homoseksualiteit onder Surinaamse Hindustanen in Nederland*. Rotterdam: Uitgeverij Stili Novi.
- Nationaal Rapporteur (2013) *Mensenhandel. Negende rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: Nationaal Rapporteur Mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen.
- Nationaal Rapporteur (2016) *Zicht op kwetsbaarheid. Een verkennend onderzoek naar de kwetsbaarheid van kinderen voor mensenhandel*. Den Haag: Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.
- Oostrum, P. (1989) Commercialized courtships in a West-African city: a device for social mobility? In: Van Gelder, P. & Bijlmer, J. (eds.), *About fringes, margins and lucky dips*. Amsterdam: Free University, pp. 79-88.
- Peumans, W. (2011) *Seks en stigma over grenzen heen. Homoseksuele en lesbische migranten in Vlaanderen en Brussel*. Leuven: Acco.

- Pratt Ewing, K. (2008) *Stolen Honor. Stigmatizing muslim men in Berlin*. Stanford: Stanford University Press.
- Repetur, L. & Veenstra, J. (2010) *Vrijbuiters uitgebuit. Minderjarige jongens in de prostitutie*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Rijksbrede aanpak (2011) Rijksbrede aanpak loverboyproblematiek. Actieplan 2011-2014. 's-Gravenhage: Ministerie van Veiligheid en Justitie; Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (www.rijksoverheid.nl).
- San, M. van & J. de Boom (2006) *Geweld tegen homoseksuelen*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Tjoelker, G. (1996) *'In the shadow boys meets men.'* *Minderjarige jongens in de prostitutie*. Utrecht: TransAct.
- Vermey, K, Graaf, H.de, Bakker, B. (2014) Verschillen in seksuele (on)gezondheid tussen homo-, hetero- en biseksuele jongeren, *Tijdschrift voor Seksuologie*, 77-85.
- Verwijs, R., Mein, A., Goderie, M., Harreveld, Ch. & Jansma, A. (2011) *Loverboys en hun slachtoffers. Inzicht in aard en omvang problematiek en in het aanbod aan hulpverlening en opvang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Vries, I. de (2012) Mensenhandel en medisch-psychologische rapportages. *A&MR*, 09, 481-490.
- Werson, H. (2012) *De fatale fuik. Achter de schermen van mensenhandel en gedwongen prostitutie in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Carrera.
- Winter Han, C.(2015) *Geisha of a different kind. Race and sexuality in gaysian America*. New york: New York University Press.
- Yerden, I (2008) *Families onder druk. Huiselijk geweld in Marokkaanse en Turkse gezinnen*. Amsterdam: Van Gennep.
- Zee, R. van der (2013) 'Ik wist niet wie ik kon vertrouwen.' Jongenshandel. *Vrij Nederland*, Jaargang 74, 17 augustus 2013.

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T +31(0)20 531 53 15
www.regioplan.nl